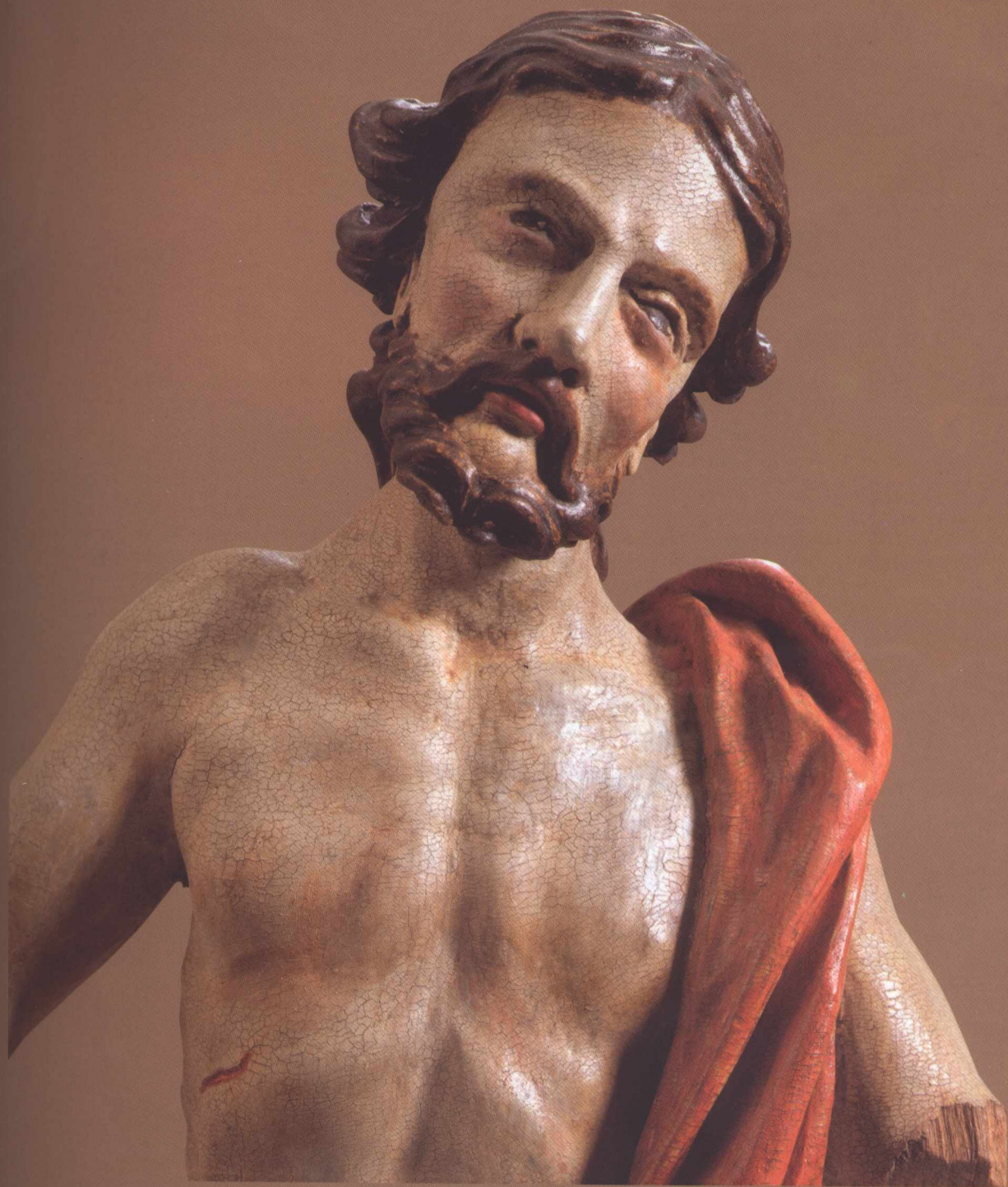

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkeszi Szakfolyóirat

74. évfolyam
1999/6.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSES A TE IGÉD

Szabóné Mátrai Marianna: Távol és közel 201

TANULMÁNYOK

Rókusfalvy Pál: Az erkölcsi nevelés alapja és tartalma: az élet tiszteletének etikája 202

Fabiny Tibor: Ki a teológus? 204

KITEKINTÉS

Nagy Gyula: Egyházi világhíradó 209

Paolo Ricca: Protestánsként Rómában (*fordította: Szentpétery Péter*) 214

FIGYELŐ

Harmati Béla László: Beszélgetés Nagy Tamás építésszel 216

Siegfried Bauer: Egyházzene és gyülekezetépítés
(fordította Wagner Szilárd) 221

Kinczler Irén: Elbúcsúztunk Veöreös Imrétől 225

Madocsai Miklós: Igehirdetés Veöreös Imre temetésén 225

Bárdossy Tibor: In memoriam Galát György 225

Tóth-Szöllős Mihály: Matuz László 1919-1999 226

FÓRUM

Roszik Dániel: Megjegyzések az istenkérdéssel kapcsolatban 227

Koczor Tamás: A hospitálási gyakorlat új formája a
Dél-Pest Megyei Egyházmegyében 231

Szemerei János: A lelkeszi pálya, mint életforma - táblázat 233

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Sefcsik Zoltán: Szentháromság ünnepe utáni 1. vasárnap 234

ifj. Hafenscher Károly: Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnap 235

Solymár Mónika: Szentháromság ünnepe utáni 3. vasárnap 237

Smidéliusz András: Szentháromság ünnepe utáni 4. vasárnap 238

ifj. Bencze Imre: Szentháromság ünnepe utáni 5. vasárnap 240

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108; 317-5470

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Egy szám ára: 290,- Ft. Előfizetési díj fél évre: 1900,- Ft. egy évre: 3800,- Ft. (3.480 Ft.+mellékletek). Nyugdíjas lelkeszek és teológiai hallgatók fele árat fizetnek.

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 5.100,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 6.600,Ft. / 42 USD vagy 60 DEM postaköltséggel

A borítón: a Feltámadott Krisztus Vadosfáról. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre

A fotót készítette Molnár Géza. A borítót: ifj. Harmati Béla tervezte

MÉCS ÉS A TÁVOL ÉS KÖZEL

Távol és közel*

Azon a napon Jeruzsálem közelében, amikor szemük láttára felemeltetett és felhő takarta el szemük előtt, a tanítványok feszülten néztek a távozó után, az ég felé.

- ♦ hova néztek a tanítványok?
- ♦ hova távozott Jézus, amikor visszatért az Atyához?
- ♦ hol van az Atya?
- ♦ hol lakik az Isten?

"De vajon lakhatik-e Isten a földön? Hiszen az ég, sőt az egeknek egei sem fogadhatnak magukba téged, hát még ez a ház, amelyet én építettem! Mégis tekintsz szolgáló imádságára és könyörgésére, Uram Istenem, és hallgadsz meg a kiáltást és az imádságot, amikor ma szolgáló imádkozik színed előtt." (1 Kír 8, 27-28)

Salamon házat épített neki, közben tudván tudta, hogy nincs az a négy fal, ami körbezárhatná. Azt is tudta azonban, hogy a templomban mégis ott lesz az Isten.

A tanítványok a távozó után néztek; mégis ahogy örömmel mentek vissza Jeruzsálem felé, magukkal, maguk között, magukban vitték a távozót is.

- ♦ Távol és nagyon közel
- ♦ Betölt egy teret, és messze több annál
- ♦ Ott van az emberszívben, és a végtelen sem tudja őt befogadni

Csak így a miénk, ebben a kézzel meg nem fogható bizonyosságban.

- ♦ itt - és mindenütt is
- ♦ köztünk - de soha ki nem sajátíthatóan
- ♦ bennünk - de nem rendelkezhetünk vele; teljesen fegyvertelenek vagyunk; nincs uralmunk rajta

Templomot építetek neked, és tudom, messze túláradsz a falain - mondja Salamon.

Utánad néztünk, mégis magunkkal viszünk - mondják a tanítványok.

Így a miénk. Ebben a feszültségben. Ebben a kézzel soha meg nem fogható bizonyosságban.

Pedig hogy szeretnénk bizonyosságot! Kézelfogható. Képletet, paragrafust, receptet, dogmát; aláírt nyilatkozatot; menetrendet; meg nem rendülő bizonyosságot; kétségek nélküli hitet; döntést, s aztán fogcsikorgató kitartást...

Nincs más bizonyosság. Csak mennybemenetel bizonyossága.

A Salamoné: építetek - tudom, itt leszel - és sohasem zárhatlak bele. S a tanítványoké: magunkkal viszünk, bár távozni láttunk.

Hol lakik az Isten? Szívben, házban, közösségben, teremtett világban. Ott - és mindegyiken túl. Átélem a tehetetlenséget - és átélem a bizonyosságot.

Berzsenyi Dániel Istenre gondolt, és ezt kellett írnia:

"Léted világít, mint az égő

Nap, de szemünk bele nem tekinthet."

József Attila Istenre gondolt, és ezt kellett írnia:

"Hogyha golyóznak a gyerekek,
az Isten köztük ott ténfereg."

Nap és tér. Végtelen távolság és megható, természetes közelség. Soha ennyire, mint Mennybemenetel napján nem érezzük, hogy Nap is Ő és tér is.

Hol lakik az Isten?

- ♦ a Napban és a térben
- ♦ templomban és a mindenségben túláradóan
- ♦ felhőben és Jeruzsálemben
- ♦ távol és a legközelebb

Ne akarjuk ezt az ég-föld határán megérinthező misztériumot megmarkolni, földre ráncigálni, és begyömöszölni a kosarunkba vagy az aktatáskánkba! Mennybemenetel napján másfajta és más irányú a mozgás.

Mennybemenetel napján

- ♦ fekete-fehér világból érkezünk piros- és sárgafényű templomablakok közé
- ♦ távolságtartó, közömbös fények világából vagy a reménytelenség sötétjéből gyertyák lobogásába
- ♦ ütemes, fárasztó zajból Bach és Buxtehude világába

Mennybemenetel napján - mint az igazán nagy titkok napjain - összeér az ég és a föld. Ég-föld határán talán megérinthezhetjük egyetlen mozdulattal, egyszerre

- ♦ a napot és a teret
- ♦ a felhőt és Jeruzsálemet
- ♦ a templomot és a mindenséget

A távozó pedig egyszer csak a közelünkbe lép.

Szabóné Mátrai Marianna

* Igé hirdetés Mennybemenetel ünnepén (1999. május 13-án) a zuglói templomban rendezett zenés áhítaton, amelyen *Trajtler Gábort* köszöntötték tanítványai.

A Lelkipásztor '98 májusi tematikus számában megjelent cikkekre reagált Rókusfalvy Pál professzor három tanulmányban, melyeknek témája az erkölcsi nevelés, a pszichológiai kultúráltság és emberkép, valamint a nevelési eszménykép problematikája. Az első, e számunkban közölt tanulmány megjelent a Keresztyén Nevelés, 98/7. számában (8-10. old.)

Az erkölcsi nevelés alapja és tartalma: az élet tiszteletének etikája

1.

A közelmúltban rendezték meg Budapesten – 1998. június 22-24-én – a Magyar Bioetikai Társaság 8. Nemzetközi Konferenciáját. Témája *A bioetika múltja, jelene és jövője* volt. A téma mélyebb értelmezése, amelyeket a konferencián fejtettünk ki, egyszersmind arra is lehetőséget adott, hogy a – napjainkban fokozottan szükségessé vált – erkölcsi nevelés alapját és tartalmát, az élet tiszteletének etikáját tömören összefoglaljuk.

2.

Az etika, így a bioetika is többféleképpen közelíthető meg:

- egy adott szakmai tevékenység oldaláról, mint e tevékenység (pl. nevelés, gyógyítás, munka, sport stb.) etikai problémáinak rendszerezése;

- mint az emberiség egyetemes sorskérdése, sorsának alapkérdése.

Az elsöre szép példa *Gaizler Gyula* professzor könyve, a másodikra *Albert Schweitzer* élettisztelet etikája. Mindkettő tapasztalati megközelítésű.

Ezen kívül természetesen más elvi-eszmei megközelítés (pl. filozófiai, teológiai) is lehetséges. Mindezek kombinálódhatnak, s további problémákat vetnek fel az etika lényegének kérdése mellett. Ilyen probléma pl. az etika alapját tevő emberkép, és mindezek megítélésében a hit és a tudás, a vallás és a (természet)tudomány viszonya.

A Magyar Bioetikai Társaság alapító elnöke, *Gaizler Gyula* „*A bioetika alapkérdései*”-ben így határozza meg a bioetikát: „az élő világ etikai kérdéseivel foglalkozó tudomány”. Nagy ívű munkája valójában az orvosi etikának szinte teljes problematikáját átfogó tankönyve. Egy keresztény tudós nemzetközi viszonylatban is úttörő, alapvető munkája.

3.

Az *Albert Schweitzer* által kifejtett „*élettisztelet etikája*” is bioetika, de az egyetemes erkölcs teljes problematikáját tartalmazza. Az orvosi etikán és a természeti környezet védelmének problémáin kívül a személyes életszféra, a társadalmi, gazdasági, politikai és egyházi élet valamennyi kérdését átfogja.

A témát a múlt, a jelenre és a jövőre vonatkozó kérdésfelvetéssel indítja.

A múlt

Hogyan jutott az emberiség, az egyes emberek és a népek abba a gazdasági nyomorúságba és embertelen kiszolgáltatottságba, amelyben élnek, élünk? Hogyan került a modern állam a példátlan anyagi és szellemi elnyomódás állapotába? Miért erőtlenedett el a jogérzékünk, és sorvadt el az igazságba vetett hitünk? Miért tudja az egyház is csak olyan tökéletlenül teljesíteni feladatát? Mit hozott létre a filozófiai gondolkodás, és mi marad meg belőle, ha lehántjuk róla tudálcokos díszzeit?

A jelen

Miért olyan tehetetlenek évszázadok óta az emberek és a népek, hogy ezen nem tudtak, nem tudnak változtatni? Miért van az, hogy az emberi kultúra hatalmas szellemi és anyagi vívmányai ellenére létfeltételeink rohamosan pusztulnak, és az emberiség végpusztulásával fenyegetnek?

A jövő

Végül mi az a járható út, amelyen visszafordítható az emberiség pusztulása?

Mindezeket a kérdéseket a magyar nemzet történelmére és jövőjére aktualizálva is sorra lehetne venni.

Albert Schweitzer válasza kopernikuszi fordulatot jelent az összes eddigi etikákhoz képest: az eszmék világa helyett az emberi természetnek, az életnek a lényegéből indul ki.

Az élet tiszteletének etikáját egyetlen gyökérprobléma köré csoportosítva törekszem bemutatni.

Mi az etika lényege?

Nincsen tudományos etika, hanem csak *gondolkodó, élő etika van*. Amíg a tudományban – kivéve a pszichológiát – a gondolkodás a külső valóság tényeit ragadja meg, addig az etikában „csak magával az emberrel, annak belső oksági viszonyában lezajló önfejlődésével van dolga” – írja Schweitzer. Az etika valósága maga az ember, az etika lényege pedig az ember belső fejlődéstörvénye. Azt, hogy az ember egészségének és erkölcsének azonossága természeti igazság, a francia nyelv – a fonákjáról – fejezi ki a „le mal” szóval, amelyik egyszerre jelent betegséget és rosszat is. Az etika alapelve – a jó és a rossz alapelve – *az élet legnagyobb értékre emelésének az elve*.

Miért olyan nehéz és lassú az előrehaladás a reális önismeretben és az etikus önmegvalósításban? Azért, mert mind a pszichológiában, mind az etikában a megismerő és a megismerendő, az alakító és az alakítandó ugyanaz a valóság: a lelki természetű ember.

Mi az erkölcs tartalma? A gondolkodó és bensőleg szabaddá vált ember határtalanul váló felelőssége minden, a hatókörébe kerülő étellel szemben.

Az etikussá válásnak, az emberségünk kibontakozásának *természetes hajtóereje és útja: az élni akarásunk* és az élni akarásunk következményeinek a *tudatosítása* minden élethelyzetünkben. Így jutunk el az élet tiszteletére. Az élni akarás (az életösztön) a maga természetes megnyilvánulásában egyszerre építő és romboló erő. Az ember azonban képes ezeket a hatásokat és erőket tudatosítva, az élet fenntartására és fejlesztésére egységbe kényszeríteni. Ez legtöbbször csak *élet-körülményeink ellenére is embernek maradván* sikerül.

Arany János szavaival kifejezve: „Legnagyobb cél pedig itt, e földi létben: ember lenni mindég, minden körülményben.” Hasonlóan fogalmaz *Albert Schweitzer*: „Az életnek egyetlen értelmes célt adhatunk, ez az ember kiteljesedése.”

Etikusan élni, azaz teljes emberré válni csak teljes emberkép birtokában lehet. Elegendő önmagunkba pillantani vagy körülnézni a társadalomban: amilyen az emberképünk, olyan a magatartásunk. Ahogyan silányul, vagy éppen ellenségessé válik az emberképünk, úgy durvul, válik primitívvé magatartásunk, s leszünk egymás ordasainvá. Ha az embert pusztán racionális, tudatos lénynek tekintjük, szűk, csonka emberképet alkottunk magunknak, meghamisítottuk a valóságot, félrevezetjük magunkat és másokat. Az ember igazán csak irracionális, tudattalan belső életfolyamataival, lelki erőivel kerekedik egésszé. A tudattalan folyamataink mélyén lévő istenkép természeti jelenség, a pszichológus – pl. *Carl Gustav Jung* – számára lélektani tény. Hasonlóképpen valós ténymegállapítás az orvos *Albert Schweitzer* részéről: „A világ- és életigenlésben s etikában ugyanis a bennem megnyilvánuló egyetemes életakarát akaratom teljesítem. Életemet Istenben élem, a titokzatos, etikus Istenszemélyiségben, akit így a világban nem ismerek meg, hanem csupán mint titokzatos akaratot élek át magamban.” A hit szavaival az „Isten képére teremtett emberről” beszélünk.

Az élettisztelet etikája abszolút etika. Ez akkor válik nyilvánvalóvá, ha a jó és a gonosz meghatározását szemügyre vesszük. Népszerű ismertetésekben ezt többnyire csonkán szokták idézni, csak arra utalnak, hogy „jó az életet fenntartani és előmozdítani”. Az eredeti

meghatározás így szól: a jó „az emberi élet anyagi és szellemi fenntartása, előmozdítása és a törekvés arra, hogy azt a legnagyobb értékére fejlesszük”. A *gonosz*: „az emberi élet anyagi vagy szellemi megsemmisítése, akadályozása és bármiféle mulasztás azon törekvésünkben, hogy azt a legnagyobb értékére fejlesszük”. Tehát a *jó elmulasztása is már gonoszság*. Ebben az etikában nincsenek viszonylagos fokozatok: a lehető legtöbb, amire egyáltalában képesek vagyunk, az egyszersmind a legkevesebb, amit meg kell tennünk. Ez a követelményszint az alapelv jellegéből következik.

Az *alapelv*, latinul *principium* azt is jelenti: kezdet, tehát ami előtt még nincsen semmi. A végső elgondolható principium az Isten, a *tökéletesség*, a kiteljesedett élet. Az Isten képére teremtett embernek erre kell törekednie, ahogyan a hegyi beszéd végén Jézus megfogalmazza: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti Mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5,48). Ez nem azt jelenti, hogy az etikus ember tökéletes. Ez mint cél megvalósíthatatlan, de mint irány és törekvés a tökéletesedésre – reális. II. János Pál pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikájában (107. o.) ugyanezt az Igét a „jó egész horizontjának” nevezi.

A hit és tudás egyformán fejlett együttes működése biztosítja az ember egészséges és etikus fejlődését. Erről a kérdéstről *C. G. Jung a Jelen és jövő* című tanulmányában (1957) így ír: „A hit és a tudás szétválasztása olyan *tudathasadási tünet*, amely az újabb kor zavart szellemi állapotát jellemzi.” Személyes felfogásom erről a következő: a hit és a tudás ugyanazon valóság eltérő dimenzióinak egymást kiegészítő funkciója. A hit a tudás mellett – a legnagyobb tudás mellett is! – az a tudattalanban gyökerező s adományként kapott, rajtunk uralkodó bizonyosság, amellyel az istenkép alapját tevő Isten valóságával kapcsolatba kerülök. Következésképpen a tudománynak és a teológiának mint a megismerés és a hit foglatának is más-más dimenziói vannak. A tudomány mindig a mában adott valóságból kiindulva segít a jövőt építő embernek. A teológia, a keresztyény hit a végső, örökérvényű dolgokra szegezve tekintetünket – sub specie aeternitatis (az örökkévalóság jegyében) – segít az arasznyi létben megkapaszkodni. Az *egyes ember s így a nemzet is* akkor s úgy válik újra normálissá, egészségessé, etikussá, ha a hit és a tudás újra összhangba kerül – főként az értelmiségben. Ekkor életkörülményeink is javulni fognak.

4.

Az etika, pontosabban az ember belső fejlődése *jövőjének* a kérdéséhez értünk, annak a járható keskeny útnak a problémájához, amelyen visszafordítható az emberiség pusztulása.

Sokan kételkednek ennek a lehetőségében. *Alber Schweitzer* részletesen leírja, hogy az anyagi és a szellemi, emberi tényezők kölcsönhatásában hogyan *regenerálható* a széthulló emberi kultúra, mi ennek a regeneráló reneszánsznak a lényege s meghatározó ereje.

Nincsen nehezebb, mint *újjaépíteni*, nincsen nehezebb, mint az elkoptatott, elhasznált eszméket, embereket újra elhasználatlanná tenni. (Sem a filozófia, sem a tudomány, sem a vallás nem tud ugyanis új életértékeket kitalálni, létrehozni, csak a meglévővel tudunk és kell gazdálkodni.)

A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy ez a megújulás nem támaszkodhat látványos tömegmozgalmra. Mindig és kizárólag az *egyes emberekből* indul ki, azokban megy végbe. Csak ha sok megújult ember fog össze, akkor válik nagyon lassan, társadalmi méretekben érezhetővé és

Forde joggal figyelmeztet bennünket, hogy Luther sohasem dolgozta ki a "kereszt teológiáját"-t. Tudjuk, Luther nem volt szisztematikus, dogmatikus gondolkodó, hanem kommentárokat, prédikációkat, alkalmi építő írásokat és polémiákat írt leginkább. Problémákban és nem rendszerekben gondolkodott. De így számára az első és az utolsó kérdés mindenben az Istenkérdés, illetve a bűnös ember megigazulásának a kérdése volt.

Tehát Luther nem teológiát "írt", még kevésbé teológiai rendszert épített, de minden kérdéshez úgy nyúlt, hogy közben ízig-vérig teológus volt. A *heidelbergi disputáció*-ban sem a "kereszt teológiáját"-t állította szembe a "dicsőség teológiájá"-val, hanem a "kereszt teológusá"-t a "dicsőség teológusá"-val. (Forde rá is mutat az első amerikai kiadás félrefordítására: ahol a fordító a 19-20. tézisekben helytelenül "theology of the cross"-ról, ill. "theology of glory"-ról szól: a későbbiekben ezt javították "theologian"-re.)

De hát ki is a teológus? Gondolkojunk együtt erről a kérdésről! Semmiképpen sem kizárólagosan az, aki erről szóló akadémiai diplomával, tudományos fokozatokkal rendelkezik, vagy aki hivatásszerűen űzi a "mesterséget", vagy a névkártyájával így jelenik meg a közvélemény előtt. Rosszul gondolkodik az, aki a teológust egy vallásos nép elitjeként látja. Ideális esetben természetesen a nyáj, az egyház vezetője, a pásztor lenne a teológus, akire hallgatnak, és akinek a hangja után mennek a vezetettek. De ez már sajnos régóta nincs így, s napjainkban a legkevésbé. Kialakult aztán egy olyan szemlélet, hogy az egyház vezetője, a püspök igazgassa, vezesse csak a népet, s majd a teológus ad tanácsot, támogat, - vagy szerencsétlenebb esetben bírál. Ma, akik nem karrierre kacsingatnak, hanem "jó" (azaz igaz) teológusok szeretnének lenni (s bizony kisebbségben vannak ilyenek), inkább az utóbbi szerepet töltik be. Vagyis: a püspök a "király" és a teológus amennyiben lojális - akkor "főpap", amennyiben bírál - "próféta". Igen ám, de még ez a modell (teológia, mint ellenzéki és prófétaság) is valami "elit" szerepet, látható, vagy láthatatlan *rangot* jelent! Helyén van-e a teológus ebben a szerepben? Épp itt van a bökkenő. Luther szerint a kereszt ezt a "rangot" is lerombolja, mai szóval: "dekonstruálja".

Ki hát akkor a teológus? A válasz Forde szerint nagyon egyszerű: mindaz, aki valamiképpen gondolkodik és beszél Istenről. ("Being a theologian just means thinking and speaking about God." 10.old) Ezt úgy is szoktuk fogalmazni: "minden hívő teológus". De talán tágíthatjuk a kört: minden hívő, kérdező, kételkedő, sőt hitetlen is lehet teológus, ha őt az Istenkérdés, ittlétünk értelme, eredete és célja szenvedélyesen foglalkoztatja, s ha a premissák között számára Istennek van helye. (Ha nem lenne helye, akkor filozófus lenne, nem teológus). Tehát a templomot takarító Mari néni ugyanúgy lehet teológus, mint a pogány barátom, akivel az Istenkérdésről vitatkozom. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy mindenki "jó" teológus: vannak igenis "rossz" és "jó" teológusok is! (Erre majd a 3. pontban fogok kitérni!)

Ebből az is következik, hogy nem feltétlenül teológus az, akit talán sokan annak tartanak, aki magát annak mondja, vagy annak hiszi. Forde egyik professzorát idézi, aki ezt mondta: "Sokszor előfordul, hogy azok, akik teológiával kezdenek foglalkozni, kudar-

cot vallanak, akik viszont teljesen visszautasították ezt a feladatot, azok lesznek igazán teológusok ("Those who take up the task of theology sometime come a-cropper, but those who refuse the task altogether will most certainly do so." 11.old) Hát nem erről szól - többek között - Jézusnak a két testvéréről szóló példázata? (Mt 21, 28-32)

Hát nem erről szól az egyház története? Hogy mindig is voltak sokan "hivatalosak", de kevesen a "választottak"? Hogy akik a teológiát sokszor fiatalon és lelkesen választották hivatásul, azok előbb-utóbb, "érett fejjel" mégiscsak *tulajdonképpen mások*: ha a közéletbeli tehetségük kerekedett felül, akkor politikusok vagy diplomaták, ha intellektuálisan képezték magukat, akkor professzorok, nyelvészek, bölcseletről, történészek, pszichológusok, szociológusok, ha pedig a gyakorlati képességük érvényesülhetett, akkor menedzserek, szervezők, vállalkozók, média-szakemberek lettek. Így zárójelben - főleg önmaguk előtt - megmaradtak azért teológusnak, de szívük már régen nem azon „csüng”, amiért annak idején pályájukat választották. Azért "változtak", azért változott identitásuk, mert nem "jó" teológusok voltak. Nem a kereszt teológiájának, hanem a dicsőség teológiájának az útját járták. A kereszt nem "keresztelte" pályájukat, nem rombolta le újra és újra az "igaznak" vélt teológiájukat.

Hogyan lehetünk, vagy maradhatunk a "kereszt teológusai" Luther szerint? Ez vezet el korreferátumunk harmadik pontjához.

3. Hogyan lehetek a kereszt teológusa?

A kereszt teológusa állandó polémiában él a dicsőség teológusával. Talán úgy is fogalmazhatnánk - noha Luther ezt tudomásom szerint így nem mondja ki - : minden teológusban küzd a kereszt teológusa a dicsőség teológusával. A "hit szép harca" és "az élet koronája" az, ha a teológus a kereszt teológusává válik.

Mindennek megvilágításához *A heidelbergi disputáció* III. részéhez "A nagy választóvonal"-hoz (19-24. tézisek) fordulunk, s kihagyjuk az I. részt a jócselekedetekről, a II-at az akaratról és (sajnos) az utolsót is, az Isten szeretetéről szólót.

Nézzük először a sokat vitatott 19-20. téziseket, amelynek lehetőleg pontos visszaadásába nemcsak a magyar fordítók bicskája törött bele.

Először a latin szövegeket hozom, majd Nagybocksai Vilmos eredeti fordítását, ezután a nyomtatásban megjelent lektorált változatot (Csepregi Zoltán Véghelyi Antal javaslatát vette figyelembe), utána megadom Véghelyi, majd Bogárdi Szabó és végezetül saját magam fordítási javaslatát is. Szeretném előrebocsátani: egyik sem tökéletes, beleértve a sajátomat s az általam ismert angol fordításokat is.)

Latin:

19. *Non ille digne theologus dicitur, qui invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciat.*

20. *Sed qui visibilia et posteriora Dei per passiones et crucem concepta intelligit.*

Nagybocksai Vilmos (eredeti változat):

19. *Nem az nevezhető méltán teológusnak, aki az*

Isten látható dolgait az ő teremtett műveiből következtetések segítségével próbálja megérteni

20. Hanem az nevezhető méltán teológusnak, aki meglátva megéri Istennek látható és későbbi (egyben később megvilágosodó) műveit, amelyeket ő szenvedések és a kereszttel végzett el.

Nagybocskai Vilmos (nyomatásban megjelent, Csepregi-Véghelyi által revidéált):

19. Nem az nevezhető teológusnak, aki Isten láthatatlan dolgait az ő teremtett műveiben felfogva szemléli.

20. Hanem az nevezhető méltán teológusnak, aki Istennek látható műveit, azaz a "hátát" a szenvedésekben és a kereszttel szemlélve fogja fel.

Véghelyi Antal:

19. Nem az a méltó arra, hogy teológusnak nevezessék, aki Isten láthatatlan dolgait, azok által, amik alkotva vannak, megértve szemléli,

20. Hanem, aki az Isten látható dolgait és az Isten hátát a szenvedések és a kereszttel szemlélve megéri.

Bogárdi Szabó István:

19. Nem az a méltó a teológus névre, aki az Isten láthatatlan dolgait úgy fogja fel, amint azok a teremtettségben észlelhetők

20. Hanem az, aki Istennek látható és visszfényben látott dolgait a szenvedések és a kereszttel szemlélve fogja fel.

Fabiny Tibor:

19. Nem az a méltó a teológus névre, aki Isten láthatatlan dolgait a teremtettségben értelemmel szemléli,

20. Hanem az, aki Isten látható dolgait és hátulról részét mint árnyékát a szenvedések és a kereszttel szemlélve érti meg.

Természetesen az általam készített fordítás felhasználta az összes eddigit, valamint két angol változatot is. A kérdéses és sokat vitatott *posteriora* szó magyarázatához lásd a *Corrigenda*-ban Nagybecskai Vilmos jegyzetét a 4. oldalon!

Mielőtt azonban elvesznénk filológiai finomságok tárgyalásában, lássuk csak, miről is van szó!

Ki is az a "dicsőség teológusa", aki nem méltó a teológus névre, s ki a "kereszt teológusa", aki méltó a teológus névre?

3.1. A "dicsőség teológusa"

A középkori teológia (a tomizmus!) az *analogia entis* elvére épült. Vagyis a filozófia az alap, s erre épül a tudományok királynője, a teológia. (Luther *A heidelbergi disputáció* végén a "talpáról a fejére" állítja a középkori tomista filozófiát, s megrendíti ezzel a teológia arisztotelészi megalapozását.)

Vagyis, ha a középkor világképének megfelelően minden szépen egymásra épül (létezők nagy láncolata, hierarchia stb.), akkor a teremtésben minden indirekt módon a teremtőre utal: *Omnis mundi creatura/ quasi liber et pictura nobis est et speculum: nostrae vitae, nostrae mortis, nostri status, nostrae sortis / fidele signaculum.*" (12.század Lille-i Alanus). A középkori filozófia úgy vélte, hogy a teremtésben végső soron minden Istenre utal, vagyis az analógia segítségével megismerhetjük Istent. Tehát a titkok "mögé" láthatunk, a kereszttel is csak emberileg,

érzelmileg rendülünk meg, de mögötte "látjuk", elfogjuk Isten csodálatos cselekedeteit. Mindezt hangsúlyozta a *via positiva* teológiai hagyománya.

Luther szerint ez gyökeresen téves út, a kereszttel ugyanis nem "transzparens", nem láthatunk át rajta, hanem a kereszttel *Isten láthatóvá tette, hogy mit tett miattunk és értünk.* Ha megkerüljük a kereszttel, akkor a látásunkban van a hiba, nekünk igenis *látni, szemlélni kell Krisztus szenvedését.* (Ld. Luther említett prédikációját: *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését? MLF 6.*) Sokan rámutattak (például McGrath), hogy Luther teológiai gondolkodása a *via negativa* hagyományából táplálkozott.

3.2. A kereszt teológusa

A kereszt "megfordítja" az eleve rossz látásunkat. A dicsőség teológusaként fordított optikában láttuk a dolgokat: a rosszat jónak, a jót rossznak, a bolondságot bölcsességnek, a bölcsességet bolondságnak gondoltuk.

A kereszt teológusa nem akar a kereszt "mögé" látni, számára a kereszt nem transzparens, hanem tükör: ez vagy Te, ezt tettem Érted - mondja az Isten a kereszttel szemlélő embernek. Mózes is a dicsőség teológusa akart lenni, akárcsak Zebedeus fiai Jézus esetében. Isten Mózeshez egyszerre volt kegyelmes (mert valamit mégis megmutatott magából!) és ugyanakkor - s ezt Forde is hangsúlyozza! - meg is alázza. Mert csak a láthatót és a *posteriori*-t mutatta magából (ezt a szót használja a Vulgata Ex.33:23-ban. ("Hátulról meglátsz engemet, de orcámat nem láthatod", Károli, kb. új ford. is).

Időzzünk egy pillanatra a *posteriori* (Ex 33:23) magyarázatánál. Három modellt vázolok:

a.) Az elsőt Hertz főrabbi Tóra-kommentárjában olvashatjuk: „Ha Isten elvonul – esetleg tűz alakjában – Mózes védve lesz egy 'sziklahasadékban'. Így nem látja az 'arcát', teljes megnyilvánulását az isteni kisugárzásnak, csak 'hátulról', az utósugárzását. Természetesen nem lehet e szavak misztériumába teljesen behatolni, amelyek az isteni természet magasztos igazságait próbálják kifejezni. Ebből a részből azt a tételt vezetik le, hogy egyetlen élőlény sem láthatja Isten arcát, azaz nem foghatja fel az Ő örök lényegét, csak 'hátulról', működése után utólag tekintve, a tőle kiinduló hatások és benyomások alapján ismerhetjük meg Őt. Mint ahogy a hajó, amidőn átszeli az Óceán vizét és hullámsávot hagy maga mögött, úgy ismerhető fel Isten is az emberiség történelmében, az emberi lélekben hagyott isteni nyomokon és hatásokon” *Mózes öt könyve és a Haftárak II. Exodus 389. old.* Első kiadás: 1939, utánnyomás: Budapest, Akadémiai Kiadó, 1996.

b.) Nagybecskai Vilmos eredeti értelmezése és fordítása is közel áll a fentiekhez: magyarázata szerint "hátrábbjaimat, "hátrahagyott" ill. "ez után következő műveimet", vagyis a nagypéntek után a feltámadást kell érteni. Isten titokzatos, érthetetlen dolgait ugyanis csak később, utólag érthetem meg. Az „utólag” történő megértést a hermeneutika a *sensus plenior* fogalmával fejezi ki. (Lásd erről *A keresztény hermeneutika kérdései és története* című könyvem 70-72. oldalát, Budapest, Hermeneutikai Kutatóközpont, 1998.).

c.) Bármennyire is közel áll hozzám Nagybecskai

Vimos javaslatát, egy merész értelmezési megoldás lehetőségét is indokoltnak vélem. Talán vállalhatjuk Luthernek szépítés nélküli, sohasem szégyenlős magyarázatát. Arról van szó ugyanis, hogy az Úr nemcsak *kitünteti* Mózeset, hanem *meg is alázza* amikor a *posteriori*-t mutatja meg neki. Hiszen ha csak "titkokat tárt volna fel" neki, akkor a dicsőség teológusává tette volna! Igenis, a Lutherra jellemző bátor, s bizony offenzív, szinte blaszfém kép azt is sugallhatja, hogy a kíváncsiskodó Mózesnek Isten a "hátsó", profán részét, s nem a szakrálisat, az orcáját mutatta meg. S ezt szemlélhetjük a kereszten is: a mocskot, a bűnt, a fertelmességet. Ezt mutatja meg nekünk az Isten. De ebbe a mocskokba, a tőle nem várt "szokatlan dologba" (Ézs 28,21), az *opus alienum*-ba (balkezébe) belerejtjé annak ellentétét, a minket szerető és megmentő irgalmát, az *opus proprium*-ot, a jobbkezét. Mindez csak a hívő szemlélőnek tárul fel. Csak a hit ismeri fel Isten szörnyűséges ítéletében az ő megmentő irgalmát. Isten kérelhetetlen haragja (*ira severitatis*) mögött az ő könyörületes haragja (*ira miserecordiae*) rejtőzik! (Ld. McGrath magyarul, 85. old) Erről az isteni "rejtőzéstől" szól a már idézett Luther-prédikáció: I. Krisztus szenvedése rémületbe ejt, II. Krisztus szenvedése megvigasztal.

Erről szól a 21. tétel magyarázata is:

A dicsőség teológusa a rosszat jónak, a jót rossznak mondja, a keresztes teológusa azt mondja, ami a valóság.

Vigyáznunk kell arra, nehogy a keresztes teológiája "negatív dicsőség teológia" legyen! Nehogy önmagában dicsőítsük a szenvedést! A szenvedés önmagában rossz. A keresztes teológusából akar minket a keresztes teológusává tenni. Megromlott látásunkat, hamis optikánkat 180 fokos fordulattal akarja elmozdítani. Ami lent volt, most fent lesz, ami fent, az lent, ami jó volt, az rossz lesz, ami rossz, az pedig jó. Mindeközben Isten "kísért" (*Anfechtungen*), megaláz és porba dönt minket. Igen, fájdalmat okoz nekünk, de amikor a keresztes "megtámad" bennünket, passzívan el kell viselnünk. Ez a mi passzió. Kedves példám, Shakespeare *Lear király*-át hadd idézzem itt: Learnek meg kell örülnie ahhoz, hogy értelmes legyen, Gloucesternek meg kell vakulnia, hogy lásson. (Ez a paradox látásmód nagyon hasonlít Luther teológiájában és Shakespeare művészetében.) Vagyis meg kell halnunk ahhoz, hogy élhessünk, hogy megláthassuk: a dolog az, ami ("what a thing is", "Thou art the thing

itself-Lear") Isten önmaga ellentétébe rejtőzködik el: *deus absconditus contrario suo*. Dicsősége rejtett a keresztes gyalázatában. Luther odáig is elmegy, hogy kimondja: Isten ördöggé lesz, s a pokolra visz azért, hogy mi a mennybe mehessünk. *Opus proprium* rejtett az *opus alienum*-ban! Nem mögötte, hanem abban!

A dicsőség teológusa saját vallásosságától felfuvalkodik, megkeményedik. Érvényes ez az ún. "nagy" teológusokra és a szuperkegyesekre egyaránt. A valósi "vágy" is lehet valami csillapíthatatlan kívánság. Forde szerint nincs különbség a szuperhívó vágyakozása és az alkoholista között. Mindegyiket valami emberi, tehát alulról jövő (és az most teljesen mindegy, hogy az "nemes" vagy "nemtelen"), de mégis csak, *emberi vágy* mozgatja.

A keresztes azonban közbeavatkozik, "interveniál". Nem engedi, hogy akár a perverz, akár a vallásos "egom" növekedni tudjon. Ha engedek az egomnak (beleértve a vallásos egot is!), akkor lecsúszok a keresztes teológusának útjáról és észrevétlenül a dicsőség teológusának útján találok magam. Ám ha a keresztes nézek, akkor az közbelép, „interveniál”: megöli bennem az emberit. S ez vezet el oda bennünket, hogy meg kell halnunk ahhoz, hogy újjászülethessünk. Nem csak egyszer, hanem újra és újra, mert az ego állandóan újratermelődik. (Lásd ehhez a 24. tézis magyarázatát.) Luther szerint az igazi halál a haláltól való rettegés vagy lelki félelem. A fizikai, úgynevezett valószínű halál csak játék ehhez képest. Ha legyőztük az igazi halált, akkor az új életre nyílik meg a lehetőségünk. Erről az új életéről, Isten bennünk való munkájáról, a hit igazságáról szól a IV. rész (25-28. tézis).

A mérnöki pontossággal megkomponált teológiai tézisek az első pillérrel, Isten törvényével kezdődtek, s az utolsó 28. tézissel érnek véget: "Isten nem megtalálja, hanem megteremti azt, ami számára szeretetre méltó, az ember szeretete viszont abból fakad, hogy valamit szeretetre méltónak talál."

Erről az isteni teremtő szeretetről szól *Kari Kopperi* a *Credoban* megjelent már említett cikke. Befejezőképpen csak egy mondatot szeretnék idézni, ami Luther magyarázatából különösen megragadott engem:

"Azért válnak széppé, ugyanis a bűnösök, mert szeretetben részesülnek, s nem azért részesülnek szeretetben, mert szépek."

Fabiny Tibor

K I T E K I N T É S

NAGY GYULA

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

X. évfolyam 6. szám

1999. március – április

Három-három európai és tengerentúli ökumenikus jelentést emelünk ki a kora tavasz nagyszámú nemzetközi egyházi híradásai közül.

Világszerte, de Európa egyházaiban különösen mély megdöbbenést és megrendülést keltettek a balkáni beszámolók a koszovói népirtásról, ártatlan áldozatok ezreiről, a védtelen menekülők embertelen szenvedéseiről és az elkerülhetetlen megtorló akciók pusztításairól. A „koszovói háború” újra leleplezte az ember alapvető jóságáról vallott hamis nézeteket. Megmutatta igazi mélységeiben az emberi bűn, az etnikai gyűlölet és a hatalom megtartásáért való kegyetlen küzdelem minden szörnyűségét. Mindezt a „kulturált Európában”, az emberi haladásra büszke 20. század utolsó évében! Az egyházak újból kettős nagy feladat előtt állnak „Európa tűzfészke” tragédiája előtt: egyfelől mindent megtenni az evangélium hirdetésében, a kiengesztelődés és a béketeremtés szolgálatában, másfelől, fáradhatatlanul végezni a keresztyén segítő szeretet szolgálatát az áldozatok családjaiért és a hontalanná vált menekülők százezreinek oltalmazásáért. Az egyházak újabb nagy kihívások előtt állnak ebben a kettős felelősségükben!

Hírt adunk az „Európa lelkéért” nemzetközi egyházi mozgalom és az európai integráció spirituális gyökerei erősítésének legújabb híreiről, és arról a nagy változásról, amely a svéd evangélikus államegyház életében történt. Várható, hogy az északi nagy egyház döntése hatással lesz az egyház és állam viszonyának további alakulására Európa más egyházaiban is.

A tengerentúlról, főleg Ázsiából érkeztek fontos ökumenikus hírek: hindu fanatikusok keresztyénüldözéséről, újabb véres összecsapásokról Indiában, ugyanakkor a keresztyénség 450 éves jubileumi megemlékezéséről Japánban. Észak-Amerikából pedig az „euthánázia” híveinek súlyos vereségéről érkezett hír egy bírói ítélettel kapcsolatban.

(A híryanag lezárása: 1999. április 20.)

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

(Az egyházak és a „koszovói háború”)

A világ egyházait és az egész világközvéleményt megrendítette a türelmes, békés megoldást kereső tárgyalások teljes kudarca és az egyesült NATO-erők katonai közbelépése a koszovói nemzeti kisebbség százezrei ellen elkövetett kegyetlen népirtás megakadályozására.

Az Egyházak Világtanácsa nevében Konrad Raiser főtitkár a három jugoszláviai tagegyházhoz intézett levélben mélyen elítélte „az erőszakot és a megfélemlítést annak minden formájában, mert egyedül a tárgyalások révén elért megegyezés hozhat tartós és igazságos békét”. Rómában a Vatikán szószólója, Joaquim Navarro-Vals kijelentette: „Az erőszak használata mindig az emberiség csődjét jelenti. Még elképzelni is nehéz, mennyi áldozata lesz ennek az akciónak, és milyen gyűlölet fakad majd belőle.” II. Alekszij orosz pátriárka nyilatkozatában elítélte

ugyan a nyugati államszövetség erőszak-alkalmazását, de ugyanakkor fölszólította a szerbeket is a koszovói albánokkal való „párbeszéd azonnali újrakezdésére”. Az egyházaknak a béketárgyalások folytatására irányuló minden erőfeszítése kudarcot vallott azonban Belgrád ellenállása miatt.

Az egyre véresebb, egyre kegyetlenebb események közben megindultak az egyházak és világszervezeteik segítőakciói is – együtt a világi, nemzetközi segítség-szervezetekkel – a balkáni háború tragikus áldozatait családjaik, a

menekülők százezreinek megsegítésére.

(ENI – epd-w – lwi de)

(Vallási témák az Internet – világhálózaton)

Századunk végének kétségtelesen legjelentősebb vívmánya, az információs világhálózat (Internet) rohamos terjedésével együtt nagymértékben megnőtt az érdeklődés a vallásos tartalmú témák iránt – közlik a kommunikáció legmodernebb eszközéről szóló beszámolók. *A világméretűvé vált kommunikációs hálózatban a „vallás” címszó alatt ma már több mint 1,3 millió „adatlap” található* – közli a kölni egyetem szociológiai intézete. A történelmi egyházak és más vallások szervezetei mellett egyre növekszik az olyan vallásos közösségek megjelenése is a „világhálón”, amelyek egyedül ezen keresztül léteznek, az elektronikus kapcsolat révén egymással mintegy „virtuális gyülekezetet” alkotnak. A kölni egyetemi kutatócsoport különleges példát is említ erre a meglepő jelenségre. Az Internet nemzetközi elektronikus hálózata hozta létre és tartja fenn azt a római katolikus közösséget, a „Partenia egyházmegyét” amely a hivatala gyakorlatától felfüggesztett Jacques Gaillot francia püspök mintegy 5 ezer hívőt számláló lelki közössége.

(ZdZ – epd-w)

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

(A Vatikán – LVSZ Közös Nyilatkozat aláírása még 1999-ben?)

A múlt év során annyi vitát kiváltó LVSZ – Vatikán Közös Nyilatkozat aláírása előreláthatóan még ebben az évben megtörténik, mégpedig Augsburgban, az Ágostai Hitvallás aláírásának történelmi színhelyén – jelentette ki P.W. Scheele würzburgi római katolikus püspök, a Német Katolikus Püspöki Konferencia Ökumenikus Bizottságának elnöke.

Ismeretes, hogy a Vatikán kritikai megjegyzései miatt a Lutheránus Világszövetség elhalasztotta a 30 éves teológiai dialógus során közösen kidolgozott konszenzuszokumentum aláírását a megigazulás számunkra centrális teológiai tanításának kérdésében. C.L. Roepke müncheni egyházfőtanácsos időközben szintén

kijelentette, hogy a Világszövetség és a Vatikán között jelenleg is tárgyalások folynak egy a Közös Nyilatkozathoz csatolandó „kiegészítő dokumentumról”. Ez lehetővé tenné a Közös Nyilatkozat mindkét részről történő aláírását, és – Scheele püspök nyilatkozata szerint – „jelentősen előrevinné az egység ügyét” a két egyház között.

(epd-w)

(A Világszövetség elnökének körútja Afrikában)

A Világszövetség tavalyelőtt Hongkongban megválasztott új német elnöke, Christian Krause püspök, tavalyi latin-amerikai körútja után áprilisban első alkalommal kereste föl a LVSZ közép- és dél-afrikai tagegyházait. Ezekben az egyházakban, Etiópiában, Tanzániában, Madagaszkár szigetén és a Dél-afrikai Köztársaságban a „fekete kontinens” legnagyobb evangélikus egyházai élnek rohamosan növekvő lélekszámban. Etiópiában 2,2 millió, Tanzániában 2,5 millió, Madagaszkár szigetén 1,5 millió evangélikus hívő él, a Dél-afrikai Köztársaságban pedig több, kisebb lélekszámú egyházban élnek az evangélikusok. Ismert vezetőjük Manas Buthelezi püspök Johannesburgban.

(lwi de)

(Új kommunikációs világ-stratégia a Világszövetségben)

Március végén fontos tanácskozást tartott Genfben a LVSZ kommunikációs tervezőbizottsága, együtt a Misszió és Fejlődés Osztályával. A négynapos találkozón a genfi munkatársak mellett mind az öt kontinensről érkezett kommunikációs szakértők vettek részt.

A fő témák ezek voltak: a kommunikáció teológiai és etikai vonatkozásai – kommunikáció a közösségben – úton egy átfogó kommunikációs munkaterv felé – az Észak és Dél közötti különbségek a kommunikációs technológiákban – a tradicionális kommunikációs eszközök és az Internet növekvő jelentősége. A nemzetközi tanácskozás célja egy új kommunikációs programtervezet kidolgozása volt, amely a LVSZ-Tanács júniusi ülésén kerülne megvitatásra.

(lwi de)

VATIKÁN

(Újabb részletek Chatami iráni államelnök és a pápa vatikáni találkozásáról – „a jégkorszak vége”?)

Előző számunkban röviden már hírt adtunk a Rómában történt váratlan és világszerte meglepetést keltő vatikáni találkozásról. Azóta újabb érdekes részletek váltak ismeretessé a II. János Pál pápa és Mohamed Chatami iráni államelnök, vallási vezető közötti, az 1979-es iráni iszlám forradalom óta első, történelmi jelentőségűnek tartott megbeszélésről.

A találkozó a pápa magánkönyvtárában mintegy félóráig tartott a két lelki vezető között. A későbbi hírek szerint szó esett az emberiség mai súlyos, közös problémáiról, a vallások világhelyzetéről, az Iránban élő 10 ezer római katolikus hívő vallásszabadságáról és az iszlám-vezető államelnök által javasolt „szövetségéről a vallás, a család, az emberi élet és az erkölcsiség közös védelmére a világon”.

„Kérem, imádkozzon értem” – mondta a búcsúzaskor az iráni elnök a pápának. „Én is kérem Istent, adjon Önnek jó egészséget” – válaszolta II. János Pál. „Én is reménykedem az erkölcs és a kiengesztelődés győzelmében” – fejezte be búcsúszavait a pápa. Ekkor váratlan esemény történt. Az elnök kíséretéből kivált egy siíta mullah, odalépett a pápához és angolul megkérdezte tőle: „Megengedi?” És megcsókolta a pápa mindkét arcát.

II. János Pál pápa a vatikáni találkozást „fontos és sokat ígérő napnak” nevezte. Sodano bíboros-államtitkár a két vallási vezető találkozását ugyancsak pozitív, történelmi eseménynek értékelte a római látogatás után; de óvatos reménységgel nyilatkozott annak várható következményeiről.

(ENI – epd-w)

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

(Nehéz küzdelem az Európai Unióban „Európa lelkéért”)

Két elgondolkodtató nyilatkozat látott napvilágot az év elején Brüsszelben az európai integráció „spirituális gyökereiről”.

Az elmúlt években sokszor idézték az EU volt elnökének, Jacques Delors-nak a szavait, amelyeket még 1992-ben mondott: „Ha tíz éven belül nem érjük el, hogy Európának lelket adjunk, akkor a játéknak vége.”

Eről a híressé vált kijelentésről nyilatkozott most, hét év után, Brüsszelben a skót Alastair Hulbert, aki az EU székhelyén a „Lelket Európának”-programot koordinálja az Európai Egyházak Konferenciája megbízásából. Az Európai Unió először 1994-ben juttatott mintegy 400 ezer márkát 6 „projektre” ezen a területen. Delors nagy tervéből azonban a legutóbbi évek során igen kevés valósult meg – mondta Hulbert. Az elmúlt öt évben mindössze 124 egyedi tervezet, összesen mintegy 6 millió márka értékben, – csak egy vízcsepp az Európai Unió „spirituális feladatainak” megvalósítására, miközben évenként százmilliárdok jutnak más, „gyakorlatiasabb” célokra. Szólt arról is, hogy a legutóbbi években a „spirituális akciók” támogatásának a történelmi egyházak mellett már mohamedán és humanista támogatóit is voltak: 1998-ban például egy ortodox teológiai szeminárium Kréta szigetén, egy iszlám mecset Párizsban és egy német „béke-egyetem”. Hulbert családottan nyilatkozott arról is, hogy a brüsszeli sokezes létszámú EU-központban csak „az elitből néhányan” foglalkoznak egyáltalán etikai és spirituális kérdésekkel a jövő Európája érdekében.

Hasonlóképpen nyilatkozott az EU a mérhetetlen spirituális-lelki feladatairól Keith Jenkins, az Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottságának új brüsszeli igazgatója. „Megütközést, haragot és kiábrándulást okozott” az EU „kormányának”, az Európai Unió Bizottságnak a legutóbbi súlyos botránya és lemondása. Sokan csalódtak, akik az Európai Unióban az igazságot és erkölcsi szolidaritást keresték. Az Európa-Parlamentnek sokkal nagyobb felügyeletet kellene gyakorolnia az Európai Unió Bizottságának munkája fölött. Az egyházaknak is sürgetniük kellene az EU-tagországok képviselőit, hogy „teremtsek rendet a saját házuk táján” – jelentette ki az európai ökumenikus szervezet brüsszeli képviselője nyilatkozóban.

(ENI – epd-w)

A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

(Az EKD elnöke: A misszió és az evangélizáció az egyház legfontosabb feladata a német társadalomban)

A Németországi Protestáns Egyházszövetség elnöke egy Karlsruheban tartott teológiai kongresszuson a jövő legfontosabb egyházi feladatairól beszélt. A Rajna-vidéki tartományi egyházelnök, Manfred Kock szerint a német társadalom „a lelki elgyengülés krízisében él és ez a veszély egyre erősebb”. Az egyháztagok között a keresztyén hit legelemibb kérdéseiben is elterjedt a teljes tudatlanság. Ezért a missziót és az evangélizációt jelölte meg az egyház legfontosabb feladatának a jövő német társadalmában.

(epd-w)

(„Szektainvázio” Európa keleti felében)

Rothenburgban, egy ökumenikus nemzetközi tanácskozáson foglalkoztak március elején Európából érkezett protestáns, római katolikus és ortodox egyházi szakértők „a szekták, pszicho-szervezetek és guru-mozgalmak Kelet-Európában jelentkező inváziójával”.

Oroszországban és Ukrajnában a Moon-szekta és a „Scientology-egyház” mellett nagyszámú más szektás és fundamentalista mozgalom próbálja egyre inkább befolyásolni a társadalom életét. A kelet-európai emberek hiányos vallási ismereteik miatt ki vannak szolgáltatva ezeknek az agresszív és sokszor jelentős anyagi eszközökkel is rendelkező új vallási mozgalmaknak – hangzott el a konferencián.

Az ökumenikus küldöttek arra is figyelmeztettek, hogy ezeknek a szektás csoportoknak gyors kelet-európai terjedése Nyugat-Európa egyházait is veszélyeztetheti. Ugyanakkor fölhívták a nyugati egyházakat, hogy az információs területén is adjanak segítséget a kelet-európai egyházaknak, hogy megvédhessék a szekták áldozatait és családjait a társadalomban.

(epd-w)

(A német parlamenti képviselők vallási megoszlása)

A német szövetségi parlamentnek az elmúlt ősszel megválasztott 669 képviselője közül 221 képviselő vallotta magát a reformáció egyházaihoz tartozónak, 202 római katolikusnak, egy adventistának és egy az iszlám hívének. Nem nyilatkozott vallási vagy világnézeti hovatartozásról 223 képviselő. Mindössze 18 vallotta magát „felekezeten kívülinek”, 3 pedig ateistának.

(dZ)

(Luther szószéke a hannoveri világkiállításon)

A 2000. esztendőben tartandó Hannoveri Világkiállításon a német egyházi pavilon egyik történelmi tárgya lesz Luther eredeti szószéke, amellyel Wittenberg városa kívánja képviseltetni az evangélikus egyházat. Régebbi tervek szerint a Wittenberg főterén álló híres Luther-szobrot kívánták kölcsönadni a világkiállításra. Az újabb döntésre az a megfontolás vezetett, hogy Luther szószékének „nagyobb a spirituális kisugárzása” a látogatókra.

(epd-w)

SVÉDORSZÁG

(Államegyházból népegyház – történelmi változás a legnagyobb lélekszámú önálló evangélikus egyház életében)

Ez év végén döntő változás történik a Svéd Egyház életében. A Svéd Egyház a reformációtól máig évszázadokon át „államegyház” volt: legfőbb vezetője a király és legfőbb törvényadója a svéd parlament. Mindez gyökeresen megváltozik 2000. január elsején, amikor az „államegyház” kiváltságai megszűnnek, és megtörténik az egyház elválasztása az államtól. Az erre vonatkozó állami törvényt a „Riksdag” már 1995. decemberében elfogadta; a Svéd Egyház zsinata pedig ezen a nyáron hozza meg végső határozatát. Az új rend azt jelenti, hogy a Svéd Egyház nyitott, demokratikusan szervezett népegyházzá, evangélikus gyülekezetek közösségévé lesz; az egész országban. A gyülekezetek és az egyház vezető testületeit a gyülekezetek tagjai választják. A lelkészeket ezután nem az állam, hanem a gyülekezetek alkalmazzák. Szolgáltatuk fölött a felügyeletet a

püspök és a dómkáptalan látják el. A püspököket és az érsekeket a jövőben nem a király, hanem a Központi Egyháztanács nevezi ki a három legtöbb szavazatot kapott jelölt közül. Az egyházi törvényeket – az állam jóváhagyási joga nélkül – az egyház választott törvényhozó zsinata hozza meg. Az egyház tagjaira kötelező egyházi adót azonban ezután is az állam gyűjti össze együtt az állami adókkal.

K.G. Hammar uppsalai érsek Londonban tett látogatásakor részletes nyilatkozatban méltatta az új rendet az egyház és az állam viszonyában. Az egyház és az állam közötti eddigi szoros kapcsolatok szerint „csak hátrányt jelentettek az egyház számára”. Az érsek szerint az államegyház megszűnése új kapcsolatokat jelent a kisebbségben élő többi egyházzal is, segíti a mai ökumenikus törekvéseket és „segít föloldani az ellentmondást a hatalom és a szeretetre épülő keresztényen hit között... Remélem, hogy ez majd másoknak is inspirációt jelent az egész világra kiterjedő egyházban”.

A Svéd Egyház a maga 7,5 millió egyháztagjával ma a legnagyobb önálló evangélikus egyház-szervezet a világon. Igazi népegyház, mivel Svédország egész lakosságának 90 százaléka tartozik az evangélikus egyházi közösség tagjai közé.

(lwi-de – ENI)

OLASZORSZÁG

(A kis evangélikus egyház nem vesz részt a római Jubileumi Szentév ünnepségein)

A mindössze 7 ezer lelket számláló és 12 gyülekezetben élő kis evangélikus egyház a meghívás ellenére sem kíván részt venni a 2000-ben tartandó római Jubileumi Szentév nagy ünnepségein. „A Jubileumi Évnek elsősorban a bűnbánat aktusának kellene lennie, kerülve az egyház minden hamis dicsőítését – jelentette ki a meghívásra válaszolva *Jürgen Astfält*, a kis egyház lelki vezető dékánja.

Elismerve Rómának mint szent városnak a jelentőségét a világkereszténység jelentős része számára, az olasz evangélikusok mégis úgy látják: a 2000. év jubileumi ünnepségeinek az egyedül méltó, igazi

színhelye a *Szentföld*. A többi keresztényen egyházzal együtt ők is örömmel vesznek majd részt a Jézus születési helyén tartandó nagy ökumenikus ünnepségeken.

(lwi de)

ROMÁNIA

(Új központi ortodox katedrális épül Bukarestben)

Románia ortodox egyháza jelentette, hogy Bukarestben, a pátriárka hivatalának közelében megkezdik az új, központi Mennybemenetel – katedrális építését. *Vincentin Ploestealu* püspök jelentette: a hatalmas, bizánci stílusban épülő székesegyház „Isten iránti hálánk külső jele lesz a kommunizmus végéért”; de ugyanakkor több mint százéves építési tervek megvalósulását is jelenti. A bukaresti katedrális terve ugyanis már 1878-ban megszületett a hosszú török uralomtól való megszabadulás emlékére. De ezeknek a terveknek a megvalósítása a közbejött világháborúk miatt elmaradt. *Vasile Radu* román miniszterelnök közölte, hogy a román kormány szükségesnek tartja és támogatni fogja az új ortodox székesegyház megépítését.

A bukaresti Mennybemenetel-székesegyház lesz a harmadik nagy katedrális-építés a volt szovjet-rendszer bukása óta Kelet-Európában. Megelőzte a moszkvai lerombolt és újjáépített Megváltó Krisztus – katedrális, és vele egyidőben történik a római katolikus Isteni Gondviselés – bazilika építése is Varsóban.

(ENI)

SZENTFÖLD

(Bizánci keresztényen templomot tártak fel a 6. századból)

Jeruzsálemből érkezett hír szerint jelentős, rendkívül értékes szentföldi ókori keresztény szentély maradványait tárták föl a Földközi-tenger partján, a mai Gáza-övezetben, amely másfél évezred óta három méteres homokréteg alatt volt.

A keresztényen szentély 13x25 méter alapterületű; bizánci stílusban épült, a benne talált föliratok szerint 544-550 között, és Keresztelő Jánosnak szentelték. A hódító arabok a 7. század elején foglalták

el ezt a vidéket. A templom falait később széthordták ugyan, de a márvány-táblákból készült alapzat, görög nyelvű zsolotár-idézetekkel és művészi, geometriai és növénydíszítések mozaiklapjaival ékesített formában a homokrétegek alatt épségben maradt.

A kutatók azt remélik, hogy a Földközi-tenger kisázsiai partjának homokja alatt még más ókori keresztényen templomok is rejtőznek.

(ENI)

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Az euthanázia „halál-doktorát” súlyos börtönbüntetésre ítélték)

Az „emberséges halál” (euthanázia) körüli nagy nemzetközi vitákban jelentős fordulatot hozott egy most az Egyesült Államokban kihirdetett törvényszéki ítélet. A bírói döntés Pontiac városában március 26-án bíróságnak mondta ki a híressé vált „halál doktorát”, *Jack Kevorkiant*, emberi életek kioltásában, és később eldöntendő tartamú, súlyos börtönbüntetésre ítélte.

A most 70 éves orvos több évtized óta folytat heves propaganda-hadjáratot az orvosok jogáért a súlyosan szenvedő vagy gyógyíthatatlan betegek „halálba segítése”re. Saját bevallása szerint nemcsak gyógyíthatatlan betegségben szenvedőknek adott be halálos injekciókat, hanem kérésükre testi szenvedésektől meggyötört vagy lelkileg beteg embereknek is. Egy időben azért is küzdött, hogy súlyosan szellemi fogyatékos vagy már „beszámíthatatlan” emberek esetében egy orvosi testületnek is joga legyen a halálos injekció beadásának elrendelésére. Kevorkian először 1990-ben ölt meg egy Alzheimer-kórban szenvedő idős asszonyt, aki más orvosok véleménye szerint fogyatékos szellemi állapota miatt már aligha volt képes saját maga dönteni haláláról.

Egy korábbi törvényszéki tárgyaláson, amelyen még fölmentették, azt hangoztatta Kevorkian doktor, hogy „szükség van a betervezett halál racionális megszervezésére”, bár – mint mondta – „az USA társadalma még nem elég érett arra, hogy ezt az emberi jogot mindenki számára biztosítsa.”

(epd-w)

JAPÁN

(A keresztyénség 450 éves jubileuma a szigetországban)

Ebben az évben ünneplik meg Japán keresztyén egyházai azt a történelmi eseményt, hogy *Xavéri Szent Ferenc* római katolikus misszionárius először hirdette Krisztus evangéliumát a távol-keleti szigetországban.

Xavéri Szent Ferenc baszk arisztokrata családból származott. Párizsban folytatott teológiai tanulmányok után Indiába utazott, hogy a portugál király megbízásából, a pápa áldásával misszionáljon Kelet-Indiában. Itt hallott egy japán látogatótól arról, hogy hazájában még nem járt keresztyén misszionárius. Ezért elhatározta, hogy Japánba utazik, hogy hirdesse Krisztus evangéliumát. 1549. augusztus 15-én szállt partra *Kagoshima* kikötővárosban, és két éven keresztül hirdette Isten ígétjét, Krisztus megváltó kegyelmét. Ugyanakkor az európai termékekkel, főleg a portugál származásúakkal is megismertette a japánokat. A Távol-Kelet első misszionáriusa, aki a Fülöp-szigeteken is jelentős szolgálatot végzett az evangélium hirdetésével, 1552-ben halt meg Kínában.

A jubileumi ünnepeket *Kagoshimában* és *Tokióban*, főleg az ottani római katolikus *Sophia Egyetemen* rendezik meg. Ma Japánban 1,1 millió keresztyén él, ami a szigetország lakosságának mindössze 0,87 százalékát jelenti. Közülük 602 ezer protestáns, 457 ezer római katolikus, és 26 ezer az ortodox keresztyén. Az egyházak ma főleg egyetemeken keresztül vannak jelen Japán szellemi életében.

(ENI)

INDIA

(Az indiai egyházak és a hindu vallási fanatikusok támadásai)

A legutóbbi hetekben folytatódtak a hindu nacionalista fanatikus csoportok támadásai – főleg a szegények által lakott Orissa tartományban – a keresztyének ellen. Innen érkezett az az újabb híradás, hogy az előzőleg elkövetett vandál pusztítások, templomok fölgyújtása, keresztyének megsebe-

sítése és *Graham Staines* ausztráliai misszionárius két fiával együtt történt meggyilkolása után március közepén *Ranalai* faluban több mint 1500 keresztyén otthonát gyújtották föl bántalmazva és kiűzve őket lakóhelyükről.

Az *Indiai Egyházak Nemzeti Tanácsa (NCCI)*, 29 protestáns és ortodox egyház 13 millió hívőt képviselő ökumenikus szervezete nemzetközi konferenciát hívott össze India fővárosába, Új-Delhibe a szegénység elleni küzdelem jegyében. A tanácskozást követően a résztvevők tüntető fölvonulást tartottak az indiai parlament előtt. *Dr. Kunchala Rajaratnam*, a nálunk is többször járt, ismert evangélikus indiai egyházi vezető a tüntetés után nyilatkozott a nemzetközi sajtó képviselői előtt: „Az erőszakos cselekedetek előre végiggondolt és kitervezett akciók, amelyeket fanatikus fundamentalista hindu csoportok irányítanak azzal a céllal, hogy megghiúsítsák India elnyomott társadalmi rétegeinek jogaikért való küzdelmét. Tudvalévő, hogy India keresztyén egyházai a hatalmas ország kaszt-társadalmában a legalsó kaszt, a legszegényebbek (*dalitok*) jogaiért küzdenek. A mintegy 25 millió indiai keresztyén jelentős része – így Orissa tartományban is – ezek közül a legszegényebb, jogaiktól megfosztott „dalit” emberek közül kerül ki.

(ENI – lwi de)

DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

(Súlyos bírói ítélet *Allan Boesak* volt egyházi vezető perében)

A Legfelsőbb Bíróság *Kapstadt*ban – csaknem kétéves vizsgálat után – 27 vádpontban bűnösnek találta *Allan Boesak* volt egyházi vezetőt, a Református Világszövetség volt elnökét és ismert apartheid-ellenes politikust. Az ítélet a faji megkülönböztetés áldozatainak javára adott, mintegy 210 ezer dollár segélyadomány eltulajdonítása miatt 61 évi börtönbüntetés.

Boesak a nyolcvanas években vált közismertté mint a faji megkülönböztetés elleni mozgalom egyik vezetője, az Afrikai Nemzeti Tanács tagja, *Nelson Mandela* közeli barátja. A dél-afrikai fehér kormány több alkalommal is el-

ítelte. 1990-ben súlyos vádak merültek föl magánélete ellen, ezért minden egyházi tisztségéről le kellett mondania. Első alkalommal 1994-ben emeltek vádat ellene, a faji üldöztetés áldozatai javára létesített Alapítvány nagyösszegű dán, norvég és észak-amerikai segélyösszegeinek magáncélokra való felhasználása miatt. *Boesak* az Alapítvány elnöke volt.

Desmond Tutu dél-afrikai anglikán érsek, Nobel-díjas egyházi vezető, aki közeli barátja volt, mély megdöbbenését fejezte ki a Legfelsőbb Bíróság ítélete miatt és kérelmet adott be, hogy a rasszizmus elleni harc egyik volt vezetőjét mentsék föl a börtönbüntetés tényleges letöltése alól

(ENI – epd-w)

CORRIGENDA

Lelkipásztor 1999/4. szám: az Egyházi világhíradó bevezető szakaszában: Ez a növekedés...ma már föltűnő a Japánban élő evangélikusok lélekszámát is /129.lap/.

Denton Lotz /133. lap/.

Protestánsként Rómában

Igen Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

Szeretném átadni az olaszországi Valdens Egyház üdvözlését. Bizonyára hallották már, hogy ez a kis egyház egyike a legkisebbeknek Európában, ugyanakkor mégiscsak a legrégebbi protestáns egyház, és éppen Itáliában/Olaszországban élt és él, ahol ez az élet a történelmi adottságok folytán a legnehezebb volt. Ez azonban, úgy hiszem, Isten rendelése, hogy ez a kis egyház a pápaság országában, a nagy katolikus egyház országában fennmaradhatott. Ma Olaszországban is valóban jó, baráti az ökumenikus helyzet. A korábbi ellentétek, mondhatom, teremtő feszültségekké lettek.

Most pedig rátérek a témára: mit jelent reformálnak, a reformáció hívének, tehát általában protestánsnak, evangélikusnak, reformátusnak és egyébként lenni Rómában. Három tényre szeretnék utalni, hogy a mai Róma arculatát egy kissé megvilágítsam:

Először: 1984 óta a katolicizmus nem államvallás Olaszországban. Valójában ez nem jelentett nagy változást, mégis szimbolikusan igen fontos.

Másodszor: 1997-ben avatták fel Rómában a legnagyobb és valószínűleg a legszebb nyugat-európai mecsetet. Tehát Olaszországban, Rómában is a vallási pluralizmus, a vallásos ajánlatok sokfélesége érvényesül.

Harmadszor: A környéken, Róma végtelen és vigasztalan perifériáján ma körülbelül hatvan pünkösdi(sta) gyülekezet és karizmatikus csoport található. Ez egészen új, és bár a legtöbb ilyen gyülekezet evangéliuminak, de nem protestánsnak nevezi magát.

Ez a három tény mutatja, hogy Róma, mégha az "Örök Város" is, alapvetően történelmileg meghatározott.

Mondanivalómat két részre osztottam. Mi Róma, mit jelent Róma? Mit jelent, mit jelenthet a reformáció hívének lenni Rómában?

Mi Róma? Önmagában is nagyon sokféle. Egy város, egy birodalom, világméretű álmom, a történelem víziója. Számunkra persze most az a fontos, hogy Róma a katolicizmus lényeges vonása. Feltűnő, hogy a Zsinat dokumentumaiban alig fordul elő a "római" jelző, csak az egyházzal szülő Lumen Gentium konstitúció egyik lábjegyzetében. Ez nagy különbség a II. Vatikáni és az I. Vatikáni Zsinat között, ahol Róma neve és a római jelző nagyon gyakran előfordul. Róma mégis, legalábbis úgy gondolom, a katolicizmus lényeges vonása marad, és az ökumenének elég fontos kérdése, hogyan viszonyul a katolikus a rómaihoz és a római a katolikushoz, tehát ez a két jelző egymáshoz. Most pedig megpróbálom a katolikus három vonással felvázolni:

Róma mindenekelőtt a keménység és a mérséklet, a nyitottság és az intolerancia, az alkalmazkodás és a hajthatatlanság sajátos egymásba fonódása. Az a mód és stílus, ahogyan a különféle magatartásformákat különböző körülmények között kiválasztják és gyakorolják, fontos része az "uralkodás művészetének", amely Róma egyik jellemző vonása. Már Vergilius is azt írta: *"Te római, uralkodói hatalmaddal kormányozd a népeket, ez legyen a művészeted."* Az uralkodás művésze tipikusan jellemző Rómára - már az ókorban a Római Birodalomra majd azután a kereszténységre a világi intézmények segítségével. Az uralkodásnak ez a művésze magyarázza Róma híres hajlamát a hegemoniára, a primátusra, az uralkodói magatartásra más egyházakkal, sőt a múltban a (német-római) császárokkal szemben. Az uralkodás Rómában mindig mind a kettőt jelenti: lelki és jogi vezetést. Róma szava mindkettő: a pásztor útmutatása és a fő parancsa. Összefoglalva: az első vonás az, hogy Róma az uralkodás művésze, ebben pedig benne van az uralkodásra, a hegemoniára való hajlam.

A második vonás: Róma a sokféleség és az egység hatalmas összefonódása, egyáltalán mindenféle ellentmondás összefonódása. Például a katolicizmusban hierarchia, de demokrácia is van. A bencésekre, belső életükben nagyon jellemző a demokrácia. De a hierarchia keretében is - erre sok példa van - található úgynevezett demokratikus hézagok, demokratikus szigetek, és ez is, az ellentétek egymásba fonódása, a katolicizmus tipikus jellemzője. Még sok ilyesmi van a katolicizmusban. Például szegénységi fogadalmat tesznek, de azért a Vatikánnak bankjai vannak. Vagy a római katolicizmusban egyrészt megtalálható a keresztény istentisztelet legtisztább formája, például a ciszterciek hagyományában, másrészt pedig - úgy is mondhatjuk - pogány kegyesség, amelyet bár a régi katolicizmusban valamelyest mindig krisztianizáltak, alapvetően ugyanaz maradt, és így tovább. De éppen ezeket az ellentmondásokat foglalták egységbe. Mivel azonban ezek az ellentétek olyan számosak és olyan mélyek, a katolicizmusnak az összetartáshoz szüksége van középre, centrumra, amely nemcsak szimbolikus, vagyis összefogó, hanem uralkodó közép. Ez a közép pedig Róma. A közép tartja össze az egészet, egyszerre követel beilleszkedést és alávetést. A második vonás tehát: kicsoda Róma? Róma egység. Világméretű egység, átfogó egység, sokszínű egység. Ennek az egységnek közepében áll Róma a pápával, és ez a közép belesimulást és alávetést igényel, *cum Petro et sub Petro*. *Cum Petro* csak akkor lehet valaki, ha együttáll *sub Petro* is.

A harmadik vonás röviden: Róma a jog és a kegyelem összekapcsolása. A keresztény tartalmat már az ógyházban is - ez tehát régi történet - római formába öntötték, a római forma pedig jogi. Vallás és

jog tehát nem egymással szembenálló fogalmak, hanem ellenkezőleg, állandóan átjárják egymást. Az egész kereszténység minden oldalával és szempontjával jogi fogalomtárral és jogi rendszerként szerveződött. Róma harmadik vonása tehát: a keresztényi "eljogiasítása". Ez az eljogiasítás, mint tudják, nem maradt következmények nélkül a keresztény nyugat nagy válsága, a XVI. század idején.

Luther fő kritikája éppen az volt, hogy jogot csináltak a kegyelemből, vagyis törvény és kegyelem nem maradt helyes viszonyban.

Íme, egy kísérlet annak megfogalmazására, hogy mit jelent Róma.

Másodszor: mit is jelent az, hogy ma Rómában valaki reformált, aza, a reformáció híve, evangéliumi vagy protestáns. Ezt is három lépésben szeretném bemutatni.

Az első: Evangéliumának, a reformáció hívének, protestánsnak lenni Rómában, illetve Róma mellett. Ebben az is benne van, hogy 1870-ig lehetetlen volt, hogy valaki Rómában a reformációhoz tartozzon. Ehhez külföldinek kellett lenni. Egy külföldi természetesen Rómában is lehetett protestáns. Egy olasz, egy római azonban nem. Büntettnek számított, ha valaki Rómában protestáns volt. Ma pedig jog. De miért mondtam, hogy, hogy Rómában és Róma mellett? Ez azt jelenti, hogy bár Rómában vagyunk, de nem Rómából. Megvan a közelség, de van távolság is. A közelség, mert keresztények vagyunk egy keresztény városban, keresztény hagyománnyal. Mindannyian Jézus Krisztust hívjuk segítségül. De bizonyos távolság is van, mert kereszténységünket elég sok esetben másképpen fejezzük ki. Protestáns kereszténységként úgymond azért vagyunk Rómában, hogy megmutassuk: a keresztény katolicitás nagyobb mint a katolikus katolicitás. A kereszténység sokszínű, szélesebb, mint a katolikus sokszínűség. Úgy látjuk, hogy Rómában éppen Jézus Krisztus egyháza katolicitásának szolgálatában állunk, mert ez a katolicitás szélesebb, mint a római katolikus egyházé. Ezért: Rómában és Rómán kívül.

A második lépés: A reformáció hívének lenni Rómáért és Róma ellen. A különböző keresztény felekezetek ma nem harcos ellentétnek tekintik egymást, hanem a növekvő ökumenikus közösség keretében kölcsönös szolgálatban állónak. Az egyházak csak közösen fejezhetik ki a kereszténység teljességét. Minden egyház Jézus egyháza, egyik egyház sem az egyháza Jézusnak. Azért vagyunk egymásra utalva, mert egyetlen egyház sem képes bemutatni a keresztény lét, a kereszténység teljességét, még kevésbé az evangéliumét. Ebben az értelemben tehát az egyházak egymásért vannak. Ez a háttere annak, hogy Rómáért vagyunk a reformáció hívei. Úgy gondoljuk tehát, hogy Róma nem a mi anyánk, mert a mi anyánk, ahogy Pál írja Gal 4-ben, a mennyei Jeruzsálem. Mi persze azt szeretnénk, hogy Róma a testvérünk, a nővérünk, ne pedig csak mostohatestvérünk legyen. Ez azt jelenti, hogy a reformált lét mindenekelőtt irántunk megnyilvánuló igény. Mi nem vagyunk más egyházak reformációjának modellje, így a római egyházé sem. Viszont a római egyházzal együtt halljuk Istennek a mi reformációnkra vonatkozó kérdését. A római egyház reformációja nem a mi kezünkben van, hanem Isten csodája. Olyasmi lesz, amit Pál apostol 1Kor 1-ben ír:

amit szem nem látott, fül nem hallott, ember - pápa, bíboros, Luther, Kálvin - szíve meg sem sejtett. Ezt a reformációt Isten, aki csodákat tesz, fogja elvégezni, ez a legmélyebb hitünk. Ez a reformáció az érte és ellene küzdelmének gyümölcse lesz, valahogy így: az örökkel szemben a történeti Rómáért, a régivel szemben az újért, a tévedhetetlennel szemben az esendőért, az anyáival szemben a testvériért, az uralkodóval szemben a közvetítőért, a monarchikussal szemben a kollegiálisért, a centralizáló Rómával szemben a szocializáló Rómáért. Az "ellene" magában foglalja azt is, hogy "érte", az "érte" magában foglalja azt is, hogy "ellene". A reformáció hívének lenni Rómában az új Róma iránti reménységet is jelenti.

A harmadik lépés: a reformáció hívének lenni Rómában Rómával vagy Róma nélkül. Ez további megerősítése Rómával való kapcsolatunk dialektikus jellegének. Egyes dolgokban Rómával együtt tudunk beszélni és cselekedni, más dolgokban Róma nélkül kell beszélnünk és cselekednünk. Itt ugyanaz a véleményünk, amott más. Itt egyetértünk Rómával, ott nem. Sok kérdésben nem értünk egyet, a kereszténységben sokminden vitatott, és Róma túl hangos -, legalábbis Olaszországban - mindenütt jelenlévő szava a mienkét nagyon gyakran, általában egyáltalán nem közvetíti. Róma mindmáig úgy beszél, mintha az ő szava volna a keresztény szó. Róma túl sokat és csak saját magától beszél. Ez kár. Ha más keresztények szavát is meghallaná, később sokkal jobban beszélne. Ha Róma nélkülünk beszél, nekünk is Róma nélkül kell beszélnünk. Jobban örülnénk azonban annak, ha a közös hangot keresnénk. Könnyű csak magunktól beszélni, de sokkal jobb lenne, ha együtt keresnénk és együtt mondanánk Isten szavát. Helyes és ígéretes tehát protestánsnak lenni Rómában.

Végezetül pedig három rövid megjegyzést szeretnék tenni arról, mit jelent a reformáció hívének lenni Rómában, Budapesten, akárhol, protestánsnak lenni bármely gyülekezetben.

A reformáció hívének, protestánsnak lenni, ez legelőször is örökség. Ez az örökség nagyon sok fáradtsággal járt, számtalan tanú kínálja nekünk ezt az örökséget. Drága örökség.

A reformáció hívének lenni továbbá alapvetően azt jelenti: reformálttá válni -, még nem világos, mivé legyünk, vagyis, hogy Isten mit fog csinálni velünk.

Végül pedig a reformáció hívének lenni nem csak örökség, nem csak hivatás, azaz, nyitott horizont, hanem a reformáció hívének az imádságban kell lenni. Az imádság azt jelenti, hogy heiyet készítünk Istennek. Isten pedig történelem és új történet. Isten új teremtés. Hűségre és ugyanígy bátorságra van szükségünk. Az imádság megtart az örökségben, ugyanakkor bátorságot ad ahhoz, hogy bizalommal fogadjuk az újat Istentől. Az imádság képezi az átmenetet a protestáns lét, mondhatjuk úgy is, a keresztény lét öröksége és jövője között.

Fordította: Szentpétery Péter

Az Ökumenikus Tanulmányi Központ éves közgyűlésén, 1999. február 4-én elhangzott előadás.

FIGYELŐ

Beszélgetés *Nagy Tamás* építésszel

Templomot építeni embertpróbálóan nehéz, de gyönyörű feladat. Két évezredes története során a keresztény templom mindig hűen tükrözte az adott kor kultúráját, vallásos lelkületét, az emberek felfogását és Istenhez való viszonyukat.

Vajon ma, a XX. század végén, milyen üzenetet hordoz, hordozhat a templom mint épület? Hogyan lehet az életmódjában deszakralizált, de a lelke mélyén mindig spirituális ember Istenhez való viszonyát újrafogalmazni az építészet eszközeivel?

Erről kérdeztük Nagy Tamás építész akinek többször is megadatott a *kihívás*, az örök érvényű és a mulandó egymáshoz való viszonyának megfogalmazása.

- Kedves Tamás, mielőtt a templomokról beszélne, engedj meg egy személyes kérdést. Mikor döntötted el, hogy az építészetet választod hivatásodnak?

Félreértés segített abban, hogy ezt a szakmát válasszam. Kicsi korom óta autókarosszéria tervező szerettem volna lenni. Autós prospektus vadászás közben akadt a kezembe egy olasz építészeti folyóirat, a *Domus*. Ez olyan hatással volt rám, hogy eldöntöttem, az építészetet választom hivatásomnak. Ekkor 13 éves voltam. Felvettek a Budapesti Műszaki Egyetem építészeti karára, ahova az építőipari technikum után jelentkeztem. Úgy gondolom, ennél gyorsabban ezt a pályát nem lehetett volna beindítani. Ettől kezdve különböző építészeti irodákban dolgoztam Magyarországon és külföldön is. 1990-óta van egy saját kis építészeti irodánk.

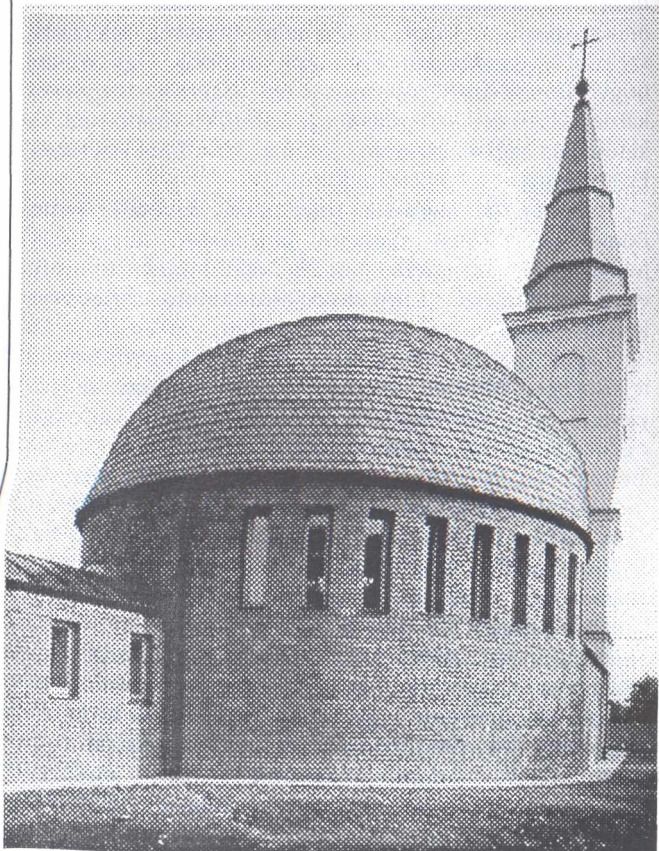
Az Evangélikus Egyházzal hogyan kerültél munkakapcsolatba?

Véletlennek nevezhető ez a dolog. 1989-ben Rákospalotán adódott az a feladat, hogy a meglévő templom mellé parókiát kellett építeni, s akkor Bolla Árpád lelkész nem a saját fiát kérte fel, aki ugyan építész volt már akkor, de még nagyon a pályája elején tartott, hanem engem. Csodálatos együttműködést jelentett Bolla Árpáddal együtt dolgozni! F. L. Wright amerikai építész mondta, hogy a jó építészetnek ugyanolyan föltétele a jó megbízó, mint a jó építész. A jó megbízó egészen biztos, hogy a helyén volt. Ő mindent elkövetett azért, hogy az épület a tervek szerint készüljön el, semmiféle kompromisszumot nem volt hajlandó elfogadni, noha a gyülekezet részéről többször jött az ötlet, hogy

egyszerűsítsenek a házon. Hallatlan nagy munkával inkább előteremtette azt a pénzt, ami szükséges volt. Kezdetől fogva felismerte, hogy itt nem családi házat építünk, hanem templomot bővítünk és az pedig teljesen más feladat.

Pályád kezdetén terveztél bankot és lakóházat, könyvtárat és irodaházat, ezekhez képest mennyiben jelent más feladatot egy templom megtervezése?

Ezt a kérdést több oldalról is meg lehet közelíteni. Amikor az első templom tervezésének gondolata, vagy lehetősége elért, azt is mondhatnánk egy kicsit patetikusan, hogy nagyot dobbant a szívem. Akkor azonban amikor ez a lehetőség adódott, már 18 éve dolgoztam. Ekkor hallottam a dunaiújvárosi templom építésére kiírt pályázatról. Nem reméltem, hogy elnyerem

Sopronnémeti evangélikus templom

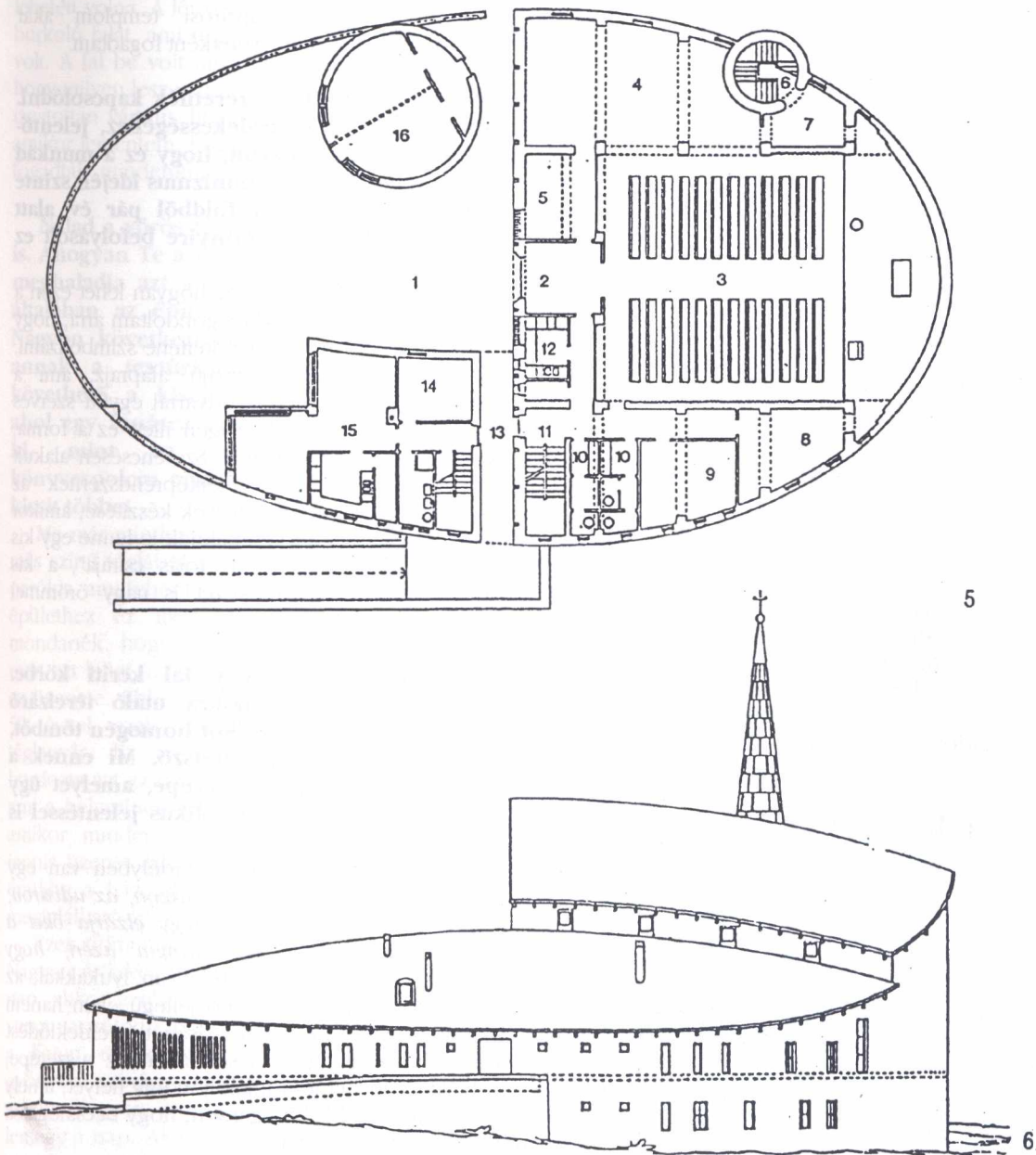
ezt a megbízást, mert semmiféle kompromisszumot nem kötöttem a gondolataimmal, magyarul, lerajzoltam azt, amit oda a leginkább szerettem volna. Így jött létre az a tojás alaprajzú furcsa képződmény, amiből végül is a templom lett.

A kérdésnek az a része, hogy a templom tervezése más feladat-e, vagy más lelkülettel csinálja-e az ember, mint bármilyen más épületnek a terveit, azt kell mondjam, hogy nem. Lehet, hogy ez így nagyon profánul hangzik, de minden feladatot lelkiismeretesen és nagy odaadással próbálok megcsinálni.

Akkor másként teszem fel a kérdést. Azt hiszem az építészetben belül is vannak könnyebb és nehezebb feladatok, de talán ezek között is az egyik legnagyobb kihívást a templomnak, az imádság házának a megépítése jelenti. Te hogy látod ezt?

Isten mindenhol jelen van. Egy csöndes szobában

egyedül ülve éppúgy, mint a zsúfolt villamoson. A kérdés az, hogy mi készek vagyunk-e a Vele való találkozásra. A templom ezt a találkozást hivatott elősegíteni. Hiszem, hogy a jó építészet tud ebben tenni valamit. Ilyen szempontból nyilvánvaló, hogy Istenfélő építész számára ez a legnagyobb kihívás. Isten állandó, az ember folyton változik, tehát újból és újból meg kell fogalmazni ennek a Találkozásnak Színterét. Merőben más volt például a gótika idején templomot tervezni, ahol az írni-olvasni nem tudó hívek számára szobrok és freskók segítségével meg kellett jeleníteni a legfontosabb bibliai eseményeket. És van egy másik fontos szempont is. A templomban nem csak Istennel találkozunk, hanem egymással is. A jól tervezett templom az ember és ember közötti kapcsolatot is építi. Gyülekezeti terem, otthonos előtér, előkert, templomudvar adhat megfelelő keretet ennek az igénynek.

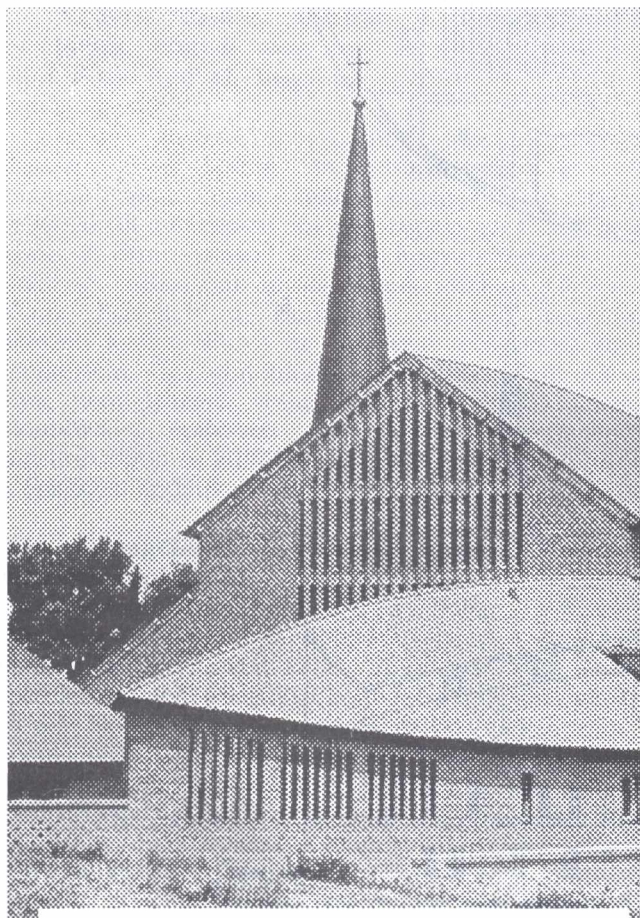

A dunaújvárosi evangélikus templom és parókia

A templomok, amelyeket eddig terveztél túlnyomó részben protestáns templomok voltak. A történelem során főleg belsőjét tekintve, igen eltérő irányt vett ez az építészet a katolikus szokásokhoz képest. Mennyiben tartod ezeket az építészeti sajátosságokat követendőnek, illetve melyek azok a sajátosságok, amelyeket még ma is fontosnak és aktuálisnak tartasz?

Azt hiszem, hogy amikor az első, a dunaiújvárosi templom terveit készítettem, nagyon izgatott engem az, hogy van-e és ha igen, melyek azok a protestáns hagyományok, amiket föl lehet használni vagy érdemes visszanyúlni hozzájuk. Azt hiszem, hogy ez a templom eléggé bőbeszédűen szól erről a hagyományról. Ilyen például az, ahogyan a templom egész szerkezete hasonlít az erdélyi erődtemplomok felépítésére. Kis előudvarból nyílik a templom, amiben egyébként visszacseng a Türelmi Rendelet korában előírt szabály, miszerint a templom nem nyílhat közvetlenül az utcáról, hanem csak egy kertből vagy egy olyan nagy nyilvános előtérből, kis udvarból, mint amilyen az erődtemplomoknak van.

Beszélhetnénk arról is, hogy mennyire fontos volt a számomra, hogy a belső térben egy nagyon puritán, egyszerű, de ugyanakkor mégse sivár tér keletkezzen. Ezt egy olyan érdekes téglafelület megmozgatással sikerült elérnem, ami önmagában nagyon egyszerű trükk. Csipkés, Z-alakban falazott téglafal oldotta meg számomra ezt a problémát, ami az egész felületet intenzíven megmozgatja, és egyben nagyon egyszerű volt a képlete. Semmilyen túldíszítettség érzetét nem kelti az emberben, ugyanakkor nagyon érdekes felület.

A dunaiújvárosi evangélikus templom és parókia

Tudtam, hogy a templomban koncerteket is fognak tartani, ez a falkiképzés a jó akusztikát is elősegítette.

Szerintem a protestáns identitásnak nem volt konkrét, kiforrott, jól követhető példája, amihez az ember könnyedén visszanyúlhatott volna és dolgokat emelhetett volna át belőle. Más kérdés, hogy azóta egy kicsit másként látom ezt. Talán érdemes arról beszélni, hogy azt hiszem soha nem volt aktuálisabb a keresztyén egyházak egységét keresni. Annyira megosztott a világ mindenféle szempontból, hogy luxusnak tűnik az, hogy a keresztyén egyházak is az egymás közötti különbözőséget hangsúlyozzák vagy netán hadakozzanak egymással. Bennem nagyon erős az a szándék, és ez a később tervezett templomoknál azt hiszem érezhető is, hogy tudatosan törekedjek arra, hogy visszanyúljak az egyházszakadás előtti időkhöz. Ókeresztyén vagy az azokhoz az időkhöz közelítő mintákat próbáltam felkutatni amelyek még az egységre utaltak. Csak anekdotaként mondom, hogy egy jó barátom, a piaristáknál végzett katolikus építész kollégám mondta: a dunaiújvárosi templom akár katolikus is lehetne, amit én dicséretként fogadtam.

Az előző gondolatodhoz szeretnék kapcsolódni. A dunaiújvárosi templom érdekességéhez, jelentőségéhez talán az is hozzájárult, hogy ez a munkád egy templom nélküli, a kommunizmus idején szinte minden előzmény nélkül a földből pár év alatt kinőtt városban született. Mennyire befolyásolt ez téged a tervezéskor?

Már a pályázatok izgatott, hogy hogyan lehet ezen a helyen templomot tervezni. Ekkor gondoltam arra, hogy itt valahogy a hitélet újjászületését kellene szimbolizálni. Így jött létre az a tojás formájú alaprajz, ami a templommal, a parókiával és az udvarral együtt szerves egységet alkotott. A helyszínhez igen illett ez a forma, ami egyben üzenetet is hordozott. Szerencsésen alakult az építkezés során ennek a jelképrendszernek az alkalmazása. Már folyt a kiviteli tervek készítése, amikor a lelkész felvetette, hogy a gyerekeknek jó lenne egy kis önnálló épület. Így jött létre a „tojás csirája”, a kis gyerekház. Az ötletet a gyülekezet is nagy örömmel fogadta.

Az udvart körös-körül egy fal keríti körbe. Megjelenik az erődtemplomokra utaló térelzáró elem, ami ugyanakkor nem alkot homogén tömböt, mivel a lyukaktól teljesen áttetsző. Mi ennek a szerepe és mi a téglának a szerepe, amelyet úgy érzem, rendeltetésén túl szimbolikus jelentéssel is felruházol?

Először beszéljünk a lyukakról. Erdélyben van egy mondás: „A kapu nem azért van a házon, az udvaron, hogy távol tartsa az embereket, hogy elzárja őket a családtól (a háztulajdonostól), hanem azért, hogy hívogassa őket.” Egy fal, amely tele van lyukakkal, az szerintem nem elhatároló, eltaszító jellegű elem hanem sokkal inkább az emberben kíváncsiságot és érdeklődést keltő részlet. Ennek az áttört, rácsos falnak az a szerepe, hogy ne elválasszon, hanem kijelöljön egy helyet, amely arra szolgál, hogy inkább hívogasson, hogy becsalogassa a falon kívülieket az udvarba.

A téglára vonatkozóan azt kell mondanom, hogy ezt az anyagot szeretem a legjobban, de azért van ennél racionálisabb magyarázat is. A téglarendkívül praktikus építőanyag, könnyű vele mindenféle formát kifalazni ugyanakkor nagyon szép is. Ez azért érdekes, mert a modern építőanyagok többsége szép, de csúnyán öregszik. Az igazán jó építőanyagok arról ismeretesek, hogy szépen öregsznek. Klasszikusan ilyenek a kő és a téglarend. Fontosnak tartom, hogy ezek a nemes tradicionális anyagok jelen legyenek az épületeimen. Ez sok esetben harcot jelent a megbízóval, a kivitelezővel, ezek az anyagok drágábbak, de rövid időn belül megtérülnek az olcsóbb karbantartás miatt. A legtöbb esetben ezek a rábeszélések sikeresek. A dunajvárosi templomnál például nem kis meglepetést keltett a gyülekezetben, hogy belül is nyers téglarend falat terveztem. Akkor ellenállást keltett ez az elképzelés, hogy meg kellett ígérnem, amennyiben nem tudnak megbarátkozni a nyers téglarendfelülettel, akkor lemeszelhetik. Ezt el kellett fogadnom, mert különben csak vakolt és fehérre festett lehetett volna. A lényeg az, hogy elkezdtek rakni a belső burkoló falat, ami nagyon lassú és hosszantartó munka volt. A fal be volt állványozva és ettől senki sem látta, hogy milyen lesz majd a végeredmény. Magam is nagyon izgatottan vártam, hogy mikor bontják le az állványt és amikor lementem, hogy megnézzem, már nagy örömmel fogadtak, mindenkinek tetszett.

Nálad a vörös téglának van egy másik funkciója is. Ahogyan Te a vörös téglával dolgozol az messze meghaladja azt a passzív statisztika szerepet, amit általában az építő a fal-elemnek szánni szokott. Nagyon következetesen használod a rakásmódot, annak a textúráját és ez ugyanúgy nyomon követhető a kisebb sopronnémeti templomban, ahol egy fonásra emlékeztető motívum rajzolódik ki, mint az aszódi gimnáziumon, ahol könyvespolcra emlékeztet. Ha erről mondanál egy kicsit többet.

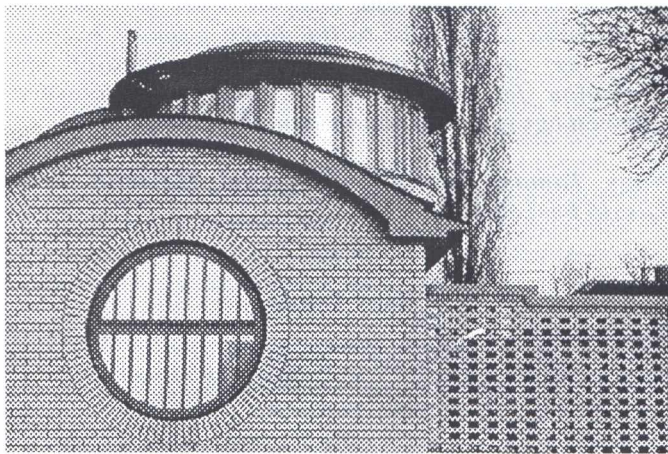
Ma már mindenféle színű téglarend gyártanak. Építettem más színű téglarendből is mint a vörös, ilyen a rákospalotai parókia, ami fehér téglarendből készült. Oda, a szürke, vakolt épülethez ez illett. A vörös téglarendről pedig annyit mondanék, hogy igen fontos számomra az az üzenet, mert ezt lehet üzenetnek nevezni, ami az égetett földnek az üzenete. Ehhez tudni kell azt, hogy Magyarországon 50 évvel ezelőtt minden jelentősebb faluban volt téglagyár. Ez adott helyhez kötődött és magában hordozta azt az üzenetet, hogy igenis abból kell építeni, ami a helyszínen található. Ma, amikor minden idegen, amikor minden talajtalanná válik körülöttünk, akkor igenis üzenet értéke van annak, hogy abból a földből épüljön a ház, ahol élünk és abból, ami körülöttünk megtalálható.

Ezen túlmenően számomra a vörös téglarend élő anyag. Nagyon érdekes megfigyelni azt, hogy ha például süt a nap, akkor a téglarend izzani kezd. Fantasztikus sugárzása van a napsütötte felületnek! Ha lemegy a nap, kihűl mint a hamu és kicsit halott anyaggá válik, egyszóval gyönyörű színárnyalatokat tud produkálni a természetes anyag. Nagyon érdekes az a pillanat is, amikor éppen lemegy a nap. Akkor a téglarend még egy jó ideig hordozza magában a fényt. Ez a látvány mindig rabul ejt, de ugyanez vonatkozik a fára, a beépített faszervezetekre is, ami a nap hatására életre kel, de nem úgy, mint például a

vas. Ezek az anyagok reagálnak a külvilág hatására. A rakásmódot számomra ugyanúgy üzenetközvetítő, mint ahogyan az épület szervezésében, szerkesztésében is nagyon örülök annak, ha egy olyan fogódzót találok, ami nem az építészetből táplálkozik. Szerintem nagyon fontos az, hogy az ember ne az építészetből merítsen építészeti, hanem mint ahogyan Dunajvárosban az alapötlet egy tojás volt, a téglarendakásnál is azt szeretem, hogyha a téglarend rakása tud jelentést közvetíteni. Ezzel kapcsolatban elmondanám, hogy milyen konkrét gondolatok járnak a fejembe: az aszódi gimnáziumnál a folyosókon a belső falburkolás végig nyerstéglarend. Elsőre talán zordnak hangzik, de kitaláltam egy olyan téglarendakást, ami pontosan másolja a könyvespolcok mintáját (két álló sor és egy fekvő sor váltogatásával) az egész belső folyosó egy gazdag könyvtárrá alakul az én szememben. Praktikus szempontból is fontos volt, hogy ne legyen vakolva, hiszen a gyerekek könnyen megsértik a vakolatot. Ez a funkcionális érv, vagyis hogy tartós anyagból legyen, de ezen túlmenően fontosabb volt számomra, hogy valami olyan gondolat jelenjen meg, ami, ha nem is tudatosan, de a gyerekeknek belső rendet sugározzon. A mai napig jól emlékszem a Műszaki Egyetem folyosóinak a mázaskerámia burkolatára, ami egyszerre tudott elegáns és közvetlen is lenni, aminek jó volt nekidőlni is, de még számtalan példát fel lehetne sorolni. A téglarend nagyon jó testközeli anyag. A mi szakmánkban beszélnek hideg és meleg burkolatról. A meleg burkolaton elsősorban a fapadlót és a szőnyegpadlót értik, de szerintem a téglarend is ilyen melegséget sugárzó anyag. Ahol lehet, én a belső térben is használom. Sopronnémetiben a kosárfonásszerű rakás sem véletlen jött elő. Számomra a kosárfonás az összetartó erőt szimbolizálja. Nagyon fontosnak tartottam, hogy egy kicsi, 270 lelkes faluban közösséget alkotó épületet hozzak létre, ami mint egy családias fészek, egybetereli az embereket.

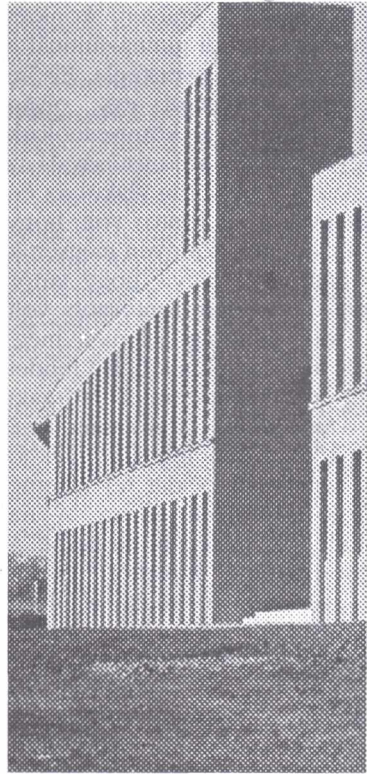
Itt már áttértünk az üzenetre, amit templomaid képviselnek. Mi az, amit üzeni kívánsz a XX. század végén élő keresztényeknek?

Ez igen sokoldalú kérdés és rengeteget gondolkodom rajta. Nincs kiforrott, egyirányú véleményem erről. Szerintem a templomnak egyfajta védettséget kell sugároznia a hívők felé. Ugyanakkor fontos, hogy a nem hívők számára ne jelentsen elutasító üzenet, hogy hívogassa őket. Talán a téglarend melegsége, a falak vastagsága bírhat ilyen jelentéssel, habár ezt mémi igazán nem lehet. Bízom abban, hogy ezek a kicsit erődszerű épületek legalább annyira hívnak, mint amennyire

A rákospalotai parókia

védenek. A balatonboglári épülő templomnak van egy majdnem zárt udvara és falazata, ami a járókelő szeme előtt nem nyitja fel a templombelsőt, de van egy felül nyitott üveggyűrű az épület karzatmagasságában, ahonnan az egész külvilág beáramlik a templomba. Szerencsére a környék természetvédelmi övezet, és csak természetet, zöldet lát az ember a templomban ülve. Ugyanakkor a hegyről, a kilátó felől lejöő emberek belátnak ezen az üvegfalon. Itt kemény kőfalakról van szó, mégis ebbe a fallal körülvett udvarba két helyen minden nehézség nélkül be lehet sétálni. Ennek pedig csalogató ereje van.

Az aszódi evangélikus gimnázium

Ha a templomaimtól eltávolodva azt nézzük, hogyan viselkedhet a keresztény építészet a XX. század végén a kereszténység visszaszorulásakor, akkor azt mondhatnám, hogy a legfontosabbal kell kezdeni: nincs igazi hit megtérés nélkül. A templomtervezés nem szűkíthető le direkt módon arra, hogy vajon az emberek a megépítés után nagyobb számban Isten felé fordulnak-e vagy sem. Az építésznek csak reménye lehet, hogy az épület, amit készít, az segít. Az építész a lelkéssel együtt tud csak egy olyan házat létrehozni ami ténylegesen eléri a kívánt célt. Dunaújváros jó példa erre. Kényszerűségből olyan kapcsolat jött létre a gyülekezet és a város között, ami szerint a város azért adta ingyen a telket, hogy a templom a város számára koncertteremként is szolgáljon. Ez jó evangélizációs lehetőség és talán követésre talál majd máshol is. A templom tehát nem csak szakrális funkcióval lép be egy közösség életébe, hanem annál tágabb értelemben is.

Végezetül kedves Tamás hadd idézzek Hamvas Bélától, mert azt hiszem, nagyon is ide illenek az ő gondolatai: „Mindenki tudja, hogy vannak helyek, ahol az anyag megszabadul önmagától és szabadon fel tud szállni. E hely megjelölésére egészen egyszerű szavunk van, ez a templom.”

Nagy Tamás Ybl-díjas építésszel Harmati Béla László beszélgetett.

Nagy Tamás

Tanulmányok:

- 1965-69 Hild József Építőipari Technikum, Győr
- 1970-75 BME Építészmérnöki Kar, Budapest
- 1978-80 MÉSZ Mesteriskola, Budapest

Oktatási tevékenység:

- 1979 School of Architecture, Carleton University, Ontario
- 1982-84 MÉSZ Mesteriskola, Budapest
- 1985-86 BME Építészmérnöki Kar, Budapest
- 1991- Magyar Iparművészeti Főiskola
- 1996- MÉSZ Mesteriskola, Budapest

Szakmai gyakorlat:

- 1975-86 BUVÁTI, Budapest
- 1987-89 Haines Lundenberg Waehler Architects, New York
- 1989-90 MAKONA, Budapest
- 1990-99 AXIS Építésziroda Kft, Budapest, alapító Salamon Ferenczel és Vincze Lászlóval

Díjak:

- 1992 Ybl díj

Fontosabb munkák:

- 1982-86¹ Bank és lakóépület, Budapest
- 1983-88 Könyvtár, Dombegyháza (társ: Ekler Dezső)
- 1984-89 Iroda és lakóépület, Budapest
- 1991-92 AB Aegon Székház, Szombathely
- 1990-93 Evangélikus parókia, Budapest
- 1992-96 Bohus ház, Budapest
- 1992-96 Evangélikus templom és parókia, Dunaújváros
- 1994-97 Evangélikus kistemplom, Sopronnémeti
- 1994-99 Evangélikus templom és parókia, Balatonboglár
- 1995-97 Evangélikus Gimnázium, Aszód
- 1996- Görögkatolikus templom és parókia, Szolnok

Szakirodalom:

- Tamás Nagy, Der Architekt 12/1991
- Lakóház, Logodi utca 19., MÉ. 1992/2-3
- Masznyik Csaba, AXIS Építésziroda Kft, MÉ 94/3-4
- Szegő György, A lelkész háza, MN
- Bojár István András, Etalontan - példa a Belvárosból, NSZ, 94. július 5.
- Bojár István András, Magabiztosan szerény ház, NSZ, 94. július 15.
- Szegő György, Nagy Tamás: Lelkészlakás Rákospalotán, BALKON, 94/9
- Bojár István András, Egy empátiikus parókia, NSZ,
- Puskás Brigitta, Gondolatok N.T. templomai okán, Magyar Iparművészet, 94/6
- MÉ 95/3
- Szegő György, Egyszerűen, de gazdagon, MH. 95/XII.2.
- Tamás Nagy, 581 Architects in the world, 95 dec.
- Somogyi Krisztina, Egy szakrális tér zenéje, Atrium, 96/6 - dec.
- Puskás Brigitta, Evangélikus templom és parókia, Dunaújváros, Érték + Forma, 97/3
- Ákos Moravánszky, Zwischen Apathi und Utopie, Basler Magazin, 19 July 97
- Szegő György, A hit erődfalai, Ökotáj, 16-17. szám, 1997
- Bojár István András, Megoldás a szükségletekre, NSZ, 97. szept. 3.
- Nagy Tamás, Egy bővített mondat a tégláról, Alaprajz, 97. nov.-dec.
- Nagy Tamás, Mai magyar építészet, templomszentelési beszéd, 97 szept. 21.
- Schäffer Erzsébet, Nagy Tamás építész, NL., 98/21.
- Moravánszky Ákos, Domus 804 Maggio 98
- Masznyik Csaba, Mai templomok a történeti templomépítés és tervszervezés tükrében, ALAPRAJZ, 98/ VII-VIII.
- Kuslits Tibor, A sopronnémeti evangélikus gyülekezet új templomáról, Alaprajz, 98/ VII-VIII.
- Nagy Zoltán, Befelé forduló ház, OCTOGON, 1998 nov.
- Simon Mariann: Felelősség és szeretet téglakötésben/ Az aszódi evangélikus gimnázium, MÉ. 1999/1.

¹ Az első évszám a tervezés, a második az átadás évét jelzi.

EGYHÁZZENE ÉS GYÜLEKEZETÉPÍTÉS*

Az egyházzene szerepe egy éneklő gyülekezetben

Mai témám az egyházi éneklés. Mielőtt azonban az egyházzenesznek egy éneklő gyülekezetben betöltött szerepéről beszélnek, általában szeretnék néhány dolgot megemlíteni az egyházban folyó énekléssel és zenéléssel kapcsolatban. Alapvető fontosságúnak tartom ezek tárgyalását ahhoz, hogy aztán meghatározhassuk azokat a feladatokat, amelyeket nekünk egyházzeneszoknak a gyülekezetépítés terén át kell vennünk. Végül pedig megpróbálok mindebből a fiatal egyházzeneszek elvárható képzettségére vonatkozó következtetéseket levonni.

Mi lenne az egyházzal éneklés nélkül?

Közülünk senki sem tudja elképzelni az egyházat énekes és zenés istendicséret nélkül, a Bibliát zoltárok és canticumok nélkül, az egyházat énekeskönyvek nélkül, az istentiszteleteket éneklés nélkül, a templomokat orgona nélkül, ifjúsági csoportokat gitár nélkül, gyülekezeteket kórus és fúvószenekar nélkül, (...) esküvőket ünnepi hangok nélkül, temetéseket vigasztaló korálok nélkül.

Mindezt nem tudjuk elképzelni, és azt gondolom, nem is akarjuk.

Számunkra a zene, különösen az éneklés, természetes módon hozzátartozik egyházi tevékenységeinkhez. Sőt, talán annyira természetes, hogy sokszor úgy gondoljuk, hogy a mi különösebb hozzáátételünk nélkül, magától is tovább növekedik az „egyházzene-növényke”, különösen az éneklés. Ez azonban sajnos nincs így. Minden növénynek, és így az „egyházzene” rendszeresen vízre van szüksége, időnként erősen meg kell trágyázni, néha a barátságos biztatás is segít.

Az éneklés megítélése az egyházi nyilvánosságban mindenestre nem olyan egyszerű. Ha mondjuk 30 évvel ezelőtt megkérdeztünk volna egy lelkészt az éneklés jelentőségéről a gyülekezetépítésben, valószínűleg nem is értette volna meg a kérdést.

Az ének és az egész egyházzene az egyház és a gyülekezet természetes megnyilvánulási formája. Ezek védelmére állították fel az egyházzenei „hivalt”, amely bár nem volt gazdagon kiépítve, de mégis! A gyülekezetekben széleskörű egyetértés uralkodott abban, amit egyházzeneként számon tartottak: az egyházzene Bach haláláig, néhány mű a romantika korából, és a „régimesterek” szellemében született „újak”, valamint az EKG-ban² összegyűjtött énekanyag. Ebben a helyzetben nem volt szükség újításokra, a fennálló állapotot kellett ápolni és védeni.

* A cikk Siegfried Bauer tartományi egyházzenei igazgatónak az EKEK (Europäische Konferenz für Evangelische Kirchenmusik) 1998. szeptemberében, Pozsonyban tartott gyűlésén elhangzott előadásának kivonatos fordítása.

Ez a helyzet azonban megváltozott. A templomban az énekelte és hangszeres zene világa ma a gregoriántól a popzenéig terjed. A gyülekezet-jelenség pedig éppen olyan sokoldalú, mint az egyházzenei praxis. Ha a gyülekezetépítésben az egyház alakításáról van szó, tehát annak látható részéről, akkor az egyházzene szempontjából sincsen másról szó: az egyház látható része - a lutheranizmusban legalábbis - mindig is zeneileg is „látható” volt. Más oldalról nézve: éppen az egyházzeneben válnak láthatóvá a gyülekezetépítés problémái és lehetőségei.

„Az egyház – ház, amely élő kövekből áll”

Isten házat „élő kövek” építik ebben a világban, és emberek kapnak meghívást arra, hogy mint ilyen „élő kövek” az egyház építésében részt vegyenek. Ennek a képnek persze határa is van: Kövek vagyunk, de ugyanakkor építők is.

A ház képe szép kép Jézus Krisztus egyházának ábrázolására. A háznak sok szobája van, amelyekben a legkülönbözőbb emberek otthon érezhetik magukat, amelyekben különböző talentumaikkal szolgálhatnak. Az építőmunkások közé tartoznak bizonyosan azok is, akik az egyházzenei munkában tevékenykednek.

Egyházzene az igehirdetés szolgálatában

Akik az egyházzenei munkában – akár fő-, akár mellékállásúként – tevékenykednek, „szívvel, szájjal, lélekkel” tapasztalják meg, hogy a zene Istennek a teremtésben adott adománya. Az éneklés és zenélés életük alapvető megnyilvánulási formái közé tartozik.

Ahol Isten igéje hitet és gyülekezetet teremt, az egyházzenek még fontosabb feladata van: részt vesz Jézus Krisztus evangéliumának hirdetésében. Ezen kívül diakóniai, lelkigondozói és missziói szerepe is hatékony.

Így az egyházi énekes és hangszeres együttesek nem maguknak muzsikálnak, hanem az igehirdetés szolgálatába állnak: az istentiszteleteken, koncerteken, de a betegágyánál és a sírnál is. Sok gyülekezetben ezek a legaktívabb csoportok.

A különböző, egyházzenevel foglalkozó csoportok vezetőinek pedagógiai és lelkigondozói feladatai is vannak. Ez a feladat a gyermekekkel, fiatalokkal, de az idősebbekkel foglalkozók számára is egyaránt adott. Néhány énekes és fúvós zenész számára a kórus- vagy a zenekari munkában való részvétel az egyházzal való egyetlen kapcsolatot jelenti. Ennek a kapcsolatnak az óvása az egyházzeneszek fontos feladata

Hasonló a helyzet a templomi koncertekkel is. Ezeknek nem elit művészeti rendezvényeknek kell lenniük, hanem lehetőséget kell biztosítaniuk arra, hogy az

² Evangelisches Kirchengesangbuch

egyháztól eltávolodott embert az evangélium üzenete újra megszólítsa. Hálásak lehetünk azért, hogy ezek a rendezvények (kantátazenés istentiszteletek, egyházzenei áhítatok, koncertek) nagyon látogatottak.

A gyülekezet éneke

A gyülekezeti éneklés minden egyházzene alapja. A keresztyén hit legalapvetőbb kifejezési formái közé tartozik. Énekelni és beszélni. Isten kimondott és elénekelt szava ugyanolyan struktúrával rendelkezik. Emellett tudjuk, hogy az éneklés jobban megragad, mint a beszéd. Nem csak a hallgatók hallják, az éneklők egyben mindig hallgatók is.

A közös éneklés hatásai

A közös éneklés *szolidaritást* eredményez. Nemcsak másoknak éneklünk, hanem magunknak is. A közös éneklés tartást ad az egyes embernek, aki ezáltal a közösség részének érzi magát. Az ének emocionális bázist teremt a közösségi munkához. A kritikus élethelyzetekben az éneklés által megmarad bizonyos emberi melegség. Az ének *lelkesítő hatása* olyan élményt jelenthet, amely segít elfelejteni az élet gyakran szorongató valóságát. Így segít az ének a nehéz helyzetekkel megbirkózni és lelkileg megkönnyebbülni.

Ha mindezeket a hatásokat látjuk, fel kell tennünk a kérdést: Hol van ma egyházunkban az éneklésnek ez az élő és életet megtartó funkciója? Miért degradálódik az ének sokszor egyszerű rítussá? Miért nem szerepel a legtöbb gyülekezetépítési tervben az éneklés fontos szerepe ellenére az ének?

Szinte nincs is olyan gyülekezeti rendezvény, ahol ne énekelnének, és meglepő módon szinte mindenki részt vesz ebben. Mi azonban alig gondolkodunk ezen a tényen.

Ennek következményei vannak. A gyülekezet nem érez felelősséget az éneklés iránt, amely ezáltal automatikus történéssé válik. Így az éneklés dudorászássá silányul. Ha azonban a hívők egyetemes papságához az egyház egyetemes dicsérő szolgálata is hozzá tartozik, akkor gyülekezeteinkben újra kellene teremtenünk a felelősségérzetet a tudatosan megszervezett éneklés iránt. Ki más lehetne erre alkalmas, mint az egyházzene?

Kóruséneklés

A gyülekezetekben a kórusok tagjait az egyházzene legfőbb letéteményeseinek lehet nevezni. Általában ők képezik a gyülekezet legnagyobb csoportját, akik hente felelősségteljesen végzik a gyülekezeti munkát.

Ha kórustagokról van szó, egészen tudatosan gyülekezeti munkásokról beszélek. Aki a kórusban énekel, talentumait hozza a gyülekezetbe, és azokat rendszeres szolgálatba állítja. A kívülálló (köztük sokszor a lelkes is ott szerepel) gyakran éppen ezt a felelősségvállalást értékeli le. Az istentiszteleten való éneklés a kórusok számára fontos szolgálat. Ez általában havonta egyszeri, illetve az egyházi év alkalmain történő szolgálatot jelent. Nincs is más olyan közösség, amely a gyülekezet életében ilyen gyakran részt venne, ráadásul éppen a gyülekezeti élet centrumában, az istentiszteleten. Szeretném, hogy akik a gyülekezeti életért felelősek, kellően

elismernék kórusaink munkáját. A rendszeres szolgálat nem éppen istentiszteletbarát korunkban minden, csak nem magától értetődő. Nem szabad elfelejtenünk, hogy kórusainknak diakóniai és lelkipásztori funkciója is van öregek otthonában, kórházakban, a sírok mellett vagy a börtönökben.

Elmondható ezen kívül, hogy a legtöbb gyülekezeti alkalmat és rendezvényt a kórustagok szervezik. Ez gyakran a tehetséges karvezetőknek köszönhető, akik ezekre a szolgálatokra motiválni tudják a kórustagokat. Így a kórus gyakran gyülekezeti munkások közösségévé is válik.

Szeretnék még néhány szót szólni a kóruspróbákról is, hiszen gyakran találkozom azzal a nézettel, amely a kórus „értékét” a fellépések számában méri.

Mai témánk összefüggésében így fogalmaznék: A gyülekezetépítés szempontjából minden kóruspróba rendkívül fontos rendezvény. Minden kóruspróba egy gyülekezeti délután Isten igéje körül. Isten igéje körül, hiszen nem létezik intenzívebb találkozás Isten igéjével, mint amikor azt a Bibliából és az énekeskönyvből énekelve sajátítjuk el, miközben mások hangját hallgatjuk, és a magukét bele kell olvasztanunk a többiek hangjába, hiszen enélkül nem jöhet létre a kórusmű. Helyesen mondja Augustinus: „*Aki énekel, kétszer imádkozik.*” Ráadásul a lelki és zenei élményeket az éneklő ember nem tartja meg magának, hanem továbbadja azokat a közösségnek: a gyülekezetnek.

A kórusmunka problémái

E témában elsőként a kórustagok életkoráról kell beszélni. A legtöbb gyülekezeti énekkar homogén és éppen ezért zárt közösség. Vannak kórusok, ahol az átlagéletkor 40-60 év, de akad olyan is, ahol ez 60 év felett van. 20 évesnél fiatalabb tagokat gyakran csak a nagyobb kántorátusokban találunk. Ma a fiatalok nem szívesen töltik szabadidejüket szüleik generációjának társaságában, más nyelvet beszélnek.

Akadnak kollégák, akik a gyülekezeti énekkarok idejének végéről beszélnek. Én ennél optimistább vagyok. Tartományi egyházamban jó tapasztalataink vannak az ifjúsági kórusok alapítása terén, amelyek később a kiöregedő gyülekezeti énekkarok feladatait veszik át.

Az egyházzene aktuális problémái

Mindezek mellett nem hallgathatunk az egyházzene aktuális problémáiról sem.

1. Társadalmunk individualizálódásának következményeként egyházi csoportjainkban is átalakulás megy végbe.

2. A különböző csoportok átlagéletkora növekszik.

3. Az egyes emberek részéről csökkenő készséget tapasztalunk arra, hogy egy-egy munkaágban szolgálatot vállaljanak.

4. A stílusbeli követelések (a „modern zene” megjelenése) elbizonytalanodást eredményeznek.

Összességében jelenleg nagy kulturális átalakulásnak lehetünk szemtanúi. A historikus zene egyrészt egyre nagyobb teret hódít a koncertéletben. 1996-ban a legtöbbet játszott tíz zeneszerző Beethoven, Mozart, Schubert, Brahms, Ravel, Schumann, Csajkovszkij és Chopin voltak. Másrészt a „klasszikus” modern zeneszerzők (Sztarvinszkij, Bartók, Hindemith) előadása müncheni

koncertügynökök számára rizikót jelent.

Egyre gyakoribbak a régi zenei fesztiválok. Nagy a kereslet Bach, Händel, Telemann, Schütz, Hildegard von Bingen zenéje, és a korai többszólamúság, valamint a gregorián iránt.

Mindez azt mutatja, hogy a mai ember a jelenből a múltba menekül. A tudósok zenei életünkről úgy beszélnek, mint egy „gigantikus temetőkultúráról”, vagy egy „kimerült kor baljóslatú előjeléről”.

Másrészt itt a popzene, amely egyre inkább elterjedőben van. Még ma is úgy beszélünk róla, mint szubkultúráról a „magas művészettel” szemben. De mi történne a klasszikus zenekultúrával a popzene nélkül? A klasszikus zene piaca egész Európában csak mintegy 8%-ot tesz ki. A kétféle zenekultúra közötti határ a közfelfogásban ma egyre inkább elmosódik.

Megint más terület társadalmunk fogyasztói társadalommá való átalakulása. A laikus zenével kapcsolatban is veszély az, hogy ma egyre több fiatal válik fogyasztóvá. Ez sok dologgal függ össze, többek között a rossz iskolai zeneoktatással is.

E helyen nem kultúránk és társadalmunk elemzésével szeretnék foglalkozni, csak azt szeretném mindezzel jelezni, hogy az egyház és az egyházzene ezen jelenségek között él.

Új lehetőségek

Mindezek mellett új indulásnak is szemtanúi lehetünk:

1. Új, fiatalokból álló kórusok alakulnak.
2. A fiatalok élénk érdeklődést mutatnak az élő liturgia iránt (Taizé-mozgalomtól a karizmatikus mozgalmakig). Új tavasz előtt állunk az egyházban?
3. Éneklő egyházunk számára az új énekeskönyv³ nagy lehetőség egész Európában.
4. Változatlanul nagy érdeklődés övezi az egyházzenei rendezvényeket. A gyülekezeti rendezvények közül leglátogatottabbak a kantátazenés istentiszteletek és a templomi koncertek. A gyülekezet magján kívül a gyülekezet egy tágabb körét gyűjtik össze ezek a rendezvények, ahol a jelenlévők a zenén keresztül tartják a kapcsolatot az egyházzal. Éppen ezért ezeket az embereket nem szabad egyszerűen „koncertlátogató”-nak bélyegezni. (Ez az egyházzenei munka missziói vetülete.)
5. A gyülekezetekben változatlanul a zenével fog-

lalkozók alkotják a legnagyobb csoportokat. Az EKD⁴ statisztikája mutatja, hogy a szervezet tagegyházaiban összesen ½ millió ember foglalkozik egyházzenevel. Ez egész Németország énekeseinek és muzsikusainak 12%-a.

6. Az egyházi zenészcsoporthoz és -körök mindmáig a falusi identitás utolsó letéteményesei.

Az egyházzenei képzettsége

Hallottuk: Az egyházzeneben a gyülekezeti élet számára elementáris és nélkülözhetetlen erő rejlik. A spiritualitás egy olyan formáját képes közvetíteni, amely a kimondott szóból hiányzik.

Éppen ezért mind a emberekre nézve, mind a művészetre nézve különlegesen képzett egyházzene-szerekre van szükség.

Három irányban kell tehetségesnek és képzettnek lenniük:

-A templomban művészetet kell teremteniük, ezért *művészeknek*, és nem egyszerűen szakmunkásoknak kell lenniük.

-Emberekkel kell dolgozniuk, ezért tehetséges és képzett *pedagógusoknak* kell lenniük.

-Az ígéhirdetés területén munkatársak, ezért *spirituális alapbeállítottságra* van szükségük.

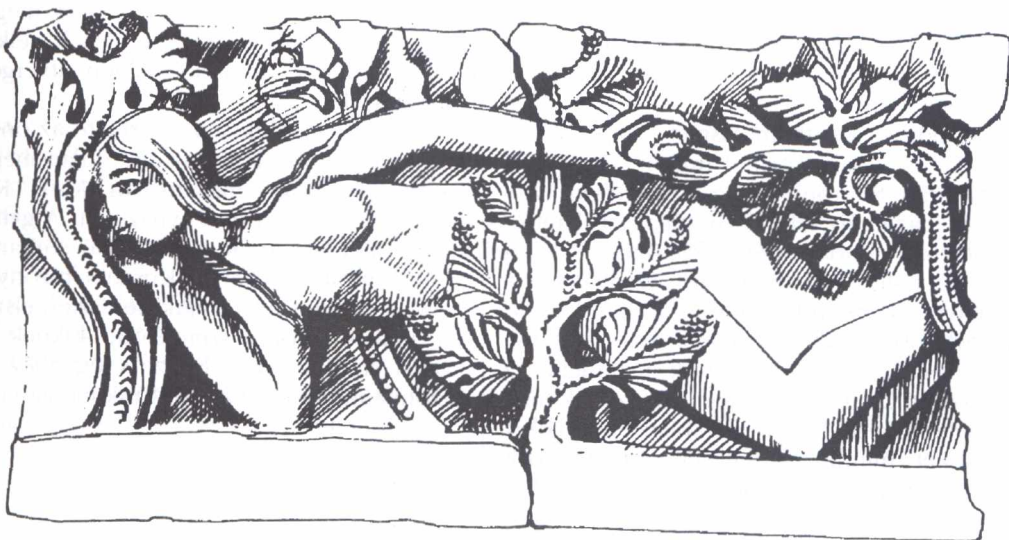
Ha a három közül bármelyik hiányzik, az egyházzene-szerek nehézségei lesznek a gyülekezetben, ezért feladatát sem tudja teljes egészében ellátni.

Kívánatos tehát, hogy a jövőendő egyházzene-szei az orgonajátékban való jártasságuk mellett – amelyre tanulmányaik során idejük legnagyobb részét fordítják – tehetségüket az éneklésben és a pedagógia területén is minél inkább bontakoztassák ki. Ilyen egyházzene-szerekre van szükségük a gyülekezeteknek, a gyülekezetépítés terén ők válnak a gyülekezet nélkülözhetetlen, aktív munkásaivá. Nekünk pedig olyan gyülekezetekre van szükségünk, amelyekben ilyen egyházzene-szerek szolgálnak.

**Fordította: Wagner Szilárd
teol. hallgató**

³ Evangelisches Gesangbuch

⁴ Evangelische Kirche in Deutschland: A Németország területén élő lutheránus, református és uniált tartományi egyházak közössége.

Elbúcsúztunk Veöreös Imrétől

Korábbi szerkesztőjétől, Veöreös Imrétől búcsúzik a Lelkipásztor Madocsai Miklós igehirdetésével (hamvasztás előtti gyászistentisztelet, 1999. március 9. Budapest, Kerepesi temető) és Kinczler Irén visszaemlékezésével.

Február 27-én, szombaton du. 1/2 6 órakor a Péterfy S. utcai kórház belgyógyászati osztályán egyedül állhattam meg egy pillanatra Veöreös Imre ágya mellett. Csend volt a kórteremben, csak a nagybeteg egyenletes, nagyon mélyről jövő lélegzete hallatszott. Mélyen aludt. Leperegtek előttem az évtizedek, amelyekben ő is meghatározta életemet. Megköszöntem neki, amit tőle kaptam. Egyházunk jelentős teológusa távozott el még akkor este.

Közvetlenül a világháború befejezése után ocsúdva, normalizálódni kezdett a gyülekezeti élet. Az akkori fiatal lelkészek hozzáálltak a szervező munkához, gyülekezeti munkások képzéséhez. Egy gyermekbibliakörvezetői konferencián – ahol hallgatóként vettem részt – ismertem meg Veöreös Imrét. A fiatal lelkészek felkészültsége, felelős hozzáállása, hite és lelkesedése, egymással való baráti viszonya erőt és biztatást adott nekünk, fiataloknak. Veöreös Imre közvetlen modorával, világos igemagyarázatával tűnt fel, valamint kézfogásával. Erre élete végéig nagy súlyt fektetett. Ki nem mondott bátorítás, biztatás volt benne mindig. Akkor egy ígéslapot írtam alá a vezetőkkel, amely azóta is mint kedves emlék Bibliámban van: Csepregi Béla, Veöreös Imre, Koren Emil, Németh Ilonka, Piri Károly. Anyagilag lepusztulva, de erkölcsileg megújulva örültünk a háteret adó lelkesnemzedéknek és annak, hogy ebben az egyházban majd mi is segíthetünk.

Az ifjúság lelki fejlődésének ma is feltétele a jó egyházi, gyülekezeti légkör, a lelkészek egymáshoz való viszonya, nyíltsága, építő, lelkesítő magatartása. A jó gyülekezeti közérzet minden szervezeti kérdésnél fontosabb... Veöreös Imre Fil 1,6-ot írta akkor az ígéslapomra.

Veöreös Imre aztán egyre inkább írásai által vált ismertté. Több egyházi lapnak lett szerkesztője, nagy olvasóközönsége volt, írásai iránymutatóak voltak. A Lelkipásztorban „Az anyaszentegyház vándorútján” c. folytatásos műhelymunkája a kezdeti években, majd később, Szalatnay Rezső halála után az Evangélikus Élet kulturális rovatában megjelent írásai voltak számomra nagyon figyelemreméltóak.

Személyesen akkor kerültem ismét kapcsolatba Veöreös Imrével és családjával, amikor 1950-ben Budaker Oszkár után Sopronban az Evangélikus Lelkészség Intézet igazgatója lett. Otthonigazgatói munkáját a Teológia Budapestre költözése után Pesthidegkúton folytatta, a mostani Szeretetotthon (Báthori u. 8.) helyén. Többen kintlakók minden délután kimentünk az Otthonba az esti könyörgésekre. A nagy-könyörgéseket ő tartotta. Emlékezetesek maradtak az évfolyamunkkal tartott bibliaórái. Akkor ismerhettük meg Veöreös Imrét, a teológust. Nagyobb bibliai egységeket exegetált, amelyeket mindig aktualizált. Élmény volt átélni a Biblia aktuális üzenetét. A mély teológia mellett a

konkrét hivatásra is igyekezett felkészíteni a teológusokat. Teológusnapokat szervezett nívós műsorral, és így járta csapatával az országot.

Ekkor már fagyos szelek fújtak. Az egész országra és az egyházra egyre nagyobb nyomás nehezedett. Elkezdődött a tudatos megfélemlítés, bizalmatlanság-keltés, a szellemi élet tudatos elsorvasztása, a diktatórikus rendszer nyílt támadása. 1953-ban a búcsúalkalmunkon (öt eltávolították Budapestről) átadta mindnyájunknak Budaker Oszkár szeretett otthonigazgatónk fényképét ezekkel a sorokkal: „Emlékül a hazament lelkipásztor képe. Nyomában botorkáló testvéred: Budapest, 1953. IV. 2. Veöreös Imre”

Ezt a képet mindnyájan a mai napig őrizzük.

Veöreös Imre ezután Kecskemétre került. Erről az időszakról jelent meg tavaly „Arany homokon nomád felhők alatt” c. visszaemlékezése.

Harmadik szakaszban akkor futottak össze útjaink, amikor Majba Vilmos, Koren Emil után Veöreös Imre lett a kőbányai gyülekezet lelkésze. Gyülekezeti tagként nekem is lelkészem lett, majd, amikor pályámon kitérők jelentkeztek, szolgálati lehetőséget adott az ifjúság körében.

Lelkészi szolgálatát feleségével együtt hűséggel és gondossággal végezte. Nagy súlyt fektetett az adminisztrációra.

Szívesen hallgattam a szószéken és a bibliaórákon. Mondanivalója nem annyira a személyes kegyességre irányult, nem tartozott egyik kegyességi irányhoz sem. Európai szellemiségű emberként igyekezett az evangéliumot nagyobb összefüggésekben láttatni, annak univerzális jellegét megértetni. Figyelemmel kísérte kora szellemi rezdüléseit, azokon keresztül a modern ember Istenkeresését érezte. Amikor utazhatott, felkereste a bibliai tájakat, és élményeit megosztotta a gyülekezettel.

A nagy vihar után az egykor oly szépen indult nemzedék is viharvert lett, de a hitet megtartotta. Ekkora kataklizmát nem lehetett sérülések nélkül átélni. Hányféle úton lehetett a sötétségen átvergődni? Bizonyára nem kétfélen...

Ezt a nemzedéket megterhelte az önmagával való elszámolás, és az elszámoltatás. Talán mégis az volt a legfontosabb, hogy mindnyájan Jézus Krisztust akarták szolgálni és szerették egyházukat. A gyülekezeti munkát nem adták fel. Amikor most már sorban hazatérnek – a végső hazába –, Jézus Krisztus bizonyára irgalmasabb szemmel tekint majd rájuk kereszten elszenvedett haláláért, mint a távolról szemlélők, akiknek a jelen kihívásai között kell a Jézus Krisztus ügyéhez való hűségüket bizonyítani. Legyen az előttünk mentek emléke áldott!

Kinczler Irén

Igehirdetés Veöreös Imre temetésén

Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet... nem választhat el minket Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.

Rm 8, 38-39

Gyászoló Gyülekezet, a hit harcában küszködő szeretett Testvéreim!

Veöreös Imre ravatala mellett vagyunk most együtt. Együtt vagyunk családjával, osztozva özvegyének, gyermekeinek, határon túl élő testvéreinek és unokáinak könnyes búcsúzásában és csöndes megbékélésében is, hogy Isten kegyelmesen határt szabott szeretetük szenvedésének. Ők tudják igazán, ki volt számukra, hogy kit veszítettek el, akinek visszatérő, mélyből fakadó hitvallása volt, hogy kegyelmes az Isten.

Most együtt vagyunk a gyász mindig válságos lelkiállapotában, tudva, hogy egyszer nekünk is számot kell adnunk Isten színe előtt életünkről, és szorongva gondolva arra, hogy nem kérhetünk már bocsánatot attól, akitől most búcsúzunk és már nem szoríthatjuk meg hálsán a kezét.

Most együtt vagyunk, nem a sorszámozott egyházi utak értékelésében, hanem annak az egyetlen, páratlan, Krisztus követéséért vívódó életűnek „telos”-ánál, ami nem vég, hanem célbaérkezés.

Most együtt vagyunk, de nem törölhetjük ki emlékezetünkéből, hogy embert próbáló történelmi korunkban kegyességi, teológiai és egyházpolitikai irányzatok manipulációja sokszor sodort el tőle és egymástól is.

Most mégis együtt vagyunk, nemcsak a temetés mindig megrendítő közösségében, hanem Isten szeretetében! Együtt vagyunk Isten szeretetében a gyászoló családdal, a vasi szórványok népével, a győri diakonisszák, a soproni és budapesti teológusok közösségével, a gyenesi és répcelaki konferenciák felébredtjeivel, a kecskeméti és kőbányai gyülekezettel, Veöreös Imre olvasótáborával és mindazokkal, akiket szolgálata valamikor is megérintett. Együtt vagyunk a koinónia hitében, részesedve Isten szeretetében. S ebben a szeretetben, csodaképpen,

együtt vagyunk Veöreös Imrével is, aki már nincs közöttünk.

Mert Isten szeretete nem ér véget a földi élet határán. Ez a szeretet valóban nem rója fel a rosszat, mindent elfedez és soha el nem múlik. Még a halál sem szakíthat el tőle. Ez a szeretet köti össze azokat, akik már megérkeztek Isten terített asztalához, s akik még itt kísértésekkel küszködve, bűnök között bukdácsolva vívják hitük harcát.

Most együtt vagyunk. Közösségünk megteremtője Jézus Krisztus, akiben Isten szeretete megjelent. Jézus tanítványai ezért temetések alkalmával nemcsak arra emlékeznek, aki meghalt, hanem arra is, aki értük halt meg. Minden temetői sírkereszt Jézus keresztyéne emlékeztet, hogy ne úgy gyászoljunk, mint a többiek, akiknek nincsen reménységük. Így valljuk: Ave crux spes unica!

Veöreös Imre sokszínű, mindig merészen és teljes odaadással vállalt szolgálatának múltán az utolsó hónapokban is sokat dolgozott. Egy gyűjteményes kötet kiadását készítette elő, amelynek lektorálására, mint régi tanítványát, engem kért meg. Hosszú évtizedek után így újra közel kerültünk egymáshoz. Cikkeit, igehirdetéseit, tanulmányait olvasva újra meg újra megérintett az örök életet adó, kegyelmes Istenbe vetett hite. Pál vallomásával azonosulva választotta temetésének textusát, amiben meggyőződését szent testamentumként hagyta örökül. Ez most minket is reménységre hív, hogy boldogan valljuk együtt: sem halál, sem élet nem választhat el minket Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.

Madocsi Miklós

In memoriam Galát György

1907–1999

Elkészí karunk egyik legidősebb tagját, a 92. életévét betöltő *Galát Györgyöt* március 6-án temettük el felesége és leánya mellé az irsai evangélikus temetőben.

Hosszú életútja Szarvasról indult. 1907. január 28-án született kisbirtokos család 13. gyermekeként. Édesapja istenfélő, józan gondolkodása mély nyomot hagyott benne, s ez a lelki-szellemi örökség meghatározó volt számára a gyülekezetek vezetésében, anyagi ügyeik intézésében. 15 éves korában egy nagyon jó barátjának hirtelen halála igen megrendítette, és ekkor szánta el magát a lelkészi szolgálatra.

Szarvason érettségizett 1925-ben a *Vajda Péter Evan-*

gélikus Gimnáziumban. Teológiai tanulmányait Sopronban végezte jó eredménnyel, és a Budapest Deák téri templomban avatta lelkésszé 1929-ben *Raffay Sándor* püspök. Négy évig volt segédlelkész Medgyesegyházán, Szarvason, Irsán, Budapest Deák téren és Kondoroson.

1933-tól csömöri lelkész 13 évig. Erre az időszakra esik házasságkötése *Rómer Ilonával*, akivel 61 évig élt boldog házasságban. Felesége biztos háttérrel, meghitt otthont biztosított számára. Egy gyermeknek, egy unokának és három dédunokának örvendezhetett, közben Márta lányának váratlan halála mélyen megrendítette.

Nehéz időben, 1946-tól belmissziói és kórházlelkész. Amikor ez a szolgálat ellehetetlenült, elfogadta a

Budavári Gyülekezet másodlelkészi állását. Innen a csepeli gyülekezet hívta meg lelkészéül. Hét évi csepeli szolgálat után került Irsára 1959-ben, és innen ment nyugdíjba – súlyos betegen – 1974-ben.

Isten azonban még 25 gazdagon megáldott évet ajándékozott neki, melynek nagyobb részét az Üllői úti Nyugdíjas Egyházi Alkalmazottak Otthonában töltötte haláláig. Itt még sok feladatot kapott Urától, amelyeket készségesen végzett, amíg csak ereje engedte.

Emlékezünk most a *teológus* Galát Györgyre, aki folyamatosan művelte a teológiát. Néhány kisebb könyvet írt és adott ki a betegek és az úrvacsorára készülők számára. Fordított németből és szlovákból. Egyházi szlovák-magyar szótár készítésébe fogott. (Ezek nagyobb része kéziratban maradt.)

Emlékezünk a *gyülekezetépítő* parókusra. Három gyülekezetben vezetett nagy templomrenoválást, Csömörön és Irsán orgonaépítést. Parókiát hozott tető alá Csepelen. Énekkarokat szervezett. A legnehezebb időkben példamutatóan helytállt az iskolai hitoktatásban.

Leginkább szívügye volt mégis az *igehirdetés és az evangélizáció*. Istentől kapott talentuma és lelki indítása alapján sokat szolgált számtalan gyülekezetben – az evangélizáció egész országot megmozgató korszakában

éppúgy, mint még nyugdíjas korában is. Bár könnyen beszélt szabadon, az igehirdetésekre mindig alaposan készült. Hátrahagyott kézírataiban minden alkalomra megtalálhatók rövidebb-hosszabb vázlatai vagy teljesen kidolgozott igehirdetési.

Karizmatikus *lelkigondozó* volt. Lelkipásztori beszélgetései sokakat erősítettek és segítettek el a megtérésre – Krisztushoz. Ehhez, de minden szolgálatához és megpróbáltatásai elhordozásához *imádkozó élete*, Istenével való állandó kapcsolata adta az alapot. Fontosnak tartotta az imaközösségek létét és szolgálatát. Nyugdíjas korában is sokan keresték eligazító lelkipásztori szavát, és haláláig imádságban hordozott naponként számtalan testvér, ügyet, gyülekezetet.

Kertész volt Isten szőlőskertjében, de szívesen és szakszerűen munkálkodott a parókiákhoz tartozó nagy kertekben is. Ez utóbbi gyümölcsseit nyilvánvalóan élvezhetik utódai, de reménységünk szerint arathatja égi Gazdája lelki magvetésének gyümölcsseit is azon a nagy napon, amikor majd hűséges szolgáit még „többre bízta”.

Bárdossy Tibor

MATUZ LÁSZLÓ

1919 – 1999

Március 1-jén az újpesti Károlyi kórházban állt meg szíve dobbanása. A szíve miatt volt bent akkor is. Évek óta csak ritmusszabályozóval erősítve bírta az életet. Ez év őszén lett volna 80 éves, 1919. október 30-án született Rákospalotán. Paraszti család gyermeke, szülei néhány holdon gazdálkodtak és felelősen nevelték két fiukat. Lászlót a palotai gimnáziumban taníttatták, szeretnék volna, hogy többre vigye az életben. Nevelésükbe beletartozott a hitben való nevelés is, és ez meghozta gyümölcsét, mert amikor elvégezte gimnáziumi tanulmányait, a soproni teológiai fakultásra iratkozott be. Saját vallomása szerint a lelkészi pályára elhivatást kapott és érzett, ennek tett eleget, meg is maradt mindhalálig hűségesen.

1941-ben avatta lelkészé *Raffay Sándor* püspök és mindjárt kiküldte Tiszaföldvárra segédlelkészként. Ezzel elindult életében egy sorozat, tíz gyülekezetben volt segédlelkész 25 éven keresztül. Ez ma már szinte hihetetlen, amikor a teológiai végzés után azonnal helyettes lelkésznek kerülnek ki fiatalok. Nem zúgolódott. Mindehütt megtalálta a szolgálat lehetőségét. Alföldi paraszti, tanyasi vagy városi szórványgyülekezetekben volt alkalma az akkori magyar társadalom minden rétegét megismerni, életük kérdéseivel szembesülni. A második világháború idején kijutott a fiatal lelkésznek szenvedők vigasztalásából, veszteséget hordozók erősítéséből. Minden réteghez tudott alkalmazkodni a sok helyváltoztatás során, egyszerű emberekhez és értelmiségiekhez, tanultabbakhoz, munkásokhoz és parasztokhoz egyaránt. Erre jó volt a sok szolgálati hely.

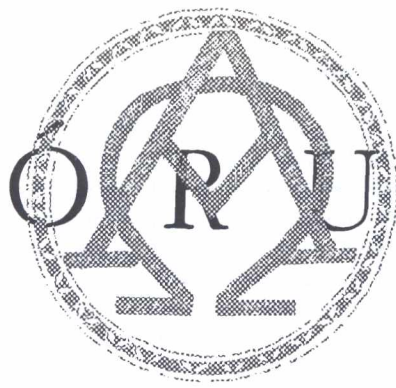
Az első és egyetlen gyülekezet, melyben parókusnak megválasztották, a *Budapest-Pestszentlőrinci* gyülekezet

volt. 1966-ban történt ez – nem könnyű években – amikor egy városszéli, az ország nagy részéről összesereglett, munkás-kerületben kellett végezni szolgálatát. Ebben az időben került kapcsolatba egyházunk sajtómunkájával is. Először mint korrektor, majd olvasószerkesztő, főként az *Evangélikus Élet* kiadását segítette. Több mint negyed századot töltött el ebben a munkában. Jó volt az együttműködés vele. Igényes volt, kritikával olvasta a cikkeket és adott véleményt róluk. Jó volt teológiai érzéke, vigyázott az irodalmi nívóra, kitartóan készítette el a szerkesztővel együtt hétről-hétre a lapot. Szerette a verseket. Ajánlott is mindig, alkalomhoz illőket és nemcsak menő költőktől, de a szerényebektől is.

Egész magatartásában benne volt a szerénység és alázatosság. Nem karriert akart csinálni, hanem ott, ahová Isten állította, igyekezett a legtöbbet adni. Derűsen látta az életet, vidám volt a maga módján, nem panaszkodott, elfogadta életét, úgy, ahogy napról napra – különösen a vége felé – kegyelemből kapott hosszabbítást.

Egy éve felmentését kérte a munka alól. Pihenni szeretett volna. Néha benézett a Sajtóosztályra, mi is látogattuk, aztán kaptuk a hírt: a ritmusszabályozó még bírta volna, de szíve megállt. Egy napon temettük Veöreös Imrével. Egyszerre ketten mentek el a sajtó szolgálatából. Ravatalánál e sorok írója a 31. Zsoltár 6. verse alapján hirdette a feltámadás örömhírét. A rákospalotai temetőben vettünk búcsút, testvére, családtagjai, rokonai, lelkészársai és a Sajtóosztály családtagjai.

Tóth-Szőllős Mihály

Megjegyzések az istenkérdéssel kapcsolatban

A Lelkipásztor márciusi számában „Az Istenkérdés reneszánsza a jelenkori filozófiában” címmel vitaindító írás jelent meg Bartha István tollából. István még a cikk megjelenése előtt elküldte nekem írását, mint „szakembernek”, hogy ha van kedvem, akkor észrevételeimmel, kritikai megjegyzéseimmel reflektáljak rá. Hogy nem vagyok szakember, azt többek között az is bizonyítja, hogy e levélváltásnak immáron több hete, sőt hónapja is, és nem csak különféle elfoglaltságaim akadályoztak e cikk megírásában, hanem mindenek előtt saját tanácstalanságom.

Ennek oka abban keresendő, hogy az esszé által felvetett megfontolandó problémák özönéből roppant nehéz volt azt a néhány fontosabbat kiemelni, amelyekkel egy ilyenfajta reflexió keretén belül foglalkozni lehet. Ám talán épp ez a tanácstalanság vált kiindulópontjává egy általános, részben formai, részben tartalmi kritikának is – István cikkét olvasva az ember némileg irigykedve falja a hol ismert, hol nem ismert hivatkozott cikkek és könyvek címét, gondolatait, ugyanakkor felmerül a gyanú, hogy éppen e hatalmas ölelés nem teszi-e néhol felszínessé az írás egyes szakaszait. Egy ilyen kritika azonban, legalábbis formailag, minden további nélkül visszautasítható, hisz mint István is írja: „Nem gondolom magamat hüvelykujjnak a nagy szellemi történések ütőerén, csupán néhány elkapott gondolatot, személyes élményt kívánok megosztani a magam szubjektív és önkényes válogatásában, értelmezésében.”¹ Noha úgy gondolom, hogy azért jóval többről van szó, mint néhány elkapott gondolatról, tartalmi szempontból azonban még e szerénység mellett is felmerül néhány olyan kérdés, amit érdemes alaposabban végiggondolnunk.

A bennem felmerült, a cikk által inspirált többtucatnyi kérdésből csupán hármat szeretnék itt konkrétan megragadni: a mottó problematikusságát; Isten létének bizonyíthatóságát, illetve az intellektus hozzáférhetőségét az istenkérdéshez; a teológia helyének kérdését a modern természettudomány mellett.

„Cogitare necesse est”

A cikk elolvasásakor némi örömmel konstatáltam, hogy a mottó Heideggeről származik, s kíváncsian

vártam, hogy mi lesz a folytatás. Szomorúan kellett azonban tapasztalnom, hogy a cikk a legkevésbé sincs összhangban a mottóval. Ez nem feltétlenül lenne probléma, ha a mottó csupán egy olyan gondolati felütésként, nekünk tetsző idézetként szerepelne az írás elején – ahogy ez gyakran elő is fordul –, amely nem áll kifejezetten direkt kapcsolatban a továbbiakban leírtakkal. Az esszé azonban többször visszautal az idézet gondolataira vagy kifejezéseire – s nekem úgy tűnik, hogy nem helyesen érti őket. Íme az ominózus idézet azok számára, akiknek nincs a kezében a Lelkipásztor márciusi száma:

„A „keresztény filozófia” fából vaskarika és félreértés. Gondolkodva kérdezőn persze földolgozhatjuk a magunk számára a keresztény tapasztalat, azaz a hit világát. Ez a teológia. Hogy a teológia nyerhet valamit, ha a filozófia segítségével úgymond felrisszítik vagy netán fölvaltják vele, hogy ily módon a kor ízlésének megfelelőbbé tegyék, erre a kártékony gondolatra viszont csak olyan korok jutnak, melyek nem hisznek többé a teológia feladatának igazi nagyságában.” S talán még hozzátenném a szakasz zárómondatát is (!): „Az eredeti keresztény hit számára a filozófia bolondság.”²

István cikkének első alcíme „Philosophor necesse est”, utalva a gondolkodás szükségyszerűségére, néhány sorral alább kapja meg kifejtett magyarázatát: „Miért merészelek mégis becsámpázni a minden tudományok anyjának felségterületére? Mert ember vagyok. És ha hajózni muszáj, akkor gondolkodni még inkább. Másfelől teológus vagyok. [...] Ha tehát azt szeretném, hogy munkám értelmezhető legyen, tisztáznom kell a teológiai beszédnek az alapjait, a létjogosultságát.”³ Itt kezdődnek a problémák, ugyanis gondolkodni és filozofálni nem ugyanazt jelenti, legalábbis Heidegger szerint semmiképp. Heidegger nem véletlenül írja, hogy a keresztény filozófia fából vaskarika, ahogy azt sem véletlenül írja, hogy a teológia *gondolkodva* kérdezőn dolgozhatja fel a hit tapasztalatát, és nem *filozofálva* kérdezőn. Sőt, szemben a teológiában való filozofálás szükségszerűnek tartásával odáig megy, hogy a teológia filozófia által történő felrisszítését, vagy lecserélését a teológia igazi

² Martin Heidegger: *Bevezetés a metafizikába*, Ikon Kiadó, coll. Matura, Budapest, 1995, p. 6.

³ Bartha István: *ibid.*, p. 99.

¹ Bartha István: *Az Istenkérdés reneszánsza a jelenkori filozófiában*, in: Lelkipásztor 1999/3, p. 99.

nagyságába vetett hit feladásának következményeként fogja fel.

Mindezzel természetesen lehet nem egyetérteni, ahogy azon heideggeri igyekezet előfeltevéseinek kritikus vizsgálata is megér némi fáradságot, amely a két diszciplínát folyamatosan változó módon, de igyekszik különválasztani, kezdve az 1927-es *Fenomenológia és teológia* című korai írástól a késői korszak dialógusaiig (pl. Zürichi Egyetem, 1951.; Hofgeismari Evangélikus Akadémia, 1953). A gondolkodás és a filozofálás megkülönböztetése tekintetében azonban Heidegger elég egyértelműen foglal állást: „Eljött az ideje, hogy leszokjunk a filozófia túlbecsüléséről és így arról is, hogy túl sokat követeljünk tőle. Ami a jelenlegi világínségben szükséges: kevesebb filozófia, de több figyelem a gondolkodásra; kevesebb irodalom, de a betű odaadóbb ápolása. A jövő gondolkodás már nem filozófia, mert eredendőbben gondolkodik mint a metafizika, mely elnevezés ugyanazt jelenti, mint a filozófia.”⁴ A kérdés, hogy a metafizikát meghaladni kívánó heideggeri program mennyiben volt sikeres, nem tartozik cikkekink szorosán vett témájához, azt viszont minden teológus számára megfontolandó kérdésnek tartom, különösen is a fentiek fényében, hogy vajon a filozófiából történő merítés miként történik, és mennyiben szükségszerű számunkra. A gondolkodás és a kérdés ugyanis nem a filozófia privilégiuma vagy monopóliuma.

Megjegyzés: Minthogy a fenti gondolatmenet, legalábbis egyházunk vagy teológiánk jelenlegi állása szerint, kihagyott egy lépcsőfokot, szeretném tisztázni, hogy sem azoknak nem akarom feladni a labdát, akik „kegyes vállrandítással” intézik el a filozófiát, sem azt a látszatot nem kívánom vállalni, mely szerint ne értenék egyet azzal a lüktető szándékkal, ami István írása mögött meghúzódik. Ugyanis akkor, amikor olyan kifejezéseket használunk, mint bűn, megváltás, mindenhatóság, igazság, áldozat etc. – akár akarjuk, akár nem, egy olyan fogalmi közegben mozgunk, ahol a pontos definíciók, a metafizika, filozófia problémái nem kikerülhetnek. Ha tehát a teológia filozófiával való viszonyának problematikusságát vetem fel, az nem valamifajta naiv és felelőtlen elutasításból fakad, mint inkább egy olyan megszólalás feltárásának szándékából, ami éppen azon fogalmi gondolkodás meghaladásának lehetőségét veti fel, amelyet a filozófia diktál a teológia számára, s amit ez utóbbi, legtöbbször „gondolkodás” nélkül, üdvösnek és frissítőnek tart a maga számára.

Isten létezése és az intellektus

Isten létezése – ha létezik – kétségkívül nem szorul bizonyításra. Legalábbis Isten számára... Az ember azonban, hívők és nem hívők egyaránt, szükségét érzi annak, hogy létét, vagy létének lehetetlenségét bizonyítsák. Mindenesetre az Isten létevel vagy nem létevel kapcsolatos kérdés nem kevés buktatót rejt, már azelőtt, hogy belefognánk bármilyen bizonyításba.

⁴ M. Heidegger: *Levél a „humanizmusról”*, in: „... költőien lakozik az ember...”, válogatott írások, T-Twins Kiadó/Pompeji, Budapest, Szeged, 1994, p. 169.

Egyrészt, mint arra Ricoeur is felhívja a figyelmet: „Alávetni Istent a lenni, nem lenni alternatívájának, a par excellence emberi alternatívának, annyit jelent, mint alávetni egy létezés kritériumnak, lehetőségi feltételeknek, vagyis egy princípiumnak, aminek mi maradunk az urai.”⁵; vagyis annyit tesz, mint emberi belátásunk és felfogóképességünk birtokában, illetve határain belül dönteni Isten létének lehetőségéről, eleve kizárva, hogy egy azt meghaladó Istenről legyen szó. Ha kidolgozunk egy istenfogalmat, vagy definíciót, majd ezt azonosítjuk Istennel, akkor bizonyíthatjuk, vagy elvethetjük létét, lényegében már nem róla beszélünk: „Ugyanis a fogalom, amikor hatalmában tudja az istenit, és „Istennek” nevezi, definiálja azt. Definiálja, vagyis hatalmához mérten méri.”⁶ Ez a definíció megszünteti az Isten mértéknélküliségét, és csak ennek a definíciónak köszönhetően válik lehetővé, hogy mint regionális istenfogalom használható, vagy inkább manipulálható legyen az ember számára, akár „Isten” létét tagadó, akár azt bizonyító értelemben.

Másrészt egy ennél talán még izgalmasabb kérdéssel is szembe kell néznünk, amelyet az utóbbi években talán J.-L. Marion vetett fel a legmagávalragadóbban: honnan ered a feltételezés, hogy Istennek *lennie* kellene? Vagyis honnan az elgondolás, hogy Istenre éppen úgy alkalmazható, illetve alkalmazandó a létezés emberi kategóriája? Nem arról van tehát szó, hogy Isten „realitását”, „ténylegességét” tennénk kérdéssé, mint inkább azt a látszólagos evidenciát, hogy vele kapcsolatban feltétlenül létről és létezésről kellene beszélnünk. Marion a bibliai agapé fogalmának kidolgozása révén találja lehetségesnek, hogy Istenről olyan módon beszéljünk, mint aki *nincs* (nem *van*), hanem szeret: „Csak a szeretetnek nem kell lennie. És Isten anélkül szeret, hogy lenne.”⁷

E két megjegyzés fényében (amelyekhez még jó néhányat hozzá lehetne tenni), nyilvánvaló, hogy Isten létének bizonyításáról beszélni korántsem egyértelmű. Egyrészt azért, mert ezáltal olyan dilemmának vetjük alá Istent, amelynek egy valódi Isten valószínűleg nem alávethető, másrészt, mert eleve kérdés marad, hogy Istennel kapcsolatban feltétlenül kell-e, és méltó-e létezésének kategóriájában gondolkodnunk.

Mindenesetre gondolkodunk, és mint István írja: „a köznapi gondolkodásban mindmáig masszívan tartja magát az a nézet, miszerint az Isten-kérdés az intellektus számára hozzáférhetetlen. Vulgáris megfogalmazásban: sem a hívő nem tudja bebizonyítani, hogy van Isten, sem az ateista azt, hogy nincs.”⁸ A szöveggörnyezetből nem egészen világos, hogy ez mint negatívum vagy pozitívum jelenik meg, ahogy az sem, hogy a vulgáris kifejezés itt azt jelenti, hogy „köznapi, mindennapi”, vagy „leegyszerűsítve, felszínesen értve”. Ugyanis az istenkérdés nyilvánvalóan nem azonos Isten létének vagy nem létének bebizonyításával, ettől eltekintve viszont az a masszív nézet, mely szerint sem a hívő nem tudja bebizonyítani, hogy van Isten, sem az ateista azt, hogy nincs, véleményem szerint teljesen helytálló.

⁵ P. Ricoeur – A. LaCocque : *Penser la Bible*, Editions du Seuil, Paris, 1998, p. 368.

⁶ J.-L. Marion : *Dieu sans l'être*, Paris, PUF, 1991, p. 44.

⁷ J.-L. Marion : *ibid.*, p. 195.

⁸ Bartha István: *op. cit.*, p. 101.

(Persze itt érdemes megjegyezni, hogy mindennek ellenére az ateistának talán valamivel mégis csak nehezebb dolga van, ugyanis neki először egy olyan Isten pontos definícióját kell adnia, melyben nem hisz, és amelyről nem lehet ismerete, hogy azután annak létét a fentiekben vázolt regionális fogalom értelmében elvethesse.)

Úgy vélem – áttérve a teista istenbizonyítékokra –, hogy a hívő számot adhat intellektuális módon hitéről, ahogy Isten létének ésszerűsége, illetve Istenbe vetett hitének racionalitása mellett is érvelhet (sőt kell is), nem lehet azonban képes Isten létének bizonyítására. Ha sikerülne neki, akkor, *Kierkegaard* szavaival élve, már nem hinne benne, hanem tudna róla⁹. Ám, még ha túltesszük is magunkat egy bizonyított Isten tudomásul vétele és a belé vetett hit radikális különbségén, marad a kérdés: valóban Róla van szó? Heidegger szerint „Az Istenre mért legsúlyosabb csapás nem az, hogy megismerhetetlennek lenne tartva, vagy hogy létéről be lenne bizonyítva, hogy bebizonyíthatatlan, hanem az, hogy a valódinak tartott Istent a legfőbb létező rangjára emelték. Ugyanis ez a csapás éppen, hogy nem azoktól származik, akik körülállták, de nem hittek Istenben, hanem hívőktől és teológusaitól, akik anélkül beszéltek minden létezők leglétezőbbikéről, hogy valaha is megpróbálták volna elgondolni a Léteket - ami megértette volna velük, hogy ez a gondolkodás és az ilyen beszéd a hitből szemlélve a legrosszabb (*schlechthin*) istenkáromlás, keverve a hit teológiájával.”¹⁰ Isten létének „bizonyításával”, vagy azzal, hogy posztuláljuk mint legfőbb létezőt, *Causa sui*, morális lényeg, „végső magyarázatot” (Swinburne), „határfogalmat” (Husserl) etc. nem csak az a kérdés, hogy Istenről hozzá méltó módon szólunk-e, de az is, hogy tettünk-e közelítő lépést a hit Istenének irányába. A teológiát ugyanis nem az különbözteti meg más tudományoktól, hogy sajátos „tárgyaként” bírma Istent – Istenről beszélhet a filozófia, vagy akár a természettudomány is; ami döntő, az az Istenhez való viszonyulása, ez pedig a hitben ragadható meg. Anélkül, hogy kizámánk a fenti istenelvek, és a hit Istenének egybeesését, fontos belátnunk azt, hogy Isten mint *Causa sui*, morális lényeg, „végső magyarázat” elfogadása, vagy tudomásulvétele minden további nélkül történhet a hit mozzanatának szükségszerűsége nélkül. A jófajta *insipiens* a legkötelesebb „bizonyítás” után is bátran maradhat *insipiens*, jobb esetben agnosztikus – vagyis a „bizonyíték” nem bizonyíték.

Isten léte (amennyiben kell *lennie* – vö.: Marion) szükségképp foglalkoztatja, vagy legalábbis kellene, hogy foglalkoztassa tehát a hívő ember racionalitását és gondolkodását, ám bizonyítása nem kevés problémát vet fel, különösen is, ha annak metódusa – mint alább vázolni igyekszem – kapcsolódik a természettudományos módszerhez.

⁹ E tekintetben érdemes alaposabban szemügyre venni Szent Tamás vagy Szent Anzelm írásait, melyekben az „istenbizonyíték” kifejezést vagy nem is találjuk, vagy teljesen a maitól eltérő értelemben. Ezzel kapcsolatban vö.: A. E. McGrath: *Bevezetés a keresztény teológiába*, Osiris, Budapest, p.131., 134.; Déri Katalin: *Ontológiai istenérvek?*, in: Canterbury Szent Anzelm: *Monologion, Prosligion*, MTA Filozófiai Intézetének Kiadása, 1991, p. 264-273.

¹⁰ M. Heidegger: *Le mot de Nietzsche « Dieu est mort »*, in: *Chemins qui ne mène nulle part*, p. 314. [*Nietzsches Wort « Gott ist tot »*, Holzwege, in: G. A. Bd. 5, s. 260.]

Teológia és természettudomány

Ezen problémák közül az első talán maga a bizonyítás. A bizonyítás ugyanis az indukció, a dedukció és a kauzalitás szigorú keretein belül történik, amely keret nem feltétlenül felel meg a teológiának, s amelynek mindenhatósága az elmúlt évszázadban még magán a természettudományokon belül is megkérdőjeleződött egyes szakterületeket illetően (főképp a termodinamika és a kvantummechanika által felvetett kérdéseknek köszönhetően). Akkor, amikor a teológia (és a filozófia) a maga kisebbségi komplexusaitól hajtva igyekszik felzárkózni a tudományok sorába, könnyen olyan kényszerpályára állíthatja önmagát, ahol előbb-utóbb valóban tudománnyá válhat, ám kérdéses, hogy mennyire marad meg teológiának. A felzárkózástól hajtva ugyanis hajlamos fel sem vetni a kérdést, hogy a tudományos módszer és érvelés feltétlen elfogadásával nem olyan versenybe száll-e be, ahol talán nincs annyi keresnivalója mint gondolná, és nem olyan keretek közé szorítja-e be magát, amelyek nem az övéi, hanem a természettudományéi.¹¹ Kérdés, hogy a teológia (de épp így a filozófia) ezirányú törekvései nem önmaguk félreértése-e. „Korunk egyik szellemi tragédiája, hogy míg a filozófia az angol nyelvű országokban az érvelés és a világos gondolkodás magas mércéit fejlesztette ki, a teológiai gondolkodást továbbra is az egzisztencializmus kontinentális filozófiája befolyásolta, melyre minden érdeme ellenére az érvelés igencsak laza és rendetlen stílusa jellemző. Ha az érvelésnek van helye a teológiában, az átfogó teológia világos és szigorú érvelésre szorul. Ezt nagyon jól megértette Aquinói Tamás, Duns Scotus, Berkeley, Butler és Paley. Legfőbb ideje, hogy mércéikhez visszatérjünk.” – idézi *Mezei Balázs* Swinburnet, fenntartásai mellett megjegyezve, hogy „e gondolatokkal nem lehet nem egyet érteni.”¹² Nos, azért én mégiscsak úgy gondolom, hogy akkora szellemi tragédia talán mégse lenne, ha hazai teológiánkat inkább *Kierkegaard*, *Buber*, *Rosenzweig*, *Gounelle* etc. befolyásolnák.

De nézzük, mi is történik, ha a teológia nekilát tudományosan érvelni. Az ilyenfajta teológiára minden érdeme ellenére igencsak kötött és rendszerezett stílusa jellemző, ami sokszor elfedi előle, hogy nagyszerű érvelése milyen előfeltevéseken nyugszik. *Swinburne* könyve, ahogy a Magyar Tudományos Akadémián februárban tartott előadása is, világossá tesz, hogy az általa kifejtett teológia érvelő, rendszerezett, (természet) tudományos módszerekkel felvértezett. A várt eredmény nem is marad el: a Bayes-tételt felhasználva *Swinburne* levezette, hogy az általa vázolt evidenciák és háttér-információk fényében azon hipotézis valószínűsége, mely szerint „Isten létezik.” – nagyobb, mint 50 százalék. Mint láttunk, az előadás, mindenfajta teológiától függetlenül, az angolszász nyelv- és analitikus filozófiával foglalkozó jelenlévők részéről sem kevés kritikát váltott ki. Bennem, mint

¹¹ A fenti probléma kibontása meghaladja ezen írás kereteit, ám hogy megpróbáljam egy példával megvilágítani a kérdést: mennyiben tartanánk jogosnak, ha például a költészet, vagy a festészet igyekezne tudományos babérokra tömni, s abba az impozáns körbe bekerülni, ahol egyébiránt a fizika, matematika, biológia, kémia etc. foglalnak helyet?

¹² Richard Swinburne: *Van Isten?*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1998, p.177.

teológusban az a kérdés merül fel, hogy a tételben bizonyított nagy valószínűséggel létező, tudomásulvehető Isten, és hitem Istene között mi a viszony? Ugyanis Swinburne, még ha hangsúlyozva is, hogy nem egy „hézagpótló Istent” tételez fel, így ír: „Olyan Isten mellett szállok síkra, aki magyarázatul szolgál a természettudományos magyarázatokra: nem tagadom ugyanis, hogy a természettudományok adnak magyarázatokat, hanem azt állítom, hogy Isten a magyarázata annak, hogy miért képesek a természettudományok magyarázatokat adni. Épp az, hogy a természettudományok sikeresen mutatták meg a világ mélyiséges rendezettségét, szolgál szilárd alapul hitünkhez, hogy ennek a rendnek van egy még mélyebb oka is.”¹³Vagyis, mint azt Mezei is többször aláhúzza a könyvhöz írt utószóban, Isten fogalma az, ami a legegyszerűbb magyarázatként szolgálhat a világegyetem magyarázásához. Isten tehát nem hézagpótló, mégis szigorúan a kauzalitás mentén – még ha Swinburne be is vezeti a személyi magyarázat fogalmát – mint a végső ok jelenik meg, olyan okként, amelynek már nincs oka. A természettudományos módszerek mögött tehát egy mélyen skolasztikus, többek között Descartes által közvetített előfeltételzés jelenik meg, amely Istent végső soron *Causa sui*ként írja le. Ekképpen viszont Isten fogalma Swinburne hipotézisében nem szolgál másra, mint hogy végső dugóként verjük be azon medence lefolyójába, melybe a világról felhalmozott ismereteinket szeretnénk összegyűjteni. Hogy Cupitt (alias Vonnegut...) szavaival éljek: „Ez nincs kedvemre.”

Mindazonáltal az 50 százaléknál magasabb valószínűséggel bíró hipotézis állítása egybeesni tűnik személyes meggyőződésemmel. Ám a két állítás miritha mégsem találkozna össze: ha történetesen a hipotézis valószínűsége 16 százalék lett volna, akkor sem érezném bizonytalanabbnak hitemet, ahogy a fenti eredmény sem tűnik megerősíteni azt.

Kérdés, hogy a teológia és a természettudomány nem tér-e ki hasonlóan egymás elől. Ha ugyanis a természettudomány kiszorítani véli Istent a megismerhető világból – a teológiával való ellentétére következtetünk, míg ha az antrópikus elv végiggondolása, vagy általában a természettudomány által megalapozott jövőkép egybeesni tűnik a bibliai világgéppel – újra létrejön a barátság. Vagyis ha abban „az ún. 'istenben', akinek az állítólag általa teremtett világban kell udvariasan helyet szorítani”¹⁴ mi magunk sem hiszünk, akkor nem következtelenség-e, hogy ugyanabban a természettudományban, amely egykor kiszorítani kívánta Istent, most pedig mintha helyet szorítana neki – egyszer ellenséget, egyszer segítőársat vélünk felfedezni, ahelyett, hogy igyekeznénk meghaladni egy ilyenfajta kétpólusú beállítottságot. Más szóval nem lehetséges-e, hogy a többek között Davies által is kínált „rég elveszettnek vélt csemegék” mérgezett gyümölcsök? Természetesen nem abban az értelemben, hogy ne kellene foglalkoznunk vele. Ám ha a teológia a természettudományok egy történetesen olyan irányba haladó tendenciája által érzi magát legitimizálva, mely tőle függetlenül jutott arra az elgondolásra, hogy számára helyet kell biztosítani, akkor a teológia megint csak egy arénában van a természettudományokkal, aminek veszélyeire, ahogy a tudományos státussal kapcsolatos fenntartásaimra is, fentebb felhívtam a figyelmet – ebben az esetben

ugyanis a teológia önnön helyének kijelölését megint csak nem ő végzi el, hanem valamely más tudomány. Úgy gondolom, hogy a teológusnak ismernie kell mind a természettudomány legújabb vívmányait, ahogy a filozófiában is illik némileg járatosnak lennie. Ugyanakkor a teológiának nincs sem nyerni sem vesztenivalója a tekintetben, hogy adott természettudomány kíván-e neki helyet szorítani a megismerhető világ palettáján, avagy sem. Ahogy nem lett kevesebb attól, hogy Engels víziójában a természettudományok fegyverletételre szólították fel a Teremtőt, ugyanúgy nem lesz attól sem több, hogy a természettudomány üres hézagokat és egybeeséseket kínál fel, melyeket a teológia betölthetni vél. Vagyis a teológia és a természettudomány viszonyát meg kellene próbálnunk más keretek között elgondolni, ahol a kettő egymás elől való kitérése folytán nem kell sem támasznak, sem ellenségeknek lenniük¹⁵.

Befejezés

Mi tehát a helyzet a teológia és a filozófia, illetve a teológia és a természettudományok viszonyát illetően? Leginkább talán az, hogy a velük való párbeszéd és érintkezés elkerülhetetlen, ám attól függően, hogy hogyan viszonyulunk hozzájuk – egyaránt lehet káros és hasznos. Amire azonban egy hívő teológusnak feltétlenül szüksége van, az az István által is említett intellektuális erőfeszítés, hogy megtudja – miben is áll ez a viszonyulás...

Roszik Dániel

¹³ R. Swinburne: *ibid.*, p. 81.

¹⁴ Bartha István: *op. cit.*, p. 103.

¹⁵ Ami persze azt is jelenti, hogy a teológia is megpróbál leszokni arról, hogy természettudományos felismeréseket (heliocentrikus világgép, evolúciós elmélet, ősröbbanás etc.) biblikus alapon akarjon elfogadni, vagy elvetni.

Názáret a Mátrában

A FÉBÉ Evangélikus Diakonissza Egyesület Bagolyirtáson levő Názáret-üdülőtelepén május 1-jétől október 31-ig szeretettel vár gyülekezeti ifjúsági csoportokat csendesnapokra. A 80 férőhelyes templomhoz csatlakozó épületszárny 25-30 fiatalnak biztosít turisztaszintű elhelyezést (kis konyha, női-férfi WC-k).

Emellett sátorozásra is van lehetőség. A programok tervezését, az igeszolgáltatokat, valamint a felelős felügyeletet a csoport vezető lelkésztől kérjük. Üdülönket felajánljuk nagycsaládosok részére és olyan gyülekezeti tagoknak, akiknek egészségük érdekében magaslati levegőre van szükségük. Étkezésről mindenkinek magának, illetve a csoport vezetőjének kell gondoskodnia.

A jelentkezéseket a beérkezési sorrendben soroljuk be. Jelentkezni és érdeklődni lehet Herzog Csaba címén:
1078 Bp., Marek József u. 15. Tel.: 351-5918

Végzős teológiai hallgatók hospitációját vezető lelkészek találkoztak az Evangélikus Hittudományi Egyetem gyakorlati tanszékén április 7-én.

A *lelkészi pálya mint életforma* címmel megtartott gyakorlati teológiai nap anyagából közöljük az alábbi két írást.

A hospitálási gyakorlat új formája a Dél-Pest Megyei Egyházmegyében

A lelkészképzésben kulcsszerepet kaphatnak azok a pontok, ahol az oktatás találkozik a gyakorlati gyülekezeti élettel. Ennek egyik legfontosabb eszköze a teológusok hospitálási gyakorlata.

A Dél-Pest Megyei Egyházmegyében ebben az évben a hospitálás új formáját alakítottuk ki. Elgondolásunk abból fakadt, hogy a hospitálási idő rövidege nem teszi lehetővé azt, hogy a teológusok megfelelő mennyiségű programot láthassanak. Szerencsésnek kellett volna lennünk ahhoz, hogy azon a héten (nagy hó és sok helyen síszünet is volt) *egyetlen* gyülekezetben az istentiszteletek, szentségek, kazuális alkalmak, tanítások, bibliaórák és egyházkormányzási alkalmak sokaságával találkozzanak a hospitálók. Így az egyházmegye közeli gyülekezeteivel szövetkezve olyan programot alakítottunk ki, melyben a teológusok *csoportha* - utazások révén - mintegy 40 különböző program megtekintésére kapott lehetőséget.

Előnyök és hátrányok

A program hátránya elsősorban az volt, hogy a teológusok számára elveszik az az értékes tapasztalat, hogy milyen a lelkészek élete *egy egész héten*. Nem látták meg azt, hogy *egyetlen* lelkész milyen ritmusban terhelődik, van-e szabadideje és mikor, milyen a családi feldolgozása a lelkészi munkának, tehát a háttérbirodalmat. Ez kétségtelenül veszteség, de talán igaz, hogy a teológusok egy-egy lelkész magánszféráját kisebb szervezési áldozatok meghozásával is láthatják. Ugyanez vonatkozik a személyes beszélgetések lehetőségére, melyet bárki bármikor elérhet.

Nagyobb veszélynek tűnt, hogy a helyváltoztatás miatt könnyen elveszett egy-egy alkalom végigvezetése, például egy temetés bejelentésétől a szolgálat elvégzéséig. Ez már súlyos hiányt jelentett volna, ugyanakkor kétséges az, hogy vajon szabad-e teológusoknak lelképásztori, bensőséges beszélgetésre beülniük „tanulni”.

A mérlegelésünkben ezek a hátrányok eltörpültek a várt előnyök mellett:

- Sok gyülekezeti struktúra megismerése (Az alberti, pilisi, irsai nagygyülekezet, a nyáregyházi, ócsai szóránygyülekezetek stb.)
- A gyülekezetek bekapcsolódása lehetővé teszi a sokféle gyülekezeti eseménnyel való találkozást (Nagy és kis istentiszteletek, naponkénti istentiszteletek, különböző hittanórák egész sora, szentségek

és kazuálék, gyülekezeti és egyházmegyei kormányzási alkalmak, különféle adminisztrációk)

- Sokféle lelkésszel és szolgálóval való találkozás (Adámi László, Adámi Lászlóné, Jansik Ildikó, Krámer György, Pángyánszky Ágnes, Koczor Tamás, Koczor Ildikó, Roszík Mihály, Fischl Vilmos, Bárdossy Tibor és az egyházmegye lelkészei, presbiterei, munkatársai)

- A véletlenszerűség kizárása. Nem alakulhat ki „szerencsétlen hét”, amikor éppen nincs temetés, esküvő, presbiteri ülés stb.

- A csoport közös értékelési lehetősége, naponkénti megbeszéléssel

- Globális látás

- Az egyházmegyei tevékenység megismerése

- Értékelés során új gyülekezetek bekapcsolódása - ez egyházmegyei belső mérésekhez nyújt segítséget

- Lelkészek együttműködése

(Minden napnak más felelőse volt.)

A program háromirányú fejlesztő hatása

A program kialakítását úgy terveztük, hogy áldásai ne csupán abban legyenek, hogy a teológusok egy viszonylag intenzív tanulmányi időn eshetnek át, hanem abban is, hogy a Hittudományi Egyetem gyakorlati tanszékével, mint a hospitálási gyakorlatért felelős intézménnyel olyan információs rendszer jöjjön létre, melyben mind a három oldal - teológusok, az egyetem, az egyházmegye - egyaránt fontos információkat kaphat munkájáról. Ehhez szükségessé vált azonban az is, hogy a hospitálás ne érjen véget a gyakorlat utolsó napján, hanem az információáramlás - kérdések, tapasztalati megbeszélések során - úgy folytatódjék, hogy a következő évi gyakorlat kialakításában döntő szerepet kapjon.

Az így megfogalmazott igények, javaslatok nagy szerepet kaphatnak a teológusok gyülekezet-irányultságú nevelésében, a lelkészek magasabb szintű munkavégzésében, a teológusoknak a lelkészi munkához szükséges tapasztalatszerzésében.

A teológiai képzés állandó és természetes gondja, hogy nehezen jut olyan gyakorlati lehetőséghez, amivel széles körű példát teremthet az elméletnek. Az új hospitálási képlet nem csupán ezt teremti meg, hanem a visszajelzések révén folyamatosan lehetőséget kap a hiányosságok felfedezésében, a felkészítés fejlesztésében.

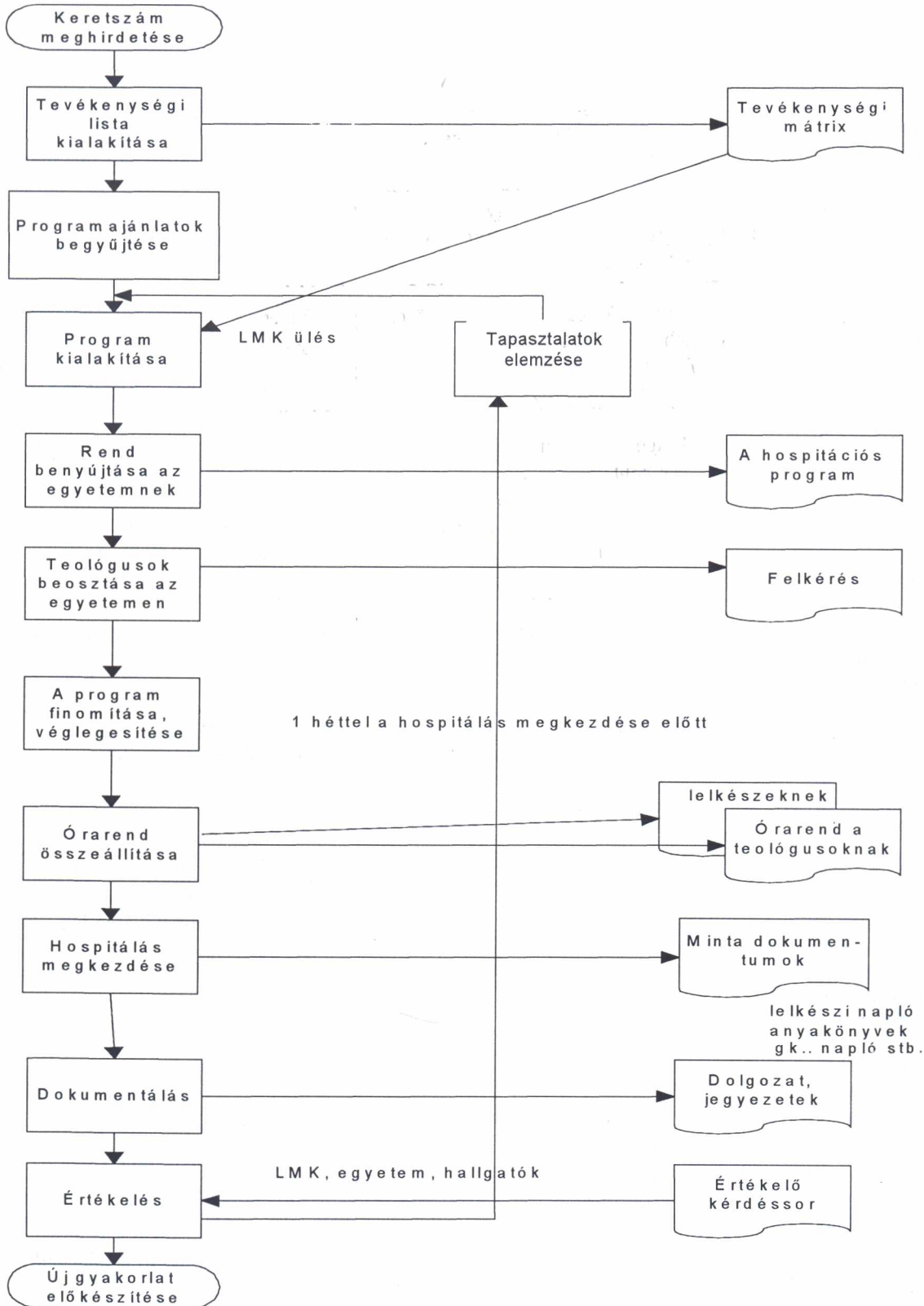
A gyülekezeti munkára élenkítőleg hat a „vegytiszta” oktatás visszajelzése. Ugyanakkor jó találkozási pontja lehet a hospitálás a különböző lelkész-nemzedékeknek is.

Reménységünk szerint a fő „nyertesek” a teológusok, akik nem csupán élményeket gyűjthetnek, ha-

nem módot kapnak elvárásaik szeretetteljes megfogalmazására, követendő vagy elvetendő példák kialakítására.

Koczor Tamás

Az új hospitálási rend folyamatábrája

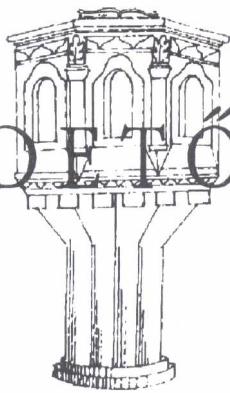

A lelkészi pálya, mint életforma...

Ami egyszerű	Ami nehéz	Ami kísértés
A lelkész főállásban végezheti azt, amit a gyülekezeti tagok csak szabad idejükben (és még fizetést is kap érte).	Nincs munkaidő, csak sok feladat. Általában sokkal több, mint ami belefér az időbe. Állandó készenlét és örök lelkiismeret-furdalás...	Könnyen szétfolyhat az idő, és néha éppen a fontosra nem jut elég.
Folyamatosan foglalkozhat a Szentírással, Isten üzenetével.	Ő maga alig hallgat igehirdetést.	Szerepzavar. Nem hallgatóként, hanem hirdetőként hallgatni...
A lelkész köztisztviselőként áll: „Nagy tisztviselő Úr/Asszony”.	Sokszor „hivatalból” igaza van, de nem ez az igazi vélemény. A lelkész előtt sokszor színjáték folyik.	Könnyű elfelejteni, hogy a hozsanna nem a számárnak, hanem a rajta ülőnek szól.
A lelkész is olyan bűnös ember, aki kegyelemre szorul és kegyelemből él.	A gyülekezetben úgy tanítja a kegyelem örömhírét, hogy arra a lelkész is rászorul.	Elbújni a Luther-kabát mögé.
A magyarországi evangélikus lelkészek többsége „kirkkoherra”. Megvalósíthatja jó elképzeléseit.	Nincsenek beosztottjai, eszközei, néha segítői se. Ennél már csak az a kínosabb, ha jó elképzelése sincs.	Elhiheti, hogy mindenhez ő ért a legjobban.
Kevés a túlszervezett gyűlés, értekezlet.	Ha igényünk lenne is megbeszélni gondjainkat, nincs kivel...	Az alkalmakat ad hoc tartja, komolyabb előkészítés nélkül.
Csecsemőtől az aggastyánokig minden korosztállyal találkozik és foglalkozik.	Minden korosztályhoz máshogy lehet eljutni.	Ezt nem mindig tartja a lelkész szem előtt.
Munkája változatos és sokszínű. Jelen lehet az élet minden helyzetében, örömteli és szomorú eseményeknél.	Amikor örül, nehéz együtt éreznie a síróval, szomorúságában örülni a másikkal.	A lelkész exportálja a saját érzelmeit.
Az evangélikus lelkész nincs körülbástyázva kicsinyes szabályokkal.	Bölcsen élni a szabadsággal. Ne legyen se bántó, se megbotránkoztató.	Könnyen azt hiheti, hogy minden mindegy.
Parókián lakhat. Felnőtt élete kezdetén nem vonja el anyagi forrásait a lakásteremtés.	Sokszor túl nagy, más is mint amelyet szeretne és még el sem engedheti magát.	Saját képére (ízlésére) formálni, mintha az övé lenne, vagy úgy elhanyagolni, mintha semmi köze sem lenne hozzá.
Tisztes megélhetése biztosított. A lelkészek a korábbi időkhöz képest lényegesen könnyebb helyzetben vannak.	Reálisan látni a saját helyzetét és megelégedni.	Soha semmi sem elég, („feneketlen papzsák”) abszolút igénytelenség.
„Normális” családi életet élhet.	Sajátos hivatása miatt élete kirakatban van. Fordított időrendben él. (Ez nem lelkészi specifikum.)	Értéksorrend felállítása (első a hivatás... a család mindenképp fölött...)

Szemerei János

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság ünnepe utáni

1. vasárnap

1Jn 4, 16b – 21

1. Az egyházi esztendő új szakaszában, melybe a Szentháromság ünnepével lépünk, az üdvörténet "szubjektív oldala" kezdődik el. A Pünkösdi ünnepével ugyanis lezárul egy nagyobb egység: végignéztük, hogyan lesz teljessé az Isten embermentő terve: hogyan küldte el az ígért Megváltót, hogyan kellett neki végignéznia a szenvedések útját, meghalnia bűneinkért, hogyan győzött diadalmasan a halál fölött, ill. hogyan erősítette Lelkével egyházát. Az új szakaszban - leborulva a Szentháromság egy Isten előtt -, arról gondolkodunk, azt tanuljuk, hogy mindez hogyan lehet a miénk, s milyen következményekkel kell, hogy járjon az egyéni és az egyházi életünkben.

Ezen új, hosszabb szakaszon belül az óegyházi perikópa gondolatmenetében az 1. vasárnap témája: ne vegyük hiába a kegyelem idejét, amikor a testté lett ígért hallgatjuk, mert pótolhatatlan értéket, ajándékot vesztesztünk el. (A gazdag és Lázár, Lk 16, 19-31) Az epistola pedig (amely most az alapige) éppen ezt az értéket és ajándékot mutatja be: Isten szeretetét.

2. Exegézis

Egy hosszabb gondolatmenetbe kapcsolódunk be a 16.b-n keresztül, mely gondolatmenetnek alaptétele: a hit és a szeretet egymástól elválaszthatatlan fogalmak. János teológiájának jellemző vonása, hogy az Isten-ismeret nem csak tantételeknek látja, hanem alapvetően szeretetnek, a szeretet pedig nem csupán érzést jelent, hanem életgyakorlatot. És megfordítva: a helyes Isten-ismeret nem csak az egyház, hanem a szeretet határát is jelenti. Ezt az alaptételt, az Isten-ismeret és a szeretet egységet fogalmazza meg (tulajdonképpen: újra) a kijelölt szakasz első mondata.

A 17. versben a teljessé lett szeretet ismertetőjéről beszél. Ez pedig nem más, mint az, hogy a közelgő ítélettől nem kell rettegnünk, vagyis - ahogy szoktuk mondani - az üdvbizonyosság. Ez az üdvbizonyosság pedig abból táplálkozik, hogy már most is azt a krisztusi szeretetet ismerhetjük, amely a visszatérő, világbíró jellemzője. (Vagyis a későbbi, ítélet utáni sorsunk már

most dől el az Istennel való szeretet-kapcsolatban. Ez nem a számadás alól való mentességet, hanem a haláltól kárhózzától való menekülés biztos reménységét jelenti.)

A 18. verset is ebben az összefüggésben kell látnunk, vagyis itt nem általában a félelemről van szó (bár közvetve, végső soron mégiscsak), hanem az ítélettől, az ítéltől való félelem kifejezését használom, hiszen az Isten féltő jelzőnk kimondottan pozitív értelmű: engedelmességet, tiszteletet jelent - de itt nem erről a félelemről van szó!) A visszatérő kifejezés "teljessé lett a szeretet" (ez nem csak az előző versben, hanem már 2,28-ban és 4,12-ben is ott volt!), utal arra, hogy a szerző feltételezi a növekedést a szeretetben, s így az Isten-ismeretben is.

A 19. verssel egy újabb gondolatot kezd, de szintén elválaszthatatlan egységben az előzővel: Úgy lehet teljessé a szeretet, azért lehetünk szabadok a rettegéstől és szabadok a szeretetre, mert Isten már előbb szeretet minket. Ez az alapja mindennek! Azért van szeretet, azért van hit, azért van szabadulás a rettegéstől, mert az Isten szeret. Az Isten szeretete pedig nem egy nehezen megfogható, érzelmeinkben, vagy valamiféle transzcendentális meditációban tapasztalható dolog, hanem egy bennünket megelőző tett, esemény, mondhatjuk - történelmi tény: Jézus Krisztus! Benne mutatkozott meg ez az izzó, forró szeretet (ezt fejtette ki 4, 10-ben: amely szeretet abban nyilvánult meg, hogy Fiát adta engesztelő áldozatul). Ez a szeretet, ennek a megértése, átélése űzi ki a rettegést, a félelmet.

Ez az isteni szeretet olyan életújító erő is egyben, mely bennünk is életre kelti az engedelmes szeretetet Isten és a másik iránt. Cselekvő, gyakorló szeretet, amely tovább kell hogy folyjon a testvérszeretet irányába. Az amit itt János megfogalmaz a 20. ill. 21. versben tulajdonképpen a jézusi kettős parancsolat, azzal a különbséggel, hogy a felebarát kifejezés helyett a testvér használja. Emögött azt a gyülekezeti helyzetet kell látnunk, ahol voltak emberek (a gnosztikus tévtanítóknak gondolhatunk), akik félreértve a hit, az Isten-ismeret lényegét, elzárkóztak más gyülekezeti tagoktól, akiknek nem volt meg az általuk már birtokolt "ismeretük". Ha a gyülekezet ember testvérét (gyülekezeti társát) nem szereti, hogyan lehet szeretni a felebarátot (akit a jézusi felfogás szerint tágabb értelemben, sokszor mint nem is ismert, de segítségére szorulókat kell értenünk).

Egyébként itt felvetődik egy szerintem fontos másik kérdés is. Sokan, elsősorban a szigorú lelkiismeret hívek közül - szoktak azért rettegni, mert nem tudnak szeretni, tudniillik a testvért, s akkor talán nem is igazi a szeretetük Istennel való kapcsolatuk... Itt azonban nem arról van

szó, Jánosnál „a testvérüket rosszul szeretők” azok ellen szól, akik nem is akarják testvérüket szeretni - s ez nagy különbség!

Az igehirdetés felé

Valamennyiünk meghatározó életélménye a félelem. Számítalan formában előkerül, sokféle tárgya van. Van egészséges formája is, mely azért van, hogy tudjunk jól élni, helyes viszonyban a Teremtővel és a teremtett világgal. De itt most másról van szó: a rettegésről. Arról a sötét, szorongató félelemről, amely szívünk mélyéig kúszik, megrontja örömeinket és békénket. Amely miatt felsír a gyermek megzavart álmából, amely gyűlöletet szül, mely leszűkíti életterületünket, szorongatja szívünket.

Ez a félelem egyidős a bűnnel. Ott kezdődött az egész: Ádám elrejtőzött félelmében a kertben járó Isten elől - miután megszegte parancsát. Ez az ősi mozzanat ismétlődik meg aztán ezredéveken keresztül emberi szívünkben napról napra: sejtjük, tudjuk az Isten valóságát, de rettegünk ítélő haragjától. Persze elhomályosult lelünk sokszor nem is ismeri fel, hogy az Istentől félünk, így aztán marad a jobban felismerhető következmény: a haláltól való rettegés. És talán nem túlzás, ha azt mondjuk: ez az alapvető félelem van ott, minden más, sokkal "kisebb" szorongásunkban is.

Az Isten nem akarja azt, hogy rettegjünk! Azt az ítéletet, ami miatt félünk, magára vette a kereszten, azt a halált, mely miatt rettegünk, elszenvedte és legyőzte. Szeretet ez, mindent legyőző, mindenek felett győztes, félelmet irtó szeretet!

S mindezt már akkor megmutatta, ez a szeretet már akkor volt, mielőtt mi még lettünk volna. Ez a szeretet megelőzi a mi gondolatainkat, minden tettünket, igyekezetünket.

Ha valóban bízunk ebben a szeretetben és kegyelemben, akkor az áthatja gondolatainkat, és rájövünk: nem kell rettegni. Miénk Megváltónk ígérete: ha benne hiszünk, akkor örök életünk VAN - már most. Ha tehát nem kell rettegnünk az igazságos Isten halálos ítéletétől, s az örök haláltól, akkor kitől, vagy mitől kellene félünk?! - A teljes szeretet kiűzi a félelmet....

Ez a szeretet a mi legfőbb kincsünk. Ez a hitünk alapja, ez a mi békességünk alapja, mindennapi lelki táplálékunk, melyben szeretet-kapcsolataink is gyökeresnek, s ez célunk is: az Isten szeretetének befogadása és továbbadása. De ettől a kincstől, ajándéktól, s vele az élettől is elesik az, aki nem figyel a mi Urunk hívó szavára.

Sefcsik Zoltán

Felhasznált irodalom:

- H. Balz/ W. Schrage: Die Briefe des Jakobus, Petrus, Johannes und Judas (NTD B.10.)
- Jánossy Lajos homiletikai jegyzete

Szentháromság ünnepe utáni

2. vasárnap

1 Jn 3, 13-18

Elkezdődött az igen rosszul elnevezett, de köznyelvben mégis így ismert: „ünneptelen félév”. Túl a csúcson (nagyünnepek) most pangás következik? A nagy élménysor után „leül” az egyházi esztendő? Ha végignézzük a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok textusain, rájövünk, hogy nagyon izgalmas kérdések következnek, vasárnapról vasárnapra. Mindaz, ami az ünnepekben megragadhatott minket, elindul a megvalósulás útján. Használjuk is jól ki ezt az időszakot: bontsuk le, mélyítsük el, tegyük személyessé, amit Isten az üdvösségtörténet nagy és páratlan eseményeiben elkészített. Igyekezzünk arra, valósítsuk meg azt, amire Isten elhívott bennünket. Ez a vasárnap is erről szól, erre segít. Isten végtelen szeretetéről tanúskodott a nagy ünnepek sora. Mi látszik mindebből az életünkben? Ezzel a kérdéssel előbb-utóbb minden Krisztus-tanítványnak szembesülnie kell. Jobb előbb. Ezért hangzik ma az ige nekünk, igehirdetőknek, s általunk tanítvány-társainknak.

A textushoz – csupán néhány megjegyzés és egy-két forgács

Az igénket megelőző vers utalás Káin és Ábel történetére. A „gyűlöl titeket a világ (ει μισει υμας ο κοσμος) bejelentés ennek a példának nyomán az első keresztényüldözésekre is utal. A világ gyűlöli azt, amit Isten elfogad (Ábel és áldozata – az első keresztények áldozata). Ugyanakkor a mondat általánosabb értelmet is hordoz: A szeretet (Isten lényege – lásd 4,8 és 4,16: Az Isten szeretet) és a gyűlöletre épülő világ (harc, érvényesülés, farkastörvény) nem fér össze. A bűn és a tisztaság nem fér össze. A bűnös és a szent küzdenek egymás ellen. Ezen nincs mit csodálkozni μη θαυμαζετε (Veöreös Imre „ne lepődjete meg” fordítást hozza).

„Átmentünk a halálból az életbe. (Μεταβηθηκαμεν εκ του θανατου εις την ζωην). Nem egy pillanatnyi, ideiglenes átlépésről van szó. Döntő, tartós változásról. A Varga Zsigmond-féle szótárban ezek az értelmezések szerepelnek: más helyre megy, eltávozik, áttelepszik, átköltözik. A kegyelem csodája a keresztségben, a megtérésben és a bűnbocsánatban ez: a halál világából átköltözhetünk az élet világába. Fontos, hogy emlékezzünk a János evangéliumából is jól ismert tényre, az élet-halál mezsgye nem a biológiai lét-nemlét határán van (aki hisz, annak örök élete van – Jn 5,20; 6,47;). Itt azonban ez a már elkezdődő örök élet nem a hithez, hanem a szeretet megvalósulásához kötődik. Tulajdonképpen rokon témáról van szó. A hit az Istennel való bizalmi kapcsolat. A szeretet az Istenből való élet, részesedés abból, aki maga a szeretet.

„Aki nem szereti a testvérét, az a halálban van” (ο μη αγαπων μενει εν τω θανατω lat.: manet) Nem egyszerűen a halálban van, hanem a halálban marad. Azaz, emberi létünk természete, hogy a halálban

vagyunk. Emberi létünk (Isten-gyermeki) nagy lehetősége, hogy ne maradjunk a halálban. A halálból való kimenekülés és a szeretet szorosan összefügg. Az Isten szeretete és az ember szeretet-életformája egyaránt tényező!

„*Aki gyűlöli a testvérét, az embergyilkos*” – visszautalás a textus előtti mondatra, Kain történetére. A szeretet nélküli lét az élet pusztításához vezet, mert nem az életet teremtő, mozgató, fenntartó erőben gondolkodik. A szeretetlenség csak az első lépés, amely a gyűlöleten át a gyilkosságig vezet. Jézus figyelmeztetése cseng vissza: Ne ölj... én pedig azt mondom... A harag, a gonosz indulat, a megbocsátani képtelenség, a rosszindulatú megjegyzés, a rendezetlen emberi kapcsolat, sőt a leszólás („ostoba...”) is a „ne ölj” parancsolatba ütközik. Jézus a sátánra használja ugyanezt (αυθωποκτονος εστιν) a kifejezést (Jn 8,44): „embergyilkos volt kezdettől fogva”. A testvérét gyűlölő ember tehát a Sátán tevékenységét folytatja.

„Abból ismerjük meg a szeretetet, hogy ő az életet adta értünk” A szeretet nem a Kain-féle sátáni modell, hanem a Jézus féle önfeláldozás: letette az életét. Isten halálos szeretete Jézusban ismerhető fel.

„*Tartozunk azzal, hogy életünket adjuk testvéreinkért*”. A Krisztus-követés (Pálnál utánzás – János levelében a jézusi önfeláldozó szeretet következménye: letenni, odaadni az életet a testvéért. (Ugyanaz az ige, mint amivel Krisztus áldozatát mondja el: και ημεις οφειλομεν υπερ των αδελφων τας ψυχας θειναι.

„*Ha valaki világi javakkal rendelkezik*” – Az eredeti szöveg nem ilyen, a mai ember számára érthetetlenül elvarázsolt. Akinek biztosított a megélhetése – talán így lehetne fordítani (A Károly itt kifejezőbb: „Akinek pedig van miből élnie e világon”).

„...*ne szóval szeressünk, ne is nyelvvel, hanem cselekedettel és valóságosan...*” A szakasz summázása ez, amelynek minden egyes szava mögött sok-sok gondolat, téma és esemény húzódik meg. Egyetlen szót szeretnék külön is kiemelni. Azt, amit jelenlegi szövegünk „cselekedetek”-szóval fordít. Munkában, tettekben, cselekedetben szeressünk – biztatja olvasóit a levél szerzője. A szeretet nem érzelem, hanem munkát jelentő aktivitás.

Gondolatok az igehirdetéshez

Több másik mellett két fő vonalon érdemes elindulni. Az egyik a kereszténység mindenkori helyzete a világban. A másik: éles tükör áll előttünk, nem kerülhetjük el, hogy belenézzünk.

a) Ma a tolerancia, a másság elfogadása, a megbékélt különbözőség azok a kulcsszavak, amiket illik emlegetni. Mindegyik fontos lehet – ha a helyére kerül. De ne akarjuk tolerálni azt, amit Isten nem tűr, ne fogadjuk el, ami a Mindenható számára elfogadhatatlan, és ne egyezünk ki olyasmivel, ami Urunk számára nem más, mint gonosz, a sátán eszköze. Toleránsan, a másság védőcímkéjével ellátva ne béküljünk ki a bűnnel, az Istentől eltávolítóval, a szeretet-hiánnyal, azaz az Istenhiánnyal. Isten valóban úgy szerette a világot, hogy Fiát adta érte, de nem a világ bűnét szerette. Ellenkezőleg. A bűnt, a bármilyen életrontó hatalmat utálja az Isten, s nem tűri meg maga körül, de nem tűri meg az övéi környékén sem. De fordítva is igaz. A világ – a bűn világa, az Isten nélküli világ – sem tűri meg maga

mellett a tisztát, a szeretetteljeset, a tisztességest. Tűz és víz nem fér össze. Ne csodálkozzon az az egyház, amelynek nincs helye a világban, amely tövis a világ szemében. Csodálkozzon az az egyház, amely nagyon szimpatikus a világ számára, s gondolkozzon el ezen a helyzeten. Ha a saját küldetését végzi a világ: a szeretet alázatos, visszahúzódozó, önfeláldozó képviselője, akkor az sokaknak szemet szúr.

A világhoz való igazodás lehet, hogy tetszik a világnak, de nem az Istennek. Ugyanakkor az egyház, s benne az egyes keresztény ember nem lehet a világgal szembeforduló ellenség. Mi nem a világgal, de a világért vagyunk. Ez is a krisztusi keskeny úthoz tartozik. Nem könnyű megtalálni, s még kevésbé könnyű járni.

b) Korunk legnagyobb betegsége, hogy a technikai eszközöket felhasználva elmenekül a valóságtól, s egyfajta virtuális világot teremt, amiben becsapja önmagát, környezetét. De nem csaphatja be az Istent! Textusunk előtt két fejezettel, a levél elején János már figyelmeztetett: ha azt mondjuk, nincsen bűn mibennünk, magunkat csapjuk be (a liturgiában is használatos közkezen levő fordítás: magunkat „csaljuk meg” olyan értelemváltáson ment át, ami zavaró lehet a tiszta értéshez.) Igénk olyan önbecsapástól akar megmenteni minket, s gyülekezetünket, amely akár végzetes is lehet. Azt hisszük, hogy mi, keresztények, s mi mint egyház vagyunk a szeretet letéteményesei. Azt gondoljuk, hogy elég hirdetni, s máris minden rendben van. Magunk is elhiszük, hogy az egyházban több a szeretet, mint más közösségben, s ezért jogunk van a szeretet élő reklámjainak tekinteni magunkat. Azután homokba dugjuk a fejünket, vagy teológiaiainak tűnő ideológiát gyártunk, ha kívülről berzenkedve, sőt botránkozva deklarálják az egyházban tapasztalható feszültséget, torzsalkodást, netán „tevékeny” gyűlöletet! Nem figyelünk erre a – sokszor nagyon kemény – jelzésre, vagy megideologizáljuk: „hiszen az egyházban is bűnbocsánatra szoruló bűnösök vannak”.

Ebben a textusban ma nincs esélyünk arra, hogy az egész emberiséget átölelő (s éppen ezért majdhogynem megfoghatatlan) szeretetről „elmélkedjünk”. Ha becsületesen szembenézünk az igével, akkor önmagunk felé, a magunk gyülekezete, s a magunk egyháza felé kell feltenni a kérdést: szeretik-e a testvéreket? Aki szereti a testvérét... aki nem szereti a testvérét... – igen, az ügynek komoly konzekvenciái vannak. Élet és halál kérdése, örökélet és örök halál kérdése van napirenden.

Az evangélium számomra az, hogy még hangzik a kérdés, még előttünk áll a tükör, amiben most nem „homályosan” (tükör által...), hanem az ige tisztaságával láthatunk. Evangélium az is, hogy még mindig, ki tudja, hányezredszer, hangzik az igazi szeretet ismérve, és Példájának emlegetése. Csak a jézusi önadaadó szeretet szorongatása (2 Kor 5,14) emelheti ki a keresztényeket, az egyházat a szeretetlenség és a szeretet nélküliség bűnéből.

Kísérlet egy igehirdetési vázlatra

Cím (téma): „Őszintén a szeretetről”

1. A szeretet nem a jóságos és elnéző, de cselekvés-képtelen Isten hangulatos érzelme, hanem Isten minden át tartó, még a halált is vállaló céltudatos aktivitása az életért.

2. Az egyház, s a keresztény ember csak akkor számolhat a kiteljesedő élettel, ha az élet forrása, a szeretet Istene közelében marad. Ez azonban távolságot jelent a világtól. Elhatárolódást, de hatótávolságon belül maradáást.

3. Az egyház önmagától nem válik testvéri közösséggé, csak a tudatos és igyekvő szeretet-építés s a folyamatos szeretet-önkontroll formálhatja az emberi közösséget valódi testvériséggé.

4. A szeretet-önkontroll nem elvekről beszél, hanem konkrét szituációkat vizsgál: van-e rászoruló köztünk.

5. A SZERETETRŐL tanúskodó fontos szavakat csak valóságos és fáradtságos munkával lehet hitelessé tenni.

Hafenschér Károly (ifj.)

Szentháromság ünnepe utáni

3. vasárnap

1 Pt 5,6-11

Exegézis

Péter első levele olyan diaszpórában élő gyülekezeti tagoknak íródott, akik egy számukra idegen ideológiát felvállaló világban szenvednek az őket érő kirekesztésektől, keresztyén hitük és életfolytatásuk felvállalása küzdelmekkel és konfrontációkkal teli. A Krisztust követő tanítvány – ha felvállalja a „föld sója” feladatot – mindig ebben a helyzetben található, így a Péter levél mondanivalója mindenkor aktuális. A keresztyén életfolytatásra vonatkozó intések és a Jézus Krisztusról szóló bizonyágtételek a gyülekezetek tagjait a hitben való megállásra és kitartásra biztatják.

Ighirdetési alapigénk a levél befejezése előtt még egy összefoglaló áttekintést ad az elmondottokról. Itt már nem házitábla-jellegű konkrétumok kerülnek elő éppen ezért e szakasz mondanivalója eléggé sokrétű és szerteágazó. Csupán textusunk mentén a következő témák kerülnek elől. Isten iránt alázatos életfolytatás: a felmagasztalás reménysége, Isten gondviselése, intés éberségre és józanságra, ellenállás a Sátánnak, szenvedések az életben, Isten népének testvéri közössége, Isten megerősít, Istené a dicsőség.

Az Isten előtti alázat már az 5. versben is előkerül, és a 6. vers is erre az életformára buzdít bennünket. A megálázkodás itt nem gyengeséget jelent! Az alázathoz erő és bátorság kell. Gondoljunk csak arra, mennyi önuralom, bizalom és szeretet kell ahhoz, hogy ne a magunk akarát próbáljuk meg keresztülvinni, hanem engedjünk a másoknak. Az Isten keze alatt való megalázkodás nem jelent mást, mint hagyjuk, hogy Isten akarata irányítsa életünket. A Biblia többször is említi az alázatosak felmagasztalását. Érdekes és sokat sejtető, hogy mai világunk épp az alázatos magatartást tartja életidegennek. Az *εν κρη* egyrészt reménységet ad afelől, hogy Isten mindig idejében hozza segítségét, másfelől eszhatológikus aspektusba állítja e kérdéskört. A felmagasztalás az Isten feladata, és ő ezt meg is teszi a

maga idejében. Mi emberek gyakran elébe megyünk a feladatnak, és a népszerűség, siker, hírnév hajszolásával magunk állítjuk előtérbe önmagunkat.

Az Isten keze alatt élő ember számol a gondviseléssel. A kereszthordozás természetes velejárója a tanítvány életének, hisz így részesedik Mestere sorsában. A Krisztust követő embert éppen keresztyénségének felvállalása miatt éri az élet egyéb terhei mellett még további megáláztatás és megvetettség. Az önsajnálattal helyett azonban komolyan számolnunk kell a mi betegségeinket hordozó, mi vétkeinket szenvedő Krisztussal. „A szenvedést el kell hordozni, hogy elmúljk. Vagy a világnak kell hordoznia és belepusztulnia, vagy Krisztusra nehezedik és benne lesz legyőzve.” (D. Bonhoeffer) Ketten hordozunk egy keresztet, és az isteni gondviselés abban is megnyilvánul, hogy a kísértések, szenvedések „személyre szabottak”, épp olyanok, hogy azt el bírjuk viselni (1 Kor 10, 12-13). A gyakori pszichés zavarok és megbetegedések jelzik, mennyire nem vesszük komolyan Krisztus keresztünket hordozó jelenlétét, egyedül próbálunk megbirkózni a nehézségekkel, nem tudjuk letenni a gondjainkat.

A Krisztus nélküli küzdelem eleve kudarcra ítélt, hiszen a sátán nálunk nagyobb hatalommal rendelkező ellenségünk, aki mindent megtesz megsemmisülésünk érdekében. A keresztek megkerülésének és megrövidítésének lehetőségével csábít, és a szenvedésmentességet, gondtalanságot boldogságként és megelégedettségként állítja elénk. Józanságra, vigyázásra és ellenállásra buzdít az Ige. Erőt ad a testvéri közösség is – gyülekezeti erőter, az egymás terhének hordozása, az erőtlen erős megelégsének állandó feszültsége mind olyan megtartó és megszilárdító erő, amely segíti a hitben való megállást. Erre a plusz erőforrásra azért is nagy szükségünk van, mert a sátán éppen Krisztus népét támadja leginkább, hisz azokat is uralma alá akarja vonni, akik szabadulni igyekeznek hatalmából.

A sátán azzal kísért, ami nem is az övé. Emberi életünk egyedül Istenben lehet boldog és megelégedett. A minden hatalom Istene maga szilárdít meg és tesz állhatatossá a kísértések és próbák közepette, és örök dicsőségbe hív bennünket. Így a világban élő tanítvány küzdelmes élete is doxológia, amely a sátán felett is győzelmes, élő és uralkodó Szentháromság egy igaz Istenről tesz bizonyosságot.

Útkeresés

Már említettem, hogy textusunk mondanivalója igen szerteágazó, és olyan témákat hoz felszínre, amelyek aktualitása megkérdőjelezhetetlen. Korunk ideológiája általában nem üldözi a keresztyéneket, de a ma szekularizált világában élve a keresztyén értékeket és elveket felvállalók nap mint nap konfrontálódnak és szenvednek a hamis (pénz, hatalom, élvezetek stb.) uralmától. A nem megalázkodó, de Isten előtt alázatos életforma neveléséghetetlenül jelent a világ szemében. Isten gondviselésével nem számol a csak önmagában bízó és egyedül önmagáról tudó individualista ember. A szenvedés kérdésköre a bombázások hátterében, a menekültek sorsának bizonytalanságában ugyanúgy előkerül, mint egyéni életek és tragédiák helyzetében. A gonosz jelenléte és hatalma a világban tényyszerűvé és megszokottá vált, az ellenállás, vigyázás, megszabadulás igénye helyett a to-

vábsodródás kényszerből vagy szabadon választott felvállalása jellemző. A felszínesség korjelensége nem engedi, hogy észrevegyük a minden mögött és mindenben megtapasztalható isteni hatalom mélységeit és távlatát.

Textusunk egésze – mindezen témákat érintve – a Krisztust követő és Istenben bízó élet felvállalására int és buzdít bennünket. Alázatra, józanságra, ellenállásra és állhatatosságra int, az Isten gondviselésével, cselekvő támogatásával és a felmagasztalás reménységével buzdít és bátorít.

Meditáció

A küldetés felvállalása vagy elhárítása? A kereszt hordozása vagy elhagyása? Jézus Krisztus követése vagy a gonosz uralma? Áldás vagy átok, élet vagy halál? „Krisztusnak és Pilátusnak, farizeusoknak és vámosoknak, zsidóknak és rómaiaknak egyformán szolgálni nem lehet.” (Dsidá Jenő) Választani kell. Csábító a széles út. Sokan járnak rajta, már kitaposott, könnyebbnek és egyszerűbbnek tűnik ennek felvállalása. Kis befektetés itt nagy haszonnal kecsegtet. Kevés ráfordítás óriási előrelépést hoz.

A keskeny út göröngyösnek tűnik. A keresztet, megaláztatásokat, szenvedéseket még csak meg sem próbálja eltitkolni. A józanság, vigyázás, állandó készenlét itt elkerülhetetlen életforma. Megvetéssel és gúnyos lenézéssel kell mindannak számolnia, aki ezen az életúton jár. Rózsák helyett tövis, befogadás helyett kirekesztés, elismerés helyett megalázás. Életveszély! – „ordító oroszlán” leselkedik az itt járó életvadorokra. Embert próbál ez az út. Egyedül nem is járható – a testvéreknek fogniuk kell egymás kezét, szorosan össze kell kapaszkodniuk, nehogy valaki lemaradjon, elessen vagy visszaforduljon. Ha valaki sebet kap, azt be kell kötözni, ha valaki elveszti a lábát, azt hordágyon kell vinni, de ezen az úton csak együtt lehet vándorolni. Még így is emberfeletti az út. Járhatatlan lenne, ha nem kapnánk emberfeletti segítséget. Ezen az úton ugyanis már egyszer végiment valaki. Őt is megalázták, a tövisek őt is megsebzették, az ordító oroszlán őt is megtámadta, a teljes elhagyatottság állapotát ő is átélte, de az út végén az Istenhez érkezett! Mert ez az út az élet útja!

Istennek gondja van ránk. Fia végigjárta előttünk a keskeny utat. Tudja, mikor mire van szüksége az úton járóknak. Amikor nehéz a kereszt, segít azt vinni, amikor eluralkodik a csüggedés, hitet és reményt ad, amikor támad a kísértő, megerősít és kitalásra buzdít, a teherhordozás közben embertársi közösségben együtt átélt örömmel és szép napokkal is megajándékoz bennünket. A keskeny úton járás így is nehéz és küzdelmes marad, de így már járható és célba juttató úttá válik. A sok sebtől vérző, megfáradt, sokszor elbukó, ámde küldetését felvállaló tanítványt ugyanis az út végén maga az Isten magasztalja fel, és örök dicsőségbe emeli, hogy Isten legyen minden mindenkben. Mert övé a hatalom, a dicsőség örökkön-örökké.

Az igehirdetés felé

A prédikáció az Istenben bízó életének küzdelmes, ámde egyedül megalégítő életet és üdvösséget adó lehetőségét mutathatja be. Lehetséges gondolatmenete:

1. Az Istenben bízó tanítvány élete Istenre hagyatkozó élet

A tanítvány bízik Isten szeretetében és gondviselésében, tudja, hogy Istennek terve van életével, és hagyja életében Isten akaratát érvényre jutni. Nem ismeri bizonyos jelenségek, események okát, de alázatosan elfogadja Isten végzését.

2. Az Istenben bízó tanítvány élete a kísértőnek ellenálló élet

A tanítvány számol a sátán hatalmával és jelenlétével. Tudja, hogy egyedül nem képes ellenállni a gonosz csábításának, így kísértés idején is Istenhez fordul segítségért. Tőle kér állhatatosságot és erőt a kitalásra.

3. Az Istenben bízó tanítvány élete a keresztet felvállaló élet

Krisztus követése konfrontációt jelent a világgal. Sok szenvedés, megaláztatás, kirekesztés éppen azért éri a tanítványt, mert törvényeit és értékrendjét követi. A csüggedés idején erőt ad a Krisztusban élő testvérek közössége.

4. Az Istenben bízó tanítvány élete Istent dicsérelő élet

A tanítvány minden reménységét Istenbe veti. Bízik abban, hogy őt az Isten kimenti minden veszedelemből és szabadulást ad. Ennek megfelelően örömteli és bizakodó az élete, hiszen az üdvösségre van elhívása – de tudja és hirdeti, hogy nem övé a dicsőség, hanem egyes-egyedül a minden kegyelem Istenéé.

Solymár Mónika

Szentháromság ünnepe utáni

4. vasárnap

Róm 8,18–23

Exegézis

A kijelölt textus első mondatában már rögtön felszínre tör a feszültség, amely aztán végighúzódik az egész szakaszon: hogyan viszonyul a jelenvaló időben tapasztalt emberi szenvedés az Isten által nekünk ajándékozott, de majd csak a jövőben teljességre juttatott dicsőséghez? Pál apostol, anélkül hogy az evilági élet értékét kisebbítené, felhívja a figyelmet a két valóság közötti mérhetetlenül nagy különbségre. Számára persze ez egyben azt is jelenti, hogy tudatában van önmaga és a világ jelenlegi töredékességének. „Teremtett világról” beszél, amely a Krisztusban nem hívők tömegein túl magába foglalja a növény- és állatvilágot, de még az élettelen világot is. Mindez „sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését”. Az apostol mondatában megfogalmazott „feszült várakozás” kétféle módon is utalásként értelmezhető. Egyben vonatkozhat a Krisztusról szóló evangélium fényében megszerzett, töredékes, ám mégis helyes istenismeretre jutott egyház világ iránti felelősségére (már itt a jelenben

is), ugyanakkor e ponton jut kifejezésre az a reménység is, mely Isten szabadításának kiteljesedése felé tekint. A világ jelenlegi állapota nem önként vállalt állapot. A „hiábavalóságnak” és „romlandóságnak” alávetve a céltalanság fenyegetettségében él. E gondolat a bűneset egész világra kiható következményének megfogalmazása is egyben, nem megfélemlítve arról az isteni ígéretről, mely a reménység szikráját jelenti az egész teremtés számára (20. vers; vö. 1 Móz 3,13). „...maga Isten adott a világnak reménységet, azt a reménységet, hogy egykor a világ is felszabadul majd a mulandóságnak a szolgaságából, vagy helyesebben rabságából, hogy részeseadjék az Isten gyermekei dicsőségének a szabadságában. Ahol szabadság van, ott megszűnik a mulandó lét céltalan erőfeszítésének a tehetetlensége, ott ismét megvan az embernek az ereje ahhoz, hogy célját elérje, feladatának megfeleljen, ismét Isten engedelmes, vele szent közösségben élő gyermeke legyen.” (Kärner Károly: Isten Igazsága. Pál apostol levele a Rómabeliekhez 39.o.). A világ szenvedésének, küszködésének kifejezésére Pál erőteljes képeket alkalmaz, amikor a „sóhajtozás”, „vajúdás” (– együtt feküdni a szülési fájdalmakban valakivel: Id. 22. Vers) kifejezéseket használja. Nem a gyülekezetet ért megpróbáltatásokról, a pogány világ felől érkező külső fenyegetettségről van itt szó tehát, hanem arról a belső szorongatásról, mely az élet töredékes mivoltából fakadó küzdelem velejárója, illetve amely a mennyei létformába való vágyakozás és a földi létezés feszültségének következménye. E feszültséget még Krisztus tanítványai is magukban hordozzák, „még azok is, akik a Lélek első zsengejét kapták” (– első részlet, Id. 23. vers). Ők elnyerték már ugyan Isten szabadító irgalmát, és ezzel polgárjogot is kaptak az ő országába, mégis ebben a világban kell élniük, a mulandóság alávetettségében Isten fiainak dicsősége ma még rejtve van....

Meditáció

...de már elkezdődött. Bár még hiányokat, fájdalmakat, félelmeket cipelünk mindannyian, fel-felkiált, sóhajtozik, szuszog az egész világ, már itt van, már hozzánk is eljutott a híre. Nem tűzoszlopként, nem szórólappáttal a kezében, nem harsogva jött el közénk, hanem csendben, szelíden, végtelen türelemmel, ahogy annak idején Illéshez is jött, ott a Hóreb-hegyen. Néha úgy érezzük, talán nem történik semmi. Talán csak olcsó vigasz minden kimondott szó, ilyenkor még nagyobb súllyal nehezedeznek ránk terheink. Hiábavalónak, céltalannak tűnhetne minden lépés, minden mozdulat. De újra és újra megerősítést nyer bennünk a reménység, és megtapasztaljuk, átéljük annak valóságát, hogy már kezdetét vette a beteljesedés. „Az Isten országa közöttetek van” – mondja Jézus (17,21). Megérkezett, még ha teljesen más módon is, mint ahogy azt mi gondoltuk. Nem váltak valóra dédelgetett terveink, álmunk, nem teljesültek a dicsőséges győzelemmel kecsegtető remények. Mi és a világ mintha ugyanazok maradtunk volna, amik voltunk, de valahogy mégis minden – beleértve minket is –, minden megváltozott.

Pál mondataiban mintha megfogalmazódna mindaz, ami életünkben kiegészítésre, kiteljesedésre, kivirágzásra szorul. Az egész világmindenség recsegése-ropogása visszhangzik ezekben a szavakban. Annak megtapasztalása, hogy valahogy mindig kicsi a takaró, hogy sokszor

sehogy sem áll össze a kép, hogy alapvetően kifícamosított élet az, amit élünk. A mulandóság, a romlandóság szülte félelem hangjai ezek. Az elkorhadó faág, az elszáradó virág felett érzett fájdalomé.

De ugyanezek a mondatok már a remény szikráját is élesztetik bennünk. A mozaikjáték első részlete a kezünkben van, a kép egyik apró kis szegletét is láthatjuk már. A cél, az eredmény ígérete szólít meg minket. Az elmúlás sötét árnyékvilágába a romolhatatlanság fénysugara világít bele. A várankozás feszültségét a teljes bizonyosság teszi örömtelivé. Mindent megkaptunk, ami csak szükséges ehhez az örömhöz, ehhez a bizonyossághoz. Mint amikor a megállóban állunk, fürkészve az elvékonyodó sín pár vonalát, s a látóhatár szélén egyszer csak feltűnik a villamos. Már elindult, már felénk tart.

Vázlat

Isten fiainak reménysége a világban

1. A hiábavalóságból a biztos cél felé (a versenykéreppár célratörő száguldása a szobabicikli mozdulatlansága után/helyett)

2. A romlandóság szolgaságából a dicsőséges szabadság felé (a pillangó születése a bebábozódott hernyó halála után/helyett)

3. A szomorú sóhajok felől a teljes öröm felé (a bizonyítványosztás öröme a vizsgára készülő diák félelmei után/helyett)

Ratkó József

A kő alól

Ez a sírás a kő alól,
a szó alól, a fény mögül,
szökőkút függönye mögül
hány évre szól, hány napja szól,
a szél boltívei alól,
a házak gyökere alól,
csak sír és sír és kéreget
a folyó lágy nyelve alól,
föld alja alól, szó alól,
a halottak háta mögül,
fölpántlikázott tűz alól,
csak sír és sír és kéreget
ez a sírás a kő alól
kerék alól sír, sín alól,
a férgek lánctalpa alól,
szó alól sír, a fény mögül,
a halottak háta mögül,
csak sír és sír és kéreget
a város kútjai alól,
fölsír a vasból, nem csitul,
és sír, csak sír és kéreget
a halottak háta mögül,
a szó alól.

Smidéliusz András

Szentháromság ünnepe utáni

5. vasárnap

1 Pt 3,8-15

Beugrottam. Arról van szó, hogy már a hivatalos lapzárta után írom ezeket a sorokat. A sietség nem tesz jót a felkészülésnek. Talán egyszerűbb lenne azt mondani, hogy ilyen rövid idő alatt az ember képtelen valami értelmeset írni. Azonban azt is tudom, hogy vannak, akiknek hétről-hétre segítséget jelenthet a megjelenő igehirdetés-előkészítő. Még egy gyenge is jobb a semminél... Így még talán ez is. Tudom, hogy most sokan kevésnek tartják ezt, de bocsássátok meg testvérek, hiszen kb. két óra állt a rendelkezésemre, arra, hogy valami megszülessen. Abban a reményben adom ezt közre, hogy Isten Lelke még ezeket az esetlen gondolatokat is fel tudja használni ahhoz, hogy vasárnap életújító ige hangozhasson fel a szószékeken.

Nyár van. Az az idő, amikor szeretnénk örülni az életnek, és jó napokat látni. Hiszen a kemény tél, a természeti csapásokkal is látogató évszak után, valami felhőtlen nyaralásra vágyunk. Arra, hogy a szabadságunkat erőnyeresre, kikapcsolódásra, zavartalan pihenésre használhassuk.

De nem csak a nyaralásra szánt időben vágyunk a gondtalanságra, a problémamentes, jó napokra. A súlyos napok terhét, a hétköznapi szürkeségét szeretnénk elhessegetni magunktól. De mitől lesznek jók a napjaink? Talán arra a kérdésre hamarabb megadjuk a feleletet, hogy mitől nehezede el a napjaink. A rövid, de nem rövidzárlatos válaszunk ez: A bűn miatt. A zsoltár-idézet szerint: „Forduljon el a gonosztól, s cselekedjék jót” az, aki jó napokat szeretne látni, aki az életnek örülni szeretne. Ha ilyen egyszerű lenne, akkor sokak élete megszépülne. De éppen azt tapasztaljuk, hogy falitáblák bölcsessége ide, erkölcsi intések oda, a jót megvalósítani a szívünkben oly nehéz. Szinte lehetetlen. Hiába aggatjuk tele a lakásunkat szebbnél szebb mondásokkal, hogy legyünk egyetértők és testvérszeretők, ha a szívünket nem éri el az ige. Hiába tudjuk fejből, hogy könyörtelennek kell lennünk, s a gonoszért nem szabad gonosszal

fizetnünk, ha nem tudunk uralkodni magunkon.

Ezért az igénk legfontosabb gondolatának én a 15. vers elejét tartom: „Ellenben az Urat, a Krisztust tartsátok szentnek szívetekben.”

Erre is építeném fel az igehirdetés vázlatát:

1. *Az életünk boldogságát keressük.* (Jobb napok, örülni az életnek stb...) De a célt könnyen elvétjük. Még keresztyénként is megfélelkezünk az örömteli élet igazi forrásáról: Krisztusról. Arról a Krisztusról, aki az árnyékokat szülő bűntől s haláltól váltott meg. Az életünk boldogsága tehát a Krisztustól kapott bűnbocsánatban van.

2. *Az életünk rendjét keressük.* Tudjuk, hogy a keresztyén életnek látható megnyilvánulásai vannak. A szeretet által munkálkodik a hit. Tehát a közösségeinkben – családban és munkahelyen, klubban és utcán – mindenütt a hitből csak „annyi” látszik meg, amennyi egyetértésé, együttérzésé, testvérszeretetté, könyörtelletté konvertálódik. Tudjuk, hogy ezek a Krisztus-követéshez hozzátartoznak. De csak azáltal valósulnak meg, ha Krisztust szentnek tartjuk a szívünkben. Az életünk rendjét csak a Krisztus új parancsolatát megtartva találjuk meg.

3. *Az életünk békességét keressük.* A keresztyén-üldözések korában, amelyben a levél keletkezett, a hit békessége tört össze sokak szívében. A Krisztus-hit békességet ad az embernek, de – rögtön szembe találja a békességet mállasztó üldöztetéssel. Így volt ez akkor, és így van ez ma is. Csak az üldözők eszközei mások. A bántalmazóktól félünk. Nem csoda, hisz a fájdalomtól félünk. Félnünk még a fogorvostól is, ha korábban egy kezelés fájdalmat okozott nekünk. De a hitünk miatt is kell fájdalmakat szenvednünk. Mert sokszor a legközelebb állóktól jönnek a legkeményebb piszkálódások, bántalmazások. Az igaz hitben megmaradók mindig ki vannak téve annak, hogy fenyegezzék őket. De ha Krisztusra tekintünk, aki visszatétette Péterrel a kardot, s kínozóinak – bár súlyos gyötürdésekkel élt át - megbocsátott, ha őt szentnek tartjuk szívünkben, akkor még a hitünk miatt ért (vagy a más tőről fakadó) bántalmazást is békességgel hordozzuk el. Mert áldás öröklésére hivatunk el. Tehát örökösei vagyunk az Isten jóakarátának. Azt tőlünk senki nem veheti el. S így lesz az életünk alkalmas arra a bizonyágtételre, igehirdetésre, „számadásra”, amelyre Jézus nem csak Pétert hívta el!

ifj. Bence Imre

Júniusi számunk szerzői

- Bárdossy Tibor lelkész - Irsa
Bauer, Siegfried egyházzenei igazgató – Németország
ifj. Bence Imre lelkész – Budapest
ifj. Fabiny Tibor egyetemi docens – Budapest
Hafenschner Károly lelkész – Budapest
Harmati Béla László művészettörténész – Budapest
Kinczler Irén ny. lelkész – Budapest
Koczor Tamás lelkész, esperes – Dabas-Gyón
Madocsai Miklós ny. lelkész – Budapest
Nagy Gyula ny. püspök – Budapest
Ricca, Paolo valdens teol. professzor – Róma
Rókusfalvy Pál pszichológia professzor – Budapest
Roszík Dániel teológiai hallgató – Budapest
Sefcsik Zoltán lelkész – Pécs
Smidéliusz András lelkész – Siófok
Solymár Mónika hitoktató lelkész – Sopron
Szabóné Mátrai Marianna lelkész, szerkesztő – Budapest
Szemerei János lelkész – Kaposvár
Tóth-Szöllős Mihály lelkész – Budapest

*Az illusztrációk az autuni (Franciaország) dóm
oszlopfőinek díszítései XII. sz.-ból*

